

ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรียมมะมัวต”
ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

**Music for Treating Disease with the “Ruemmamoad”
Rite of Khmer Ethnic Group : A Case Study of Areas in
Sisaket Province.**

เชิดศักดิ์ นายถวิล

รายงานนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ 2550

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ : ดนตรีประกอบการรักษาโรคในพิธีกรรม “เรียมมะมั่วด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร
กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อนักวิจัย : เชิดศักดิ์ ฉายถวิล มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

อีเมลล์ : cherdsak_boo@hotmail.com

ระยะเวลา : พฤษภาคม 2550 - เมษายน 2551

การศึกษาวิจัยเรื่องดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรียมมะมั่วด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ (1) เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมและหน้าที่ของดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมรักษาโรค (2) เพื่อศึกษาระบบแบบแผนการใช้ดนตรีในการบรรเลงประกอบการบำบัดโรคของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ (3) เพื่อศึกษาระบบความสัมพันธ์และคุณค่าด้านความเชื่อระหว่างดนตรีกับพิธีกรรมรักษาโรคและผู้ป่วย ผลการวิจัยทำให้เราพบว่า ดนตรีประกอบพิธีเรียมมะมั่วดเป็นแนวคิดและวิธีการที่นำเอาดนตรีพื้นบ้านของชาวเขมรเข้ามาใช้ร่วมกับพิธีกรรมบำบัดและการบวงสรวงหลังจากหายป่วย ที่มีดนตรีเป็นสายใยของเผ่าพันธุ์ โดยดนตรีเป็นสื่อสำคัญที่ทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีบรรพบุรุษที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นต้นเหตุแห่งอาการป่วย ที่เกิดจากการประพฤติผิดทางศีลธรรม หรือกฎเกณฑ์ทางสังคมที่มีการบัญญัติหรือมีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีต พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจจึงลงโทษให้คนนั้นมีอาการเจ็บป่วย ในพิธีเรียมมะมั่วดนี้จะต้องมีการร่ายรำประกอบดนตรีเพื่อเป็นการบูชาหรือแก้บน ที่ได้มีการบนบานไว้ตั้งแต่แรกว่าถ้าหายจากอาการป่วยแล้วจะจัดพิธีเรียมมะมั่วดให้ ดนตรีประกอบพิธีเรียมมะมั่วดจึงเป็นดนตรีบำบัด (Music Therapy) หรือ ศาสตร์ที่ใช้เสียง หรือองค์ประกอบอื่นๆ ทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกถึงกันทางสังคมมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา ปรับเปลี่ยน หรือคงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีของร่างกายจิตใจ อารมณ์ ส่วนบุคคล และสุขภาพที่ดีทางสังคม

คำสำคัญ : ดนตรีบำบัด เรียมมะมั่วด เขมร วัฒนธรรม ความเชื่อ

กิตติกรรมประกาศ

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์สนับสนุนด้วยดีจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ให้โอกาสคณะนักวิจัยได้ทำการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคณะกรรมการควบคุมผลงานวิจัยทุกคน โดยเฉพาะผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชลิต ชัยครรชิต ผู้ที่เป็นกรรมดูแลงานวิจัยในครั้งนี้ที่ช่วยปรับปรุงให้งานวิจัยมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับคนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วดของชาวเขมรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ การศึกษาเป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรมที่เน้นกระบวนการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก ความเมตตา กรุณาที่ได้รับจากกลุ่มคุณพ่อ-คุณแม่ ที่เป็นนักดนตรีวงเรือมมะมั่วดและผู้มีความเชื่อและศรัทธาในพิธีเรือมมะมั่วด ที่ช่วยให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ที่ทำให้งานวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณคณานักศึกษาผู้ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แต่ที่จะขาดมิได้เลยก็คือทีมงานนักวิจัย ท่านอธิการบดีผู้ช่วยศาสตราจารย์ กนก ไตรสุรัตน์ เพื่อนพี่น้องชาวมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และสูงส่งยิ่งคือ บิดามารดา ครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่คณะนักวิจัยทุกคน

เชิดศักดิ์ นายถวิล

พฤษภาคม 2551

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1. ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย	1
1.2. วัตถุประสงค์	4
1.3. คำถามหลักของการวิจัย	4
1.4. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย	4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎี	5
2.1. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.2. กรอบแนวคิด / ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	22
2.3. ขอบเขตการวิจัย	23
2.4. นิยามศัพท์เฉพาะ	23
2.5. ข้อตกลงเบื้องต้น	24
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	25
3.1. การศึกษาข้อมูล	25
3.1.1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทชุมชน	25
3.1.2. ข้อมูลเชิงลึก	25
3.2. เทคนิคที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล	26
3.3. วิธีการจำแนกข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล	27
3.4. การตรวจสอบข้อมูล	27
3.5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล	27
บทที่ 4 ผลการดำเนินการวิจัย	29
4.1. บริบททั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ	29
4.1.1. ลักษณะภูมิศาสตร์	29
4.1.2. ลักษณะภูมิประเทศ	29
4.1.3. ลักษณะภูมิอากาศ	31
4.2. ประวัติจังหวัดศรีสะเกษ	32
4.2.1. สมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา	32

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
4.2.2. สมัยก่อนกรุงธนบุรี	34
4.2.3. สมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์	35
4.3. กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดศรีสะเกษ	36
4.4. บริบททางวัฒนธรรมของพิธีเรือมมะมั่วด	39
4.5. ความสำคัญของพิธีเรือมมะมั่วด	46
4.5.1. ความสำคัญของดนตรีต่อมนุษย์	46
4.5.2. บริบททางวัฒนธรรมของดนตรีในพิธีเรือมมะมั่วด	49
4.5.3. แบบแผนทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการไหว้ครูดนตรีบรรเลงประกอบ พิธีเรือมมะมั่วด	57
4.5.4. บทบาทหน้าที่และความสำคัญของดนตรีในพิธีเรือมมะมั่วด	60
4.6. คุณค่าของดนตรีเรือมมะมั่วดต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวเขมร	67
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	68
5.1. สรุปผลการวิจัย	68
5.2. อภิปรายผลการวิจัย	72
5.3. ข้อเสนอแนะ	75
บรรณานุกรม	76
ภาคผนวก ก	79
ภาคผนวก ข	87

สารบัญภาพ

ชื่อภาพ	หน้า
ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ	32
ภาพที่ 2 กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ	39
ภาพที่ 3 บรรยากาศการทำพิธีเรือมมะมั่วด	41
ภาพที่ 4 การจัดสถานที่ทำพิธีเรือมมะมั่วด	43
ภาพที่ 5 การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้และการนำผ้าขาวมาทำจอมขวัญ	44
ภาพที่ 6 การรำเพื่อไหว้ครู และขับไล่สิ่งไม่ดี	45
ภาพที่ 7 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะมั่วด	50
ภาพที่ 8 เครื่องดนตรีประเภทขอ ในวงดนตรีเรือมมะมั่วด	52
ภาพที่ 9 กลองหรือสะกวลในวงดนตรีเรือมมะมั่วด	52
ภาพที่ 10 ฆ้อง	53
ภาพที่ 11 กรับ	53
ภาพที่ 12 ปี่แม่มด	54
ภาพที่ 13 แคน	55
ภาพที่ 14 การยกชั้น 5 และ ชั้น 8 ต่อครูดนตรี	58
ภาพที่ 15 การทำพิธีไหว้ครูการทำพิธีสงฆ์รักษา	59
ภาพที่ 16 การไหว้ครูก่อนทำพิธีเรือมมะมั่วด	59
ภาพที่ 17 การทำพิธีปรมปรี	60
ภาพที่ 18 นักดนตรีทุกคนจะได้รับการขอขมาจากแม่ครู	60
ภาพที่ 19 การบรรเลงดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วด	62
ภาพที่ 20 การแสดงความเคารพต่อเครื่องดนตรี	62
ภาพที่ 21 การใช้แคนเป่าอัญเชิญครูในพิธีเรือมมะมั่วด	63
ภาพที่ 22 เมื่อครูเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าสิงในตัวมะมั่วด จะทำให้คนนั้นลุกขึ้นฟ้อนรำ	64
ภาพที่ 23 สายใยสัมพันธ์ที่เห็นได้จากการใช้ฝ้ายผูกแขน	66

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

ความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์เป็นจุดต่างของวิถีทางแห่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชาติกำเนิดของแต่ละกลุ่มชน จุดต่างเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงจุดยืนของความเชื่อ ค่านิยม และ วิถีทางการค้นหาความสุขให้กับชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกันไป ด้วย การให้ความเชื่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็ย่อมมีความแตกต่างกันไปด้วย การให้ความสำคัญและคุณค่ากับความเชื่อและพิธีกรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่มักขึ้นอยู่กับว่าผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรมนั้นเป็นอย่างไร ถ้าหากความเชื่อและพิธีกรรมนั้นๆสามารถสนองตอบต่อความต้องการของบุคคลหรือชุมชนได้ตามที่เขาต้องการความเชื่อและพิธีกรรมนั้นก็จะมีคุณค่ามีความสำคัญและมีการสืบทอดถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ถือเป็นวัฒนธรรมที่ยังมีความเข้มแข็ง และเป็นศักยภาพพื้นฐานของชุมชนที่มีพลังและมีคุณค่าที่สนองผลต่อชีวิตได้อย่างเหมาะสม จากพลังและคุณค่าเหล่านี้เองจึงทำให้มีการสืบทอดรักษากงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่หากความเชื่อและพิธีกรรมนั้นไม่สามารถสนองผลต่อความต้องการของมนุษย์ได้ความเชื่อและพิธีกรรมนั้นก็อาจจะสูญหายหรือถูกยกเลิก หรือมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและยุคสมัย

วัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับบำบัดโรคผ่านพิธีกรรมเรือมมะมั่วดของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในภาคอีสานถือได้ว่าเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มิบเทาต่อระบบการดำเนินชีวิตทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับระบบสุขภาพ หรือ “พิธีกรรมรักษาโรค” ความเชื่อเกี่ยวกับการบำบัดโรคผ่านพิธีกรรมเรือมมะมั่วดในสังคมวัฒนธรรมเขมรในภาคอีสานจึงมีผลต่อความรู้สึกของบุคคลและชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัยและความมั่นคงของชีวิต โดยเฉพาะในเรื่องของสุขภาพร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะโลกแห่งความเชื่อที่มีเหตุผลของการเจ็บไข้ได้ป่วยว่าเป็นผลมาจากการกระทำของ “ผีบรรพบุรุษ” หรือสิ่งศักดิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เหตุผลที่ผีมากระทำนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุ เช่น *ทำผิดขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม ทำผิดศีลธรรม หรือล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ที่ชุมชนนับถือ* เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เรียกว่า *ผีมาต้อง* หรือ *ผีมาชุน* ซึ่งแตกต่างกับโลกของวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่แสดงเหตุผลของการเจ็บป่วยของมนุษย์ว่าเป็นเพราะความผิดปกติหรือความบกพร่องของร่างกายมนุษย์ ที่เกิดจาก *เชื้อโรค* หรือเกิดจากอุบัติเหตุ ซึ่งเป็นการมองปัญหาในแง่ของชีววิทยา ที่ไม่เกี่ยวข้องกับผีหรือความเชื่อใดมาเป็นตัวแปรต้นที่เป็นสาเหตุแห่งการเจ็บป่วย

ความเชื่อในเรื่องของการรักษาโรคโดยพิธีกรรมการนับถือผี ในพิธีเรอมนะมั่วด ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เป็นวิธีการรักษาโรคโดยพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับผลการกระทำของผีบรรพบุรุษ ที่ใช้เสียงดนตรีและการรำรำเป็นเครื่องมือในการบำบัดรักษา และเป็นพิธีกรรมที่ไม่ได้ใช้ ยา สมุนไพร หรือวัตถุใดเป็นเครื่องมือในการรักษาแม้กระทั่งสิ่งที่เรียกว่าเวทมนต์คาถาหรือไสยศาสตร์ แต่เป็นวิธีการรักษาโดยใช้เสียงดนตรี การรำรำและใช้รูปแบบการรวมกลุ่มเครือญาติและสมาชิกผู้นับถือผีด้วยกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบการดูแลสุขภาพแบบเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันของชุมชน ระบบนี้เรียกว่า**การแพทย์แบบวัฒนธรรม** หรือกล่าวได้ว่าเป็นการใช้กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสุขภาพของคนในชุมชน (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ ,2545 : 91) ส่วนเครื่องมือหรือกิจกรรมที่ใช้เป็นสื่อในการทำการรักษา ก็คือ **ดนตรีและการฟ้อนรำ** หรือเรียกว่า **สังคีตบำบัด**

การใช้ ดนตรีบำบัดหรือสังคีตบำบัด ในพิธีกรรมเรอมนะมั่วด ของชาวเขมรในท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประสบผลสำเร็จในการรักษาโรคของผู้ที่เข้าร่วมพิธี เพราะถือว่าการที่จะอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือให้เข้าทรง หรือเข้าสิงในตัวผู้ป่วยหรือผู้เข้าร่วมพิธีจะต้องใช้ดนตรีเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงระหว่างโลกแห่งความเชื่อกับโลกแห่งความจริง วัฒนธรรมการใช้ดนตรีเพื่อเป็นสื่อกลางในการรักษาโรคของชาวเขมรเป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ป่วย กับสมาชิกที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ดนตรีจึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่ขาดไม่ได้ในพิธีกรรมเรอมนะมั่วด เพราะหากขาดเสียงดนตรีหรือการบรรเลงดนตรีไม่เป็นที่พอใจแก่ผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขานับถือแล้ว พิธีกรรมนั้นก็จะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตนต้องการได้

การใช้ดนตรีเพื่อประกอบพิธีกรรมที่มนุษย์มีความเชื่อและศรัทธาต่อเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์เชื่อว่ามีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่สามารถคลบปั่นให้เกิดเหตุการณ์ทั้งดีและร้ายได้นั้น มีอยู่ทั่วทุกมุมโลก เช่น ศาสนาคริสต์ใช้ดนตรีและบทเพลงเป็นสื่อเชื่อมโยงกับพระเจ้า รวมทั้งในสังคมไทย ใช้เพลงสาธุการ เพลงหน้าพาทย์ เพลงโหมโรง เป็นสื่อเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชั้นครูและชั้นเทพ ใช้เพลงธรรม์กันแสงเป็นสื่อเพื่อส่งดวงวิญญาณผู้ตายให้ไปสู่สุคติ และยังใช้ในด้านพิธีรักษาโรค เช่น ภาคใต้มีวงตือตริที่ใช้บำบัดรักษาโรคตามความเชื่อของชาวมุสลิม ภาคอีสาน มีแคนใช้บรรเลงในพิธีรำผีฟ้า พิธีเหยา พิธีแม่ นางดั่ง พิธีนางเซียม พิธีลำส้อง เป็นต้น มีการศึกษาทางประวัติศาสตร์พบว่า กรีกเป็นชาติแรกใช้พินดีครักษาโรคซึมเศร้า (เรวดี อึ้งโพธิ์ : 2541) มิงงานวิจัยในต่างประเทศพบว่า โน้ตดนตรีบางตัวในคลื่นความถี่จำเพาะ สามารถเปลี่ยนสีและขนาดของเซลล์เม็ดเลือดได้ เช่น โน้ต A (เสียงลา) สามารถเปลี่ยนเม็ดเลือดจากสีแดงเป็นสีชมพู โน้ต C (เสียงโด) ทำให้เซลล์ยืดยาวขึ้น โน้ต E (เสียงมิ) ทำให้รูปร่างเซลล์กลมขึ้น นอกจากนี้โน้ตระหว่าง A-B (เสียงลา-ที) ในคลื่นความถี่ประมาณ 400-480 Hz สามารถทำให้เซลล์มะเร็งแตกสลายได้จึงได้มีการ

นำเอาเสียงดนตรีมาใช้ในการรักษาโรค โดยเฉพาะโรคออทิซึม เด็กที่เป็นโรคออทิซึมที่ไม่สามารถพูดจาสื่อสารได้ ผลการวิจัยพบว่าเมื่อเข้ารับการรักษาโดยการใช้นเสียงดนตรีประกอบกับแสงสี สามารถเรียกพ่อและแม่ได้เป็นครั้งแรก คนตรีประกอบพิธีเรือมมั่วด เป็นคนตรีประเภทหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่ทางสังคมเกี่ยวกับการบำบัดโรคทางความเชื่อของชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานตอนล่างของไทย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ความสำคัญของคนตรีประกอบพิธีกรรมการรักษาโรค ในพิธีเรือมมั่วด ของชาวเขมรในท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนสภาพสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นว่ายังมีการเชื่อมโยงระหว่างศิลปะคนตรีกับการบำบัดโรค ที่ชาวบ้านใช้เป็นเครื่องมือสำหรับบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การยอมรับต่อความเชื่อและพิธีกรรมรักษาโรคในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นทางเลือกสุดท้ายที่ผู้ป่วยหรือครอบครัวของผู้ป่วยเลือกใช้หลังจากหมดหวังจากการรักษาโดยการแพทย์สมัยใหม่ และส่วนใหญ่จะเป็นโรคที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถให้คำตอบที่ชัดเจนกับผู้ป่วยได้ว่าเกิดจากอะไรและจะรักษาอย่างไร การรักษาด้วยพิธีกรรมความเชื่อนี้ไม่ใช่การรักษาโดยการนำผู้ป่วยที่กำลังป่วยมานอนรักษาในการทำพิธีกรรม แต่เป็นการรักษาโดยการบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือตระกูลผีที่นับถือว่าให้หายจากการเจ็บป่วย ในการทำพิธีไม่ว่าจะบนบานหรือรักษาจะต้องมีเสียงดนตรีเป็นสื่อกลางเสมอ หากขาดเสียงดนตรีพิธีกรรมดังกล่าวจะไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเสียงดนตรีเปรียบเสมือนพาหนะที่จะนำพาเอาเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆมารวมพิธีหรือมาเข้าทรง และนำกลับสู่ที่เดิม คุณค่าและความสำคัญของคนตรีในพิธีกรรมเรือมมั่วด ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในจังหวัดศรีสะเกษจึงไม่ได้มีไว้แค่เพียงเพื่อการรักษาโรคเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่สร้างสายใยความสัมพันธ์ที่ยึดโยงระบบกลไกลดความผูกพันของคนในชุมชนให้มีความเป็นหนึ่งเดียวและเป็นการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคนตรีของตนเอง รวมถึงแสดงให้เห็นระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ ที่มีต่อบรรพบุรุษและธรรมชาติ

คนตรีที่ใช้บำบัดรักษาโรคในพิธีเรือมมั่วดของชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ จึงไม่ใช่แค่เพียงกิจกรรมเพื่อความบันเทิงหรือความงมแงาย แต่เลือกสุดท้ายที่ชาวบ้านใช้เพื่อบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เขาเชื่อว่า ไม่ได้เกิดจากเชื้อโรคที่การแพทย์สมัยใหม่มักจะอ้างถึง และผู้ป่วยส่วนใหญ่ที่วิทยาศาสตร์ การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถให้คำตอบที่ชัดเจน และไม่สามารถเป็นที่พึ่งพาแก่เขาได้ในยามยาก พิธีกรรมความเชื่อที่ใช้คนตรีเป็นเครื่องมือบำบัดรักษาจึงถือเป็นหนทางสุดท้ายที่เขาต้องเลือกเพื่อความอยู่รอด วัฒนธรรมคนตรีที่ใช้ในพิธีเรือมมั่วดจึงถือเป็นเครื่องมือทางการแพทย์ของชาวบ้านโดยมีหมอก็คือนักคนตรีที่จะใช้เสียงดนตรีบำบัดให้ผู้ป่วยหายป่วย ถึงแม้จะเป็นความเชื่อที่วิทยาศาสตร์มักจะบอกว่างมแงาย แต่วิทยาการด้านการนำคนตรีมาบำบัดโรคหรือเรียกว่า สังคีตบำบัด (Music Therapy) เป็นการใช้นเสียงดนตรีที่เป็นภาษาสากลมาบำบัดหรือฟื้นฟูสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจในเวลาเดียวกัน โดยอาจอยู่ในรูปแบบของการฟังหรือเล่นดนตรีก็ได้ เรื่องการใช้

ดนตรีบำบัดมีการนำมาใช้หลายร้อยปี เริ่มจากชนเผ่าพื้นได้ใช้ดนตรีในการเต้นรำ ประกอบพิธีกรรม รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งของการเยียวยารักษาโรค (<http://tna.mcot.net/lady>) ความสำคัญของดนตรีใน พิธีกรรมรักษาโรคจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการศึกษาค้นคว้าเพื่อใช้เป็นองค์ความรู้ และพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมความเชื่อที่ยังดำรงอยู่คู่กับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และเป็นระบบ การแพทย์ทางเลือกที่ไม่ได้สะท้อนถึงความสำคัญของระบบสุขภาพด้านร่างกายหรืออวัยวะด้านเดียว แต่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบสุขภาพภายใต้มิติความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพลังเหนือ ธรรมชาติ พลังความสัมพันธ์ของคนกับคน พลังทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และ พลังทางศิลปกรรมจารีตประเพณี ของแต่ละชาติพันธุ์ด้วย

1.2. วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมและหน้าที่ของดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีรักษาโรค
- (2) เพื่อศึกษาระบบ แบบแผนการใช้ดนตรีในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมรักษาโรคของกลุ่ม ชาติพันธุ์เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ
- (3) เพื่อศึกษาระบบความสัมพันธ์และคุณค่าด้านความเชื่อระหว่างดนตรีกับพิธีกรรมรักษา โรคและผู้ป่วย

1.3. คำถามหลักของการวิจัย

- (1) บริบททางวัฒนธรรมและหน้าที่ของดนตรีประกอบพิธีกรรมเป็นอย่างไร
- (2) ดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วด เพื่อรักษาโรคของชาวเขมรในท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษมีอะไรบ้าง และมีระบบแบบแผนในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมอย่างไร
- (3) การนำดนตรีมาบรรเลงประกอบพิธีกรรมรักษาโรคมียุ่ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติอย่างไร
- (4) ชาวบ้านมีการนับถือ มีความเชื่อ และให้คุณค่าของดนตรีประกอบพิธีกรรมอย่างไร

1.4. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

- (1) ทราบบริบททางวัฒนธรรมและหน้าที่ของดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วด
- (2) ทราบความสำคัญของดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วด
- (3) ทราบข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วด
- (4) ทราบระบบแบบแผนในการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วด
- (5) ทราบขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติในการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วด
- (6) ทราบคุณค่าของดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วด ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน
- (7) ทราบคุณค่าของวัฒนธรรมดนตรีที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวเขมร

บทที่ 2

บททวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎี

2.1. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เกี่ยวกับดนตรีบำบัด

ดนตรีมีบทบาทในประวัติศาสตร์ทางการแพทย์มาตั้งแต่ยุคอริสโตเติลและเพลโต ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง นักดนตรีทั้งอาชีพและอาสาสมัครมีส่วนช่วยเหลือทหารผ่านศึกอย่างมาก จนกระทั่งแพทย์ที่ให้การดูแลทหารผ่านศึกได้ร้องขอให้ว่าจ้างนักดนตรี มาช่วยในการรักษาฟื้นฟูสภาพกายและใจของเหล่าทหารผ่านศึก หลังจากนั้นดนตรีบำบัดได้มีความก้าวหน้าต่อมาจนพัฒนาเป็นหลักสูตรการศึกษา ครั้งแรกที่ Michigan State University เมื่อปี ค.ศ. 1944 และได้มีการก่อตั้ง American Music Therapy Association ในปี 1998 ดนตรีบำบัด คือ การนำดนตรี และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีมาใช้ประกอบ เพื่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดผลในด้านต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับดนตรี ตัวอย่างเช่น นักดนตรีบำบัดอาจใช้ความชำนาญส่วนตัวในฐานะนักดนตรี แพทย์ นักวิจัย เพื่อสร้างสรรค์ทักษะ และการเปลี่ยนแปลงทางการเรียนรู้ กายภาพ การสื่อสาร สังคม และอารมณ์ของผู้ที่เข้ารับการบำบัด เรียบร้อย โดยมีแบบแผนและโครงสร้างชัดเจน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ เพื่อความสุนทรีย์, เพื่อการบำบัดรักษา และเพื่อการศึกษา ดนตรีมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจ และการทำงานของสมองในหลาย ๆ ด้าน จากการศึกษาวิจัยพบว่าผลของดนตรีต่อร่างกาย สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ อัตราการหายใจ, อัตราการเต้นของชีพจร, ความดันโลหิต, การตอบสนองของม่านตา, ความตึงตัวของกล้ามเนื้อ และการไหลเวียนของเลือด จึงมีการนำดนตรีมาประยุกต์ใช้ในการรักษาโรคลมชัก เจ็บทั้งร่างกายและจิตใจ เรียกกันว่า ดนตรีบำบัด (music therapy)

ประโยชน์ของดนตรีบำบัดมีหลายประการ เช่น ช่วยปรับสภาพจิตใจ ให้อยู่ใน สภาวะสมดุล มีมุมมองในเชิงบวก ผ่อนคลายความตึงเครียด ลดความวิตกกังวล กระตุ้น เสริมสร้าง และพัฒนาทักษะ การเรียนรู้ และความจำ กระตุ้นประสาทสัมผัส การรับรู้ เสริมสร้างสมาธิ พัฒนาทักษะสังคม พัฒนาทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษา พัฒนาทักษะการเคลื่อนไหว ลดความตึงตัว ของกล้ามเนื้อ ลดอาการเจ็บปวดจากสาเหตุต่าง ๆ ปรับลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม สร้างสัมพันธภาพที่ดีในการบำบัดรักษาต่าง ๆ และช่วยเสริมในกระบวนการบำบัดทางจิตเวช ทั้งในด้านการประเมินความรู้สึก สร้างเสริมอารมณ์เชิงบวก การควบคุมตนเอง การแก้ปมขัดแย้งต่าง ๆ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

“ดนตรีบำบัด” (Music Therapy) บางคนอาจเรียกว่า “สังคีตบำบัด” เป็นการใช้เสียงดนตรี ที่เป็นภาษาสากลมาบำบัดหรือฟื้นฟูสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจในเวลาเดียวกัน โดยอาจอยู่ในรูปการ ฟังดนตรีหรือเล่นดนตรีก็ได้ เรื่องของดนตรีบำบัดมีการใช้กันมาหลายพันปีแล้ว เริ่มจากชนเผ่าพื้นเมือง ทั่วโลกได้ใช้ดนตรีในการเต้นรำ ประกอบพิธีกรรม รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งของการเยียวยารักษาโรค

สำหรับหลักฐานทางการแพทย์เริ่มมีบันทึกมาตั้งแต่ ค.ศ 1960 แพทย์ชาวดัชท์ท่านหนึ่งได้พบว่าเสียงดนตรีช่วยบำบัดในระหว่างการคลอด หรือกรณีมีอาการเจ็บปวดมาก ดนตรีคลาสสิกจะนำมาใช้แทนยาแก้ปวดประสาทหรือยาลดอาการปวดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การทหารในสหรัฐอเมริกาก็นำมาใช้บำบัดทางจิตเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพของร่างกายและจิตใจ ต่อมาในช่วงต้น ปี ค.ศ 1970 นักประพันธ์เพลงชื่อสตีเวฟ ฮัลเพิร์น ได้เริ่มต้นทำดนตรีแนวใหม่ในลักษณะของ “New Age Music” มีจุดมุ่งหมายให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกผ่อนคลายสร้างสมดุลของร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ เข้าด้วยกัน ดนตรีสไตล์นี้จะไม่มีการทำนอง ลีลา หรือจังหวะชัดเจนที่จะทำให้จดจำได้ จึงเหมาะกับผู้ที่ต้องการผ่อนคลาย นั่งสมาธิ เล่นโยคะ หรือขณะนวด

ดร.ชาร์ล ดี ซีฮอร์ (Dr.Charles D.Zeehor) นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยไอโอวา ได้ทำการศึกษาค้นคว้าด้านดนตรี เพื่อการบำบัดทางจิต และได้สรุปรายละเอียดเขียนไว้ในหนังสือเรื่อง Why we love music ไว้ดังนี้

- เป็นกิจกรรมกระตุ้นมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- เป็นสิ่งสร้างอารมณ์เฉพาะ
- เป็นการแสดงออกทางอารมณ์และความคิด
- เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต
- เป็นกิจกรรมสร้างความซาบซึ้งถึงดนตรี โดยอาศัยจังหวะดนตรีเป็นสื่อ
- เป็นกิจกรรมฝึกหัดนิสัย สังเกตการณ์ฟังระดับเสียง จังหวะ และบรรยากาศของเพลง
- เป็นกิจกรรมการเรียนรู้วิวัฒนาการของเพลงและสภาพแวดล้อม

สมบัติ กาญจนกิจ : 2542 ได้กล่าวถึงคุณค่าของกิจกรรมนันทนาการด้านดนตรีและการร้องเพลงไว้ ดังนี้

- ช่วยกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสของบุคคลและชุมชน
- สร้างอารมณ์ สนุกสนาน
- ส่งเสริมความสามารถทางจิตใจและสติปัญญา
- เป็นสื่อภาษาไม่มีที่สิ้นสุด
- เป็นส่วนประกอบของชีวิตประจำวัน
- ช่วยลดความเครียดของบุคคลและสังคม
- สร้างและส่งเสริมคุณค่าของศิลปะการสร้างสรรค์
- เป็นการพัฒนาอาชีพเศรษฐกิจแก่สังคม
- เป็นสื่อของการสร้างสรรค์ความเข้าใจมิตรภาพแก่มวลมนุษย์

องค์ประกอบต่างๆ ทางดนตรีที่มีประโยชน์ต่อการบำบัดโรค

จังหวะหรือลีลา (Rhythm) ถ้าต้องการฟังเพลงเพื่อผ่อนคลาย หรือคลายเครียด ไม่ควรฟังเพลงที่ดนตรีรุนแรงหรือจังหวะเร็วเกินไป

ระดับเสียง (Pitch) เสียงระดับต่ำ หรือสูงปานกลาง ทำให้รู้สึกสงบมากกว่าเสียงสูง

ความดัง (Volume/ Intensity) เสียงดังพอดีช่วยจัดระเบียบความคิด ควบคุมอารมณ์ได้ดี รู้สึกสงบ และมีสมาธิ นอกจากนี้เสียงที่เบานุ่มยังช่วยให้สงบสุข สบายใจ ในขณะที่เสียงดังทำให้กล้ามเนื้อเกร็ง กระตุก

ทำนองเพลง (Melody) ช่วยระบายความรู้สึกส่วนลึกของจิตใจ สร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และลดความวิตกกังวล

การประสานเสียง (Harmony) ช่วยวัดระดับอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ฟังเพลง สังเกตได้จากปฏิกิริยาที่แสดงออกเมื่อฟังเสียงประสานแบบต่างๆ จากบทเพลง อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยพบว่าเมื่อได้ฟังเพลงที่ชอบร่างกายจะลดการหลั่งสารคอร์ติซอล (Cortisone) ทำให้รู้สึกผ่อนคลายและคลายเครียด แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ต้องฟังเพลงที่ไม่ชอบก็จะเกิดความเครียด หงุดหงิด ได้

อิทธิพลของดนตรี ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย 3 ด้าน คือ

ด้านร่างกาย เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตราการหายใจ การเต้นของชีพจร ความดันของเลือด การตอบสนองของม่านตา ความตึงตัวของกล้ามเนื้อ รวมถึงระบบไหลเวียนของเลือด

ด้านจิตใจและสมอง ดนตรีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสติสัมปชัญญะ จินตนาการ การยอมรับความจริง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (การปรับตัวเข้าสังคม)

ด้านอารมณ์ ดนตรีช่วย ลดความกระวนกระวาย ความวิตกกังวล ความเจ็บปวด ความเครียด อารมณ์ซึมเศร้า ช่วยเบี่ยงเบนความสนใจ ทำให้จิตใจสงบ และเพิ่มภูมิต้านทานร่างกาย

กล่าวถึงดนตรีไว้ว่า ดนตรี คือ เสียงที่จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบ และมีแบบแผนโครงสร้างในเรื่องของช่วงเสียง ทำนอง จังหวะ ที่แน่นอนชัดเจน ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม ดนตรีประกอบเรอิมมะมีวูดก็เป็นวัฒนธรรมดนตรีหนึ่งที่มีระบบระเบียบและโครงสร้างทางดนตรีที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ ถึงแม้ยังไม่อาจสรุปได้ว่ากลไกเรื่ององค์ประกอบของดนตรีจะมีผลต่อร่างกายและจิตใจของมนุษย์มากน้อยเพียงไหน (วัดในเชิงปริมาณ) โดยเฉพาะในเรื่องของเซลล์ร่างกาย แต่ก็มีทฤษฎีวิเคราะห์ว่า ร่างกายคนเราตอบสนองต่อดนตรี 2 ลักษณะ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญต่อการนำไปใช้บำบัดอาการป่วยของมนุษย์ ได้แก่

- การรับเสียงด้วยร่างกาย คือ เมื่อเสียงเพลงซึ่งเป็นคลื่นเสียงผ่านเข้ามาทางหู อวัยวะต่างๆ ในร่างกายจะปรับคลื่นความถี่ (การเคลื่อนไหว) ให้ใกล้เคียงกับเสียงที่ได้ยิน ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับอวัยวะ อะตอม และ โมเลกุล ในร่างกาย แสดงให้เห็นว่า เสียงของดนตรี เป็นคลื่นเสียงที่มีพลังเฉพาะตัวที่สามารถส่งผลกระทบต่อระบบเซลล์ของร่างกายได้

- การรับเสียงด้วยประสาทหูและสมอง ในอีกด้านหนึ่งเมื่อเสียงผ่านเข้ามาในหู เซลล์รับเสียง (Hair Cell) จะเปลี่ยนคลื่นเสียงเป็นกระแสประสาทส่งไปสมองเพื่อแปลความหมาย ซึ่งหูขาวจะรับเสียงพูดปกติและส่งไปแปลความยังสมองซีกซ้าย แต่หูซ้ายจะรับเสียงดนตรีหรือเสียงที่ไม่ใช่เสียงพูด (ได้ดีกว่า) และส่งไปแปลความยังสมองซีกขวา ซึ่งมีงานวิจัยสรุปว่าสมองซีกขวาส่วน Temporal lobe เป็นส่วนที่ทำให้เกิดจินตนาการจากการฟังเพลง

คลื่นเสียงของดนตรีจึงเป็นคลื่นเสียงที่มีประโยชน์ที่สามารถนำประยุกต์ใช้ในการบำบัดอาการผิดปกติของร่างกายได้ เสียงดนตรีในวัฒนธรรมเขมรมีช่วงของคลื่นเสียงที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์การใช้บรรเลงประกอบพิธีเรอัมมะมั่วคจึงเป็นการบำบัดโรคเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ (กรรมพันธุ์ทางสายเลือดเผ่าพันธุ์)

เรวดี อังโพธิ์ : 2541 กล่าวในรายงานวิจัยถึงประโยชน์ของดนตรีบำบัดไว้ว่า ดนตรีเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีการผสมผสาน โดยมีองค์ประกอบต่างๆก่อนที่จะมาเป็นบทเพลงได้แก่ เครื่องดนตรี จังหวะ ทำนองเนื้อร้อง เสียงของนักร้อง บทเพลงในแต่ละเพลง ฟังแล้วสามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึก สึกheimปลุกใจให้เกิดความรักชาติ กึกก่นอง รู้สึกศักดิ์สิทธิ์ มีมนต์ขลัง ปลื้มใจ ดีใจ ประทับใจ มีความหวัง สบาย ลดความวิตกกังวล หวาดกลัว ลืมความเจ็บป่วย โศกเศร้า สลดใจ หดหู่ สิ้นหวัง ฯลฯ ดนตรีมีพลังแฝงที่พิเศษ สามารถทำให้ผู้ฟัง มีอารมณ์ร่วมคล้อยตาม มีผู้กล่าวว่าในด้านสุขภาพกายดนตรีก็มีส่วนช่วยได้เหมือนกัน เช่น รับประทานอาหารพร้อมกับฟังเพลงไปด้วยจะทำให้ทานอาหารได้มากขึ้น ทารกที่อยู่ในครรภ์มารดา ถ้าได้รับการฟังเพลงเกิดมาจะเป็นเด็กที่มีอารมณ์ดี การผ่าตัดผู้ป่วยที่ไม่ได้วางยาสลบ การเปิดเพลงให้ฟังสามารถลดความหวาดกลัวลงได้ อัลท์ซูลเลอร์ (Alschuler) เชื่อว่าดนตรีสามารถเปลี่ยนแปลงอารมณ์ได้ ทั้งในภาวะที่มีสติและไม่มีสติ โดยช่วงเวลาที่ มีสติและสมาธิดนตรีจะไปปรับเปลี่ยนระดับอารมณ์ที่สมองส่วนคอร์ติคอล (Cortical) ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการกระตุ้นการสร้างจินตนาการและความคิด ส่วนช่วงเวลาที่ไม่มีสติดนตรีสามารถช่วยปรับเปลี่ยนอารมณ์และสมาธิที่สมองส่วนทาลามัส (Thalamas) ในสมัยก่อนนั้นดนตรีบำบัดเน้นการบำบัดรักษาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ แต่ดนตรียังมีส่วนสำคัญอีกด้านหนึ่ง คือการฟื้นฟูสมรรถภาพของร่างกายได้อีกด้วย ดนตรีบำบัดจึงเป็นการบำบัดทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจโดยใช้ดนตรีดึงปฏิกิริยาตอบสนองที่ดีของร่างกายออกมา สำหรับดนตรีบำบัดแนวทางนี้จะส่งผลดีทางด้านจิตใจคือ ผู้ที่ร่วมฝึกดนตรีเกิดความสุขสนุกสนานรื่นเริงสดใส มีมนุษยสัมพันธ์ดีขึ้น ลดความกังวลในเรื่องความเจ็บป่วย พิกัดซึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น เส้นโลหิตในสมองแตก (Cerebrovascular Disease) ความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคเครียด หรือผู้ที่ประสบอุบัติเหตุอย่างรุนแรง มีอาการข้อติด กล้ามเนื้ออวัยวะต่างๆ อ่อนแรง ถ้าได้บริหารกล้ามเนื้อพร้อมกับฝึกการทำดนตรีบำบัดควบคู่ไปด้วย ร่างกายก็จะค่อยๆดีขึ้น

จินตนา สงค์ประเสริฐ และคณะ กรมสุขภาพจิต : 2538 ได้รายงานการศึกษาเรื่องของคนตรีกับเรื่องของสุขภาพจิต จากการศึกษาเรื่อง **ดนตรีบำบัดกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์** มีใจความว่า “ ในปัจจุบันมีการนำดนตรีมาใช้บำบัดโรคต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งโรคทางกายและทางจิตเวช (กรีกเป็นชาติแรกใช้พินดีครักษาโรคซึมเศร้า) มีการค้นพบว่าดนตรีใช้ลดอาการเจ็บปวดจากการคลอดจากการถอนฟัน รักษาคนที่มีความเครียดกังวล แยกตัวจากสังคม หรือคนพิการซ้ำซ้อนได้ดีตลอดจนผู้ป่วยจิตเภท ผู้มีพฤติกรรมดุดอง เหงาเศร้าได้ ด้วยเหตุนี้จึงได้นำดนตรีบำบัดมาใช้กับผู้ป่วยจิตเวชทั้งโดยการเปิดเทปจังหวะเร้าใจ มีการขับตัวเข้าจังหวะ ใช้ดนตรีแบบเกาะจังหวะ และอุปกรณ์เกิดเสียงให้ผู้ป่วยได้เขย่าหรือฟังเพลงแล้วให้บอกถึงความรู้สึกที่ได้จากเพลง โดยการบำบัดครั้งละ 1-1.30 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 2 ครั้งพบว่าผู้ป่วยมีอาการเรื้อรัง พฤติกรรมดุดอง แยกตัว จะกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างรวดเร็ว ในชั่วโมงที่ 2 ของการบำบัดผู้เหงาเศร้าจะยิ้มแย้มได้ หลังจากไม่เคยยิ้มมานานแล้ว” นี้เป็นรายงานการศึกษาของบุคลากรสุขภาพจิตในการชี้ให้เห็นคุณประโยชน์ของคนตรีกับการบำบัดผู้ป่วยจิตเวช ขณะเดียวกันในต่างประเทศเร็ว ๆ นี้ได้มีบทความรายงานพิเศษที่ได้อธิบายถึงความเกี่ยวข้องของคนตรีกับการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ ซึ่งบทความดังกล่าวได้เผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ดิซันส์ปาดาร์วันที่ 26 พฤศจิกายนพ.ศ. 2547 ปีที่ 25 ฉบับที่ 1267 ในหัวข้อ **ดนตรี-คณิตศาสตร์ทางอารมณ์ (Music-Mathematics of Feelings)** ของ **Philip Bethge** ซึ่งแปลมาจาก บทความทางวิทยาศาสตร์จากในนิตยสารเยอรมัน "เดียร์สปีเกิ้ล" (Dear Spiegel) ฉบับที่ 31/28 ก.ค.2546 โดย ดวงดี คงชัยญะงาม ซึ่งให้มุมมองของคนตรีกับของอารมณ์ ไว้ดังนี้คือ “เสียงเพลงสามารถชวนให้เกิดอารมณ์เศร้าหรือทำให้มีความปลื้มยินดี อีกทั้งทำให้หวาดกลัว ขนลุกตั้งขนสั่นหลังจันทันหลังจันทันก็ได้ สิ่งนี้เป็นขึ้นได้อย่างไร นักวิจัยได้ทำการค้นคว้าเพื่อไขปริศนาว่าจากคลื่นแรงเหวี่ยงในธรรมชาติมันเปลี่ยนแปลงกลายมาเป็นอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ได้อย่างไร แล้วปริศนาของนักคิดทวิทั้งหลายมีความเป็นมาอย่างไร เพราะดนตรีนี้หรือเปล่า ที่ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์สังคม”

ดวงดี คงชัยญะงาม : 2546 กล่าวไว้ว่างานแปลเรื่องดนตรี-คณิตศาสตร์ทางอารมณ์ (Music-Mathematics of Feelings) ของ Philip Bethge ดนตรีเป็นศิลปะที่แปลกที่สุดที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาเมื่อเทียบกับการวาดภาพ การแต่งกลอน การแกะสลักรูปปั้น เสียงสอดคล้องกันเพียงเสียงเดียว หรือทำนองเดี่ยวๆ ก็ยังไม่มีมีความหมายในตัวแกนของคนตรินั้น คือคณิตศาสตร์ล้วน เป็นแรงแกว่งของลมที่ถูกคำนวณด้วยตัวเลข-ซึ่งความถี่ห่างของแรงเหวี่ยงในอากาศนั้นๆ เข้าไปทับซ้อนกัน แล้วความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งก็บังเกิดขึ้น-จากคณิตศาสตร์กลายมาเป็นความรู้สึกทางอารมณ์ คนตรีสามารถกระตุ้นจิตใจได้อย่างลึกซึ้งให้เกิดการคิดถึงอาลัย หรือรู้สึกถึงความมีชัยชนะ ส่วนนักค้นคว้าด้านวิวัฒนาการชาวญี่ปุ่น ฮาจิเมะ ฟูกุย วิเคราะห์ว่า "การร้องรำทำเพลงร่วมกันในกลุ่มสุภาพบุรุษทำให้ความเข้มข้นในฮอร์โมนก้าวร้าว (Testosterone) ลดลง และถ้าร้องร่วมกันทั้ง 2 เพศจะลดการหลั่งสารคอร์ติซอล (Cortisone) ซึ่งเป็นการลดความเครียด" เป็นความสามารถของประสาทหู เพราะข้างในหูคนเรามีเซลล์ประสาทเป็นเส้น

ชน 5,000 เส้น ซึ่งทำหน้าที่แปรสภาพให้เกิดพลังคลื่นเสียงเป็นไฟฟ้าในกระแสประสาท การบันทึกเสียงผ่านเยื่อแก้วหูเกิดขึ้นโดยความกดของอากาศ (โมเลกุลอากาศเล็กจิ๋วเดียว) ที่แกว่งไปมา พอเสียงเข้าไปในหูแล้วยังมีการขยายต่อโดยให้เสียงผ่านเข้ากระดูกข้อต่อในหู แล้วมีแผ่นบางๆ รองรับที่จะส่งต่อไปยังสารเหลวที่อยู่ในส่วนลึกนั่นคือ กระบวนการทำให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกทางใจจนมนุษย์เข้าไปสัมผัสกับมิติอื่นได้ จิตแพทย์หญิงชาวแคนาดา Sandra Dreibus ได้ทดสอบกับเด็กตัวน้อยๆ โดยจัดให้คุณหนูๆ เข้าไปอยู่ใน ห้องทดลองที่มีของเล่นน่าเพลิดเพลินสารพัดชนิด และมีลำโพงขยายเสียงอยู่ในนั้นด้วยเพื่อทำการทดสอบคันหราบากฐานแห่งดนตรีในสมองเด็ก การทดลองของแพทย์หญิงที่ว่านี้ก็ใช้วิธีง่ายๆ คือเปิดเพลงเด็กในทำนองเดี่ยวเรียบๆ สำหรับให้เด็กเล็กๆ ที่เพิ่งจะเริ่มหัดพูดฟัง แล้วลองเอาไปใส่ทำนองอื่นที่มีเสียงเพี้ยนแทรกเข้าไปเป็นระยะๆ โดยทิ้งช่วงห่างบ้าง ถีบ้าง แล้วแพทย์ผู้ทำการทดลองคนนี้ก็ต้องพบกับความน่าพิศวงยิ่ง เพราะมนุษย์ตัวน้อยๆ ที่กำลังเพลินกับของเล่นอยู่นั้นต้องชะงัก และหันหัวไปทางลำโพงทุกครั้งเมื่อได้ยินทำนองแปลกปลอม ซึ่งไม่เข้ากับจังหวะเพลงที่เปิดอยู่เลยกล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าเรื่องของดนตรีมีผลต่ออารมณ์ (สุขภาพจิต) ของมนุษย์เรานั้นอย่างยิ่ง

นวลลักษณ์ เลาหพันธ์ : 2550 กล่าวถึงงานวิจัยการให้คำปรึกษาตามทฤษฎี REBT ร่วมกับดนตรีเพื่อการบำบัดโรคจิตตั้งรายละเอียดต่อไปนี้ โรคจิตเภทเป็นโรคที่มีความผิดปกติของความคิด อารมณ์ การรับรู้ และพฤติกรรม บุคคลที่ป่วยเป็นโรคจิตเภทนั้นส่วนหนึ่ง เกิดจากความคิดที่ไม่มีเหตุผล รู้สึกตนเองไม่มีคุณค่า วิธีที่จะช่วยให้ผู้ป่วยจิตเภทมีคุณค่าในตนเองมากขึ้น คือ การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎี REBT ร่วมกับดนตรีบำบัดเพราะช่วยให้เกิดความคิดที่มีเหตุผล มีวิธีผ่อนคลายความไม่สบายใจ และทำให้รู้สึกมีคุณค่าในตนเองมากขึ้นได้ และเนื่องจากยังไม่มีงานวิจัยชิ้นใดที่เคยศึกษารูปแบบดังกล่าวกับผู้ป่วยจิตเภทในประเทศไทยมาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการให้คำปรึกษา แบบกลุ่มตามทฤษฎี REBT ร่วมกับดนตรีบำบัดที่มีความฉลาดทางอารมณ์ (ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง) ของผู้ป่วยจิตเภท ณ โรงพยาบาลจิตเวช ขอนแก่นราชนครินทร์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎี REBT ร่วมกับดนตรีบำบัด ที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ (ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง) ของผู้ป่วยโรคจิตเภท ณ โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์ ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ป่วยชายที่จิตแพทย์วินิจฉัยว่าเป็นโรคจิตเภทอายุ 18-60 ปี และอยู่ในความดูแลของโรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์ ในปี 2550 จำนวน 35 คน ใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน โดยวิธีจับสลากจากกลุ่มประชากรที่สมัครใจทั้งหมด หลังจากนั้นให้ตอบแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง) และสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 6 คน กลุ่มทดลองได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎี REBT ร่วมกับดนตรีบำบัด และเข้ารับการให้คำปรึกษา จำนวน 8 ครั้งๆ ละ 60-90 นาที กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการให้คำปรึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ ตัวแปรต้น ได้แก่ การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีการพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม

(REBT) ร่วมกับคนตรีบำบัดตัวแปรตาม ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์ (ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง) สำหรับผู้ป่วยจิตเภท 2) โปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎี REBT ร่วมกับคนตรีบำบัด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ Pair t-test และ Independent t-test

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองหลังสิ้นสุดการทดลอง มีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ (ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง) สูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่าการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎี EEBT ร่วมกับคนตรีบำบัด สามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง) ของผู้ป่วยจิตเภทได้ ทำให้ผู้ป่วยจิตเภทรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ภูมิใจตนเอง พึงพอใจในชีวิต มีแรงจูงใจในตนเอง มีเป้าหมายมีความหวัง รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีสิ่งดีๆ เหมือนคนอื่นทั่วไป ทำให้มีกำลังใจที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

กมลทิพย์ เอฟเวนต์ ได้กล่าวใน “บทความชูดทางเลือกบำบัด: เสียงเพลงรักษาโรค” เกี่ยวกับงานวิจัยในต่างประเทศพบว่า โน้ตดนตรีบางตัวในคลื่นความถี่จำเพาะ สามารถเปลี่ยนสีและขนาดของเซลล์เม็ดเลือดได้ เช่น โน้ต A สามารถเปลี่ยนเม็ดเลือดจากสีแดงเป็นสีชมพู โน้ต C ทำให้เซลล์ยืดยาวขึ้น โน้ต E ทำให้รูปร่างเซลล์กลมขึ้น นอกจากนี้โน้ตระหว่าง A-B ในคลื่นความถี่ประมาณ 400-480 Hz สามารถทำให้เซลล์มะเร็งแตกสลายได้จึงได้มีการนำเอาเสียงดนตรีมาใช้ในการรักษาโรค โดยเฉพาะโรคออทิซึม เด็กที่เป็นโรคออทิซึมที่ไม่สามารถพูดจาสื่อสารได้ เมื่อเข้ารับการรักษาโดยการ ใช้เสียงดนตรีประกอบกับแสงสี จนบางคนสามารถเรียกพ่อและแม่ได้เป็นครั้งแรก คาดกันว่าคลื่นความถี่ตัวโน้ตดนตรีบางตัวจะมีคลื่นความถี่เดียวกันกับเซลล์บางตัวหรือเซลล์บางชนิดในร่างกาย เมื่อคลื่นความถี่บรรเลงเป็นคลื่นความถี่เดียวกัน ร่างกายก็จะปรับสมดุลได้ ฉะนั้นแสงออราของเรามีคลื่นความถี่ของเสียงอยู่ในออราด้วย เมื่อคลื่นความถี่ของเสียงในออราบรรเลงเป็นเพลงประสานกัน สุขภาพเราก็ดี ถ้าคลื่นบรรเลงกันคนละโน้ตเช่นเสียงสูงไป ต่ำไป สุขภาพของเราก็พลอยไม่ดีตามไปด้วย ผู้ที่มีความสามารถในการเห็นแสงออราอย่างละเอียด กล่าวว่าเสียงดนตรีบางชนิดหรือเพลงบางเพลงจะเข้าไปกระทบกับจักระในกายแสง ทำให้จักระตั้งตรงขึ้น และหมุนเป็นพลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อไทรี่ก็ตามที่จักระของเราบิดเบี้ยว ฉีกขาด หรือเอียงข้าง ร่างกายของเราบริเวณจักระนั้นๆ ก็จะมีปัญหาตามไปด้วย การรักษาโรคด้วยเสียงดนตรีจะมีผลอย่างมากกับจักระบริเวณคอ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพูดจาสื่อสารคนที่จักระที่คอเสียจะทำให้เป็นหวัดเจ็บคอบ่อย หรือมีโรคตรงบริเวณคอ การใช้เสียงดนตรีรักษาโรค จะช่วยให้โรคบริเวณนี้หายเร็วขึ้น

มีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับโน้ตดนตรีว่า โน้ตตัวไหนมีผลกระทบจักระไหน และรักษาโรคอะไรได้บ้าง แต่ผลการวิจัยยังได้ผลไม่ค่อยตรงกันนัก ว่าโน้ตตัวไหนกระทบจักระไหนแน่ และถ้าคนที่

ไม่ได้เรียนดนตรีมาก่อน อาจจะไม่ทราบว่าเพลงที่ฟังมีโน้ตดนตรีอะไรบ้าง และจะช่วยเสริมสร้าง
 สุขภาพของเราได้อย่างไร

พัชรพรรณ ม.รัตนพล. (2547) กล่าวในรายงานการศึกษาคุณงานศูนย์เวชศาสตร์
 ฟันฟู สภาภาษาชชาติไทย สว่างคินิวาส เกี่ยวกับผู้ป่วยที่มีอาการทางสมองและได้รับการบำบัดได้คนตรี
 ดังนี้ ผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาโรคที่เกี่ยวข้องสมองมักมีมีสาเหตุการเสื่อมของสมอง 2 สาเหตุด้วยกัน
 คือ สมองเสื่อมเองตามธรรมชาติ และสมองเสื่อมจากโรคภัยต่างๆ ในส่วนของคนที่มีอาการทาง สมอง
 เป็นโรคหลงลืม(Dementia) บางรายไม่สามารถจำบุคคลในครอบครัวของตนเองได้ หรือผู้ป่วยที่ไม่
 สามารถสนทนากับผู้อื่น ได้รู้เรื่อง เมื่อใช้ดนตรีเข้ามาบำบัดโดยนักดนตรีบำบัดผู้นั้นต้องหาจุดหรือ
 ค้นพบสิ่งที่ผู้ป่วยต้องการมาบำบัดให้ได้ เช่นเพลงในอดีต เพลงเก่า ของผู้ป่วยนั้นๆ เพลงประจำ
 เทศกาล เพลงบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีประเภทต่างๆ หรือเพลงอะไรก็ได้ที่ผู้รับการบำบัดนั้น
 สนุกสนานพอ สามารถร่วมกิจกรรมกับเราได้ ถึงแม้จะร้องได้ไม่จบเพลงก็ตามแต่ฝึกในลักษณะนี้
 บ่อยๆก็จะฟื้นฟูสภาพร่างกายของผู้ป่วยได้ในการพัฒนาสมองป้องกันการหลงลืมนั้น เราสามารถใช้
 รูปแบบของเพลงมาฝึกผู้ป่วยได้เช่น การฟังเพลงแล้วบอกชื่อเพลง บอกชื่อนักร้อง ชื่อเครื่องดนตรี หรือ
 ร้องสลับกับนักดนตรีบำบัด ฯลฯ

จากการใช้วิธีการต่างๆที่ได้บำบัดผู้ป่วยปรากฏว่าผู้ป่วยสามารถร้องเพลงในอดีตได้ดีและใน
 ขณะที่ร้องเพลง สีหน้าแววตาแสดงควมมีชีวิตชีวาออกมาเล่าประสบการณ์ในอดีตของชีวิตบางช่วงได้
 เป็นการพัฒนาสมองอีกวิธีหนึ่ง ผู้ป่วยบางรายที่บางช่วงความจำและเลื่อนแต่สามารถสนทนาเรื่องที่
 เกี่ยวกับเนื้อหาของเพลงที่ร้องนั้น ได้รู้เรื่อง ดังนั้นการใช้ดนตรีในการบำบัดรักษาผู้ป่วยนั้นมีหลากหลาย
 วิธีการด้วยกัน ไม่มีเกณฑ์ตายตัว แต่นักดนตรีบำบัดต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาเทคนิคมาประยุกต์ใช้กับ
 ผู้ป่วยตลอดเวลาเพราะอาการของผู้ป่วยแต่ละคนมีลักษณะไม่เหมือนกัน จึงจำเป็นต้องมีการหาเทคนิค
 และวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ป่วย รวมทั้งต้องมีการรู้จักสังเกตและบันทึก
 อาการ พฤติกรรม ปฏิกริยาตอบสนองของผู้ป่วย แต่ทั้งนี้การจะทำให้การรักษาได้ผลต้องอาศัยความ
 ร่วมมือกันทั้งสองฝ่ายด้วยกันคือทั้งนักดนตรีบำบัดและผู้ป่วยจึงจะทำให้การรักษาประสบความสำเร็จ
 และเข้าสู่ภาวะสมดุลอย่างแท้จริง

ณรงค์ชัย ปิฎกวัชต์ ได้กล่าวในบทความเรื่อง **ความรู้ของดนตรีวิทยา : นิยามและบุคคลสาย**
วิชาการดนตรี การสั่งสมความรู้เรื่องดนตรี เป็นบทบาทของบุคคลหลายฝ่าย ทั้งนักสร้างเครื่องดนตรี
 นักวิทยาศาสตร์ที่ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ศึกษาค้นคว้าวิทยาศาสตร์ทางเสียง คุณสมบัติของ
 เสียง ความถี่ ความดัง ความเบาของเสียง นำไปสู่การสร้างเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ แพทย์ที่ศึกษา
 ค้นคว้าระบบการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส กลไกของสมองและการทำหน้าที่ของสมอง นักจิตวิทยาที่
 ศึกษาจิตวิทยาการฟังของผู้ฟังแต่ละวัย นักพิธีกรรมศาสตร์หรือบรรดาพ่อมดหมอผีที่นำดนตรีมาใช้เพื่อ

ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ นักประพันธ์เพลงผู้สร้างสรรค์บทเพลง ศิลปินซึ่งทำหน้าที่แสดงดนตรี และความเป็นดนตรีด้วยความสามารถ นักการศึกษาดนตรีและครูดนตรีผู้นำความรู้และทักษะปฏิบัติสู่นักดนตรีรุ่นใหม่ นักประวัติศาสตร์ทางดนตรีที่บันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าของแต่ละช่วงเวลา นักวิจัยดนตรีซึ่งทำหน้าที่คิด คิด คิด กลั่นมุมความสนใจใคร่รู้และทำการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ แสวงหาคำตอบ แสดงผลความรู้ที่ได้จากกระบวนการวิจัย และบุคคลอีกหลายๆ ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับดนตรี สาระดะทางดนตรีจึงมีจำนวนมากมายที่บุคคลหลายสาขาเช่นนี้ทำหน้าที่อยู่ เป็นองค์ความรู้ทางดนตรี มีประโยชน์ต่อการศึกษาและเรียนรู้อย่างยิ่ง ความรู้ที่กระจัดกระจายไปตามแต่ละบุคคล แต่ละสาขา ได้มีการหลอมรวมเป็นองค์ความรู้ เป็นวิทยาการดนตรีที่เรียกว่า “ดนตรีวิทยา)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (2530 : 5) ได้พระราชทานนิพนธ์การใช้ดนตรีไทยช่วยรักษาโรคไว้ ว่า ในต่างประเทศมีการใช้ดนตรีบำบัดรักษาโรคเป็นลักษณะงานทางวิชาการอย่างจริงจังมาตั้งแต่ปี 2493 ได้มีการเปิดสอนค้นคว้ามากมาย และเปิดสอนเป็นวิชาเอกในหลายมหาวิทยาลัย ดนตรีสามารถนำมาใช้บำบัดรักษาโรคได้มากมาย เช่น รักษาคนไข้โรคจิต โรคประสาท รักษาโรคผิดปกติของกระดูกและข้อ โรคปัญญาอ่อน รักษาเด็กออทิสติกซึ่งเป็นโรคทางจิตอย่างหนึ่ง บรรเทาอาการปวดหรือลดความเครียดในขณะที่ทันตแพทย์กรอฟัน ลดอาการกลัวและอาการเครียดในขณะที่เจ็บท้องจะคลอดลูก ช่วยฝึกกล้ามเนื้อเด็กที่แขนขาร่างกายพิการ ช่วยฝึกคนตาบอด หูหนวก ตลอดจนใช้รักษาคนที่พูดผิดปกติได้เป็นอย่างดี

อนุก นาวิกมูล (2530 : 52) ได้กล่าวถึงดนตรีรักษาไข้ไว้ว่า การรักษาคอนไข้ด้วยเพลงและดนตรีของชาวเขมรในจังหวัดอีสานใต้ มีชื่อเรียกเป็นภาษาเขมรว่า “เรียมมะมัวด” แปลเป็นภาษาไทยว่า “รำแม่มด” ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีมี โทน ซอฮู้ ปี่อ้อ และอื่นๆอีกหลายอย่าง ผู้ที่เป็นหัวหน้าเรียกว่า “ครูมะมัวด” เสียงดนตรีและเสียงเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้อพิธีกรรมการรักษาคอนไข้ประสบความสำเร็จ

วิภา คงคากุล (2529 : 34) ได้กล่าวถึงความสำคัญของดนตรีต่อสังคมว่า ดนตรีนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องของเสียง เป็นศิลปะที่ดำรงอยู่ในเวลา ทั้งที่ผ่านมาในอดีต ปัจจุบัน และที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต หลายอย่างอาจจะคิดว่าศิลปะของเสียงนั้นเป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลจากชีวิตมนุษย์ แต่ที่จริงแล้วดนตรีนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมคนป่า และสังคมดึกดำบรรพ์มาตั้งแต่โบราณกาล กลุ่มชนเหล่านี้ใช้ดนตรีในการแสดงออกถึงอารมณ์ของมนุษย์ เช่น แสดงออกถึงชนะในการสู้รบ ความสำเร็จในการล่าสัตว์ การแสดงออกถึงความรัก ความอ่อนโยนต่อผู้ที่เขารัก การแสดงออกในการเคารพสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ การบรรเลงเพื่อรักษาโรค ศิลปะของคนตรีจึงเริ่มต้นด้วยการแสดงออกทางอารมณ์และประสบการณ์ต่างๆทางสังคม

สุกรี เจริญสุข (2529 : 43) ได้กล่าวถึงความหมายของคนตรีว่า คนตรีเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในตัวของมันเอง ในฐานะความเป็นศาสตร์ คนตรีเป็นเรื่องของความรู้ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎี ประวัติ การคนตรี การปฏิบัติเครื่องดนตรี เป็นเหตุเป็นผลและเป็นความเข้าใจ คนตรีเป็นศิลป์ เป็นเรื่องของความรู้สึก สุนทรียะหรือความงามย่อมอยู่เหนือความหมาย ดังที่ เบโซเฟน ได้กล่าวว่า “คนตรินั้นอยู่เหนือปัญญาและปรัชญาทั้งปวง”

โครงการเรียนรู้ร่วมกันสรรสร้างชุมชนสถาบันราชภัฏศรีสะเกษ (2544 : 232-237) ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับผีเพื่อการรักษาโรคในจังหวัดศรีสะเกษว่า ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีระบบวัฒนธรรมที่คล้ายกันแต่ต่างกันในภาษาอาศัยอยู่ถึง 4 ชาติพันธุ์คือ เขมร ส่วย (กวย กวย โกย) ลาว และเขมร พิธีกรรมการรักษาโรคตามความเชื่อเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือ“ผี”ตามเชื้อสายหรือชาติพันธุ์ ลำผีฟ้า หรือหมอธรรมผีฟ้า หรือลำส่อง หรือลำแดน เป็นพิธีกรรมที่อยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมแบบลาว รำแม่มด เป็นพิธีกรรมที่อยู่ในเชื้อสายชาติพันธุ์เขมร บางทีเรียกว่า เรือมมะมั่วด รำแม่สะเองหรือรำแม่สะเองหรือลำแดน เป็นประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กวย (ส่วย) และเขมร บางพื้นที่เรียกรำแม่นางออ พิธีกรรมเหล่านี้เป็นกระบวนการรักษาโรคตามความเชื่อซึ่ง มีกิจกรรมการเล่นดนตรีและฟ้อนรำ หรืออาจจะมีการร้องเป็นสื่อเพื่อการรักษาโรค ไม่ได้ใช้ยาที่เป็นยาแผนปัจจุบัน หรือยาสมุนไพรใดๆรักษา

คมสันต์ วงศ์วรรณ (2548) กล่าวถึงผลการวิจัยเกี่ยวกับดนตรีรักษาโรคของชาวมุสลิมได้ว่า ตี๋อริจัดเป็นคนตรีพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตี๋อริใช้รักษาโรคที่เชื่อว่ามิสาเหตุมาจากถูกคุณไสย คำว่า "ตี๋อริ" เป็นชื่อหนึ่งของรายอมูดอ หมายถึง กษัตริย์หนุ่มหรือยุพราช ปัจจุบันชาวบ้านเชื่อว่ารายอมูดอเป็นสายลมหรือวิญญาณที่จะมาช่วยเหลือผู้เจ็บไข้ได้ป่วย เดิมรายอมูดอเดินทางจากอินเดียมาสู่แหลมมลายู ดังนั้นตี๋อริจึงเป็นความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ โดยได้รับอิทธิพลจากชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู ก่อนที่ศาสนาอิสลามเข้ามาภายหลัง เกี่ยวกับรายอมูดอนั้นยังทราบอีกว่า สภาพเดิมของท่านเหมือนวอลีกัลย้ายนักบวชผู้มีคาถาอาคมลูกหลานคนใดระลึกถึงจะให้คุณ ถ้าเมินเฉจะให้โทษ ปัจจุบันพิธีกรรมรักษาโรคด้วยตี๋อริยังได้รับการสืบทอดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา และอำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส ฯลฯ

สุภักดิ์ ตลับทอง (2533 : 9) กล่าวถึงชาวกวยหรือชาวฮ่วยเกี่ยวกับการนับถือผีว่า กวย เป็นชนเผ่าที่มีความสามารถในการจับช้างและเลี้ยงช้าง การจับช้างป่าเพื่อนำมาฝึกให้เป็นช้างบ้านจะมีพิธี เช่น สรงศาลผีปะกำก่อน สำหรับหมู่บ้านที่หยุดการเลี้ยงช้างบริเวณที่เคยเป็นศาลผีปะกำก็จะกลายเป็นศาลปู่ตาถือว่าเป็นบรรพบุรุษของตระกูลและจะมีการเช่นสรงในเดือน 3 (เดือนกุมภาพันธ์) ของทุกปี และมีการละเล่นเกี่ยวกับ “แกลมอกูยอะเจง” หมายถึง “การฟ้อนลำของหมอฮ้างชาวกวย” โดยมีพิธีการเล่นด้วยการฟ้อนรำประกอบเครื่องดนตรีมี กลอง แคน จุดประสงค์ของการเล่นเพื่อรักษาคนป่วย ชาวกวยที่เคยเลี้ยงช้างมาก่อนเชื่อว่าผีบรรพบุรุษที่สถิตอยู่ในปะกำเป็นผู้ที่ทำให้ลูกหลานที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบจารีตของบรรพบุรุษเจ็บป่วย ดังนั้นการรักษาด้วยการละเล่น “แกลมอกูยอะเจง” จึงเป็นวิธีการรักษาให้แก่ผู้ป่วยอีกวิธีหนึ่ง

วีระ สุตสังข์ (2545 : 40-41) กล่าวถึงพิธีกรรมการถือผีของชาวกวย (ฮ่วย) ไว้ว่า ลูกหลานของชาวกวยในอดีตมักจะมีเชื้อสะเอง (ผีแม่สะเอง) ติดตัว ซึ่งเชื่อกันว่าเชื้อสะเองจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองชีวิตให้ปลอดภัยและมีความสุข ผู้รับเชื้อแม่สะเองมักจะเป็นสตรีที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว ไม่ค่อยปรากฏว่ามีหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานรับเชื้อแม่สะเองไว้ในตัว ทุกเดือนสาม (เดือนกุมภาพันธ์) ครอบครัวใดที่นับถือเชื้อผีสะเองมาแต่บรรพบุรุษต้องจัดงานรำสะเอง เป็นกิจกรรมที่ใช้ดนตรีและการฟ้อนรำ เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และจัดงานเลี้ยงอาหารแต่บรรพบุรุษและญาติมิตร อันแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีและความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือญาติ บางครั้งครอบครัวใดที่มีสมาชิกในครอบครัวเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สบาย ไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หายก็จะมีกรบบนบานศาลกล่าวกับแม่สะเอง ถ้าหายเป็นปกติก็ต้องถือแม่สะเองและต้องทำพิธีกรรมการรำแม่สะเองร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการบูชาแม่สะเอง

ไท่ นนทจันทร์ (2542 : 282-286) กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้เจ็บป่วยและการรักษาด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ว่า ความเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาลในสังคมที่ล้าหลัง มีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ สาเหตุทางธรรมชาติ (Natural) เป็นสาเหตุธรรมดาที่ไม่ซับซ้อนและหาเหตุผลง่าย เช่น แผลงักัด ปวดฟัน มีคบาด สาเหตุที่สองคือ สาเหตุอันเกิดจากการผิดธรรมชาติ (Preternatural) สาเหตุนี้มีความสลับซับซ้อนยากที่จะอธิบายด้วยเหตุผลทางธรรมชาติได้สาเหตุนี้ทำให้เกิดความเชื่อว่า “ถูกของ” หรือ “ถูกคุณ” ซึ่งเป็นเหตุที่เกิดจากคนทำเช่นหมอผี วิธีนี้ส่วนใหญ่แล้วแก้ไขโดยวิธีทางไสยศาสตร์เช่นหมอธรรม สาเหตุที่สาม สาเหตุอันเกิดจากพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural) โดยเชื่อว่าไม่ว่าจะเป็นความเจ็บป่วยที่เกิดจากสาเหตุธรรมชาติหรือผิดธรรมชาติก็ตามล้วนแต่เป็นเหตุที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติไม่ใช่ ฝีมือของมนุษย์หรือหมอผีแต่อย่างใด แต่เกิดจากอำนาจของ กูตผี ปีสาง วิญญาณของบรรพบุรุษหรือเจ้าประจำตระกูล และเจ้าประจำเผ่า ไม่พอใจต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนหรือลูกหลานที่ทำผิดต่อกฎ ข้อห้ามหรือศีลธรรม (Taboos) การรักษาความเจ็บป่วยในกรณี

นี้มักเกี่ยวกับพิธีกรรมการ “ขอขมา” หรือการเอาใจผี เช่น การเซ่นไหว้ และการสวดอ้อนวอน และยังได้มีการกล่าวถึงการเลือกการรักษาด้วยไสยศาสตร์ แทนหมอแผนปัจจุบันว่า โรคที่คนรักษาโดยไสยศาสตร์นั้นมีทั้งโรคทางจิตและโรคทางกาย การขาดการศึกษาอย่างจริงจังทางด้านนี้ทำให้ไม่มีตัวเลขยืนยันชัดเจนได้ว่า ระหว่างโรคทางจิตกับโรคทางกายอย่างไหนนิยมรักษาด้วยไสยศาสตร์มากกว่ากัน ผู้ป่วยบางรายอาจใช้วิธีการรักษาหลายอย่างสำหรับโรคอย่างเดียว คือ อาจจะใช้วิธีไสยศาสตร์ก่อนเมื่อเห็นไม่ได้ผลจึงเปลี่ยนมาเป็นหมอแผนปัจจุบัน หรือในทางกลับกันผู้ป่วยอาจจะเริ่มรักษาด้วยวิธีแบบหมอแผนปัจจุบันก่อนเมื่อหมดหวังว่าหมอแผนปัจจุบันรักษาไม่หายจึงเลือกใช้วิธีแบบไสยศาสตร์

วิจิตร ระวิวงศ์ และคณะ (2541 : 34) กล่าวถึงร่องรอยระบบการสาธารณสุขในจังหวัดศรีสะเกษว่า ร่องรอยการแพทย์และการสาธารณสุขในจังหวัดศรีสะเกษสามารถย้อนกลับไปในปี พ.ศ. 1724 ครั้งเมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มหาราชองค์สุดท้ายของเขมรขึ้นครองราชย์ ได้ทรงก่อสร้างปราสาทบันทายคูฎี ตาพรหม พระขรรค์ บายน บันทายจมา และอโรคยาศาล (โรงพยาบาล) 102 แห่ง ซึ่งในจำนวนนี้มีปราสาทหินสระกำแพงน้อย อ. อุทุมพรพิสัยและปราสาทบ้านสมอ อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ ก็เป็นอโรคยาศาล(โรงพยาบาล)เหมือนกัน การแพทย์และการสาธารณสุขในสมัยโบราณ คงยึดและปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยรับเอาความรู้สืบต่อๆมาจากบรรพบุรุษ และปรับเปลี่ยนเป็นการดูแลรักษาสุขภาพที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม วัฒนธรรม ชาติพันธุ์

วิพุธ พูลเจริญ (2544 : 1-12) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับระบบสุขภาพไว้ว่า “สุขภาพ” กินความถึงสุขภาพะร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ กล่าวคือ สุขภาวะ เป็นกระบวนการหรือพฤติกรรมซึ่งมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิตที่มีคุณภาพตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น “สุขภาพ” จึงมิได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงการไม่เจ็บป่วยหรือพิการเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตที่ยืนยาว โดยพิจารณาถึงปัจจัยทางร่างกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อมและจิตวิญญาณ เป็นสำคัญ ประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องสุขภาวะทางจิตวิญญาณนั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับสมรรถนะในการพัฒนาธรรมชาติ ทางจิตวิญญาณของแต่ละคนให้เต็มที่มีศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งก็คือการที่บุคคลแต่ละคนสามารถแสดงออกซึ่งจุดหมายอันเป็น อุดมการณ์ของชีวิตของตน มีความรู้สึกสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีประสบการณ์ในความรัก ความสนุกสนาน ความเจ็บปวด ความเศร้า มีความรักในสันติภาพ มีความต้องการที่พอเพียง และรู้จักให้ความเคารพต่อชีวิตทุกชีวิต

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ (2545 : 89-92) กล่าวถึงพิธีกรรมการรักษาผ่านความเชื่อไว้ว่า การรักษาตามแนวคิดแบบหมอแผนปัจจุบันใช้วิธีการแยกชนชนออกจากวิธีการรักษาของหมอให้มากที่สุด โดยเชื่อว่าการรักษาโรคเป็นเรื่องของ “หมอกับคนป่วยเท่านั้น” ชุมชนไม่เกี่ยว ซึ่ง

แตกต่างจากวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อโดยสิ้นเชิง เพราะการรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อนับได้ว่าเป็นการรักษาโดยเอาชุมชนและความเชื่อมาเป็นพลังของกิจกรรมการรักษา เครื่องมือที่ใช้ในการทำพิธีก็คือ **ดนตรีและการฟ้อนรำ** ซึ่งถือว่าเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อสุขภาพจิตใจ ส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย และส่งผลต่อสุขภาพของชุมชนด้วย เรียกว่าการแพทย์แบบวัฒนธรรม สังคมหรือชุมชนต้องเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการบำบัดรักษาผู้ป่วย การรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อจึงแสดงให้เห็นพลังวัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อกัน มีความเชื่อและศรัทธาต่ออำนาจเหนือธรรมชาติร่วมกันหรือเรียกว่าเป็นสายใยเดียวกัน

สรุปผล เหนสุลินธุ์ ดนตรีในพิธีกรรม หมายถึง ดนตรีที่บรรเลงประกอบในการประกอบพิธีกรรม ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม หรือดนตรีที่ใช้เป็นสัญญาณในการประกอบพิธีกรรม จากการศึกษาที่กล่าวมานั้นน่าจะเป็นดนตรีในพิธีกรรมได้เพราะดนตรีใดๆ ก็ตามที่น่ามาใช้ในจุดประสงค์ดังกล่าว ก็ถือว่าเป็นดนตรีที่ทำให้พิธีกรรมเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งเราอาจจะจำกัดความให้กระชับเข้าว่า ดนตรีในพิธีกรรม หมายถึง เอาดนตรีที่มีการแสดงในการประกอบพิธีกรรมเพื่อทำให้พิธีกรรมนั้นศักดิ์สิทธิ์ขึ้น และสมบูรณ์ขึ้น ดนตรินั้นสำคัญอย่างไรในการประกอบพิธีกรรมก็ต้องพิจารณาดูว่า องค์ประกอบใดของพิธีกรรมถ้าขาดดนตรีไปแล้ว จะทำให้พิธีกรรมเสียหาย ไม่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่สมบูรณ์ จึงจะวินิจฉัยได้ว่าดนตรีเข้าข่ายสำคัญหรือไม่สำคัญ เพียงใดในการประกอบพิธีกรรม (อุดม บัวศรี : 2540) ซึ่งผู้ศึกษาสามารถแบ่งขอบเขตของการศึกษาดนตรีในพิธีกรรมของชาวอีสานออกได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

ดนตรีในพิธีกรรม ประกอบไปด้วย

บายศรี สู่ขวัญ, ลำผีฟ้า, แสกเต็นสาก, เขียงข้อง, คึงครกคึงสาก, โส้ทั้งบั้ง, เหยา

เครื่องดนตรีที่นิยมใช้ประกอบพิธีกรรม ประกอบไปด้วย แคน กลองอีสาน กลองเพล กลองเด็ก กลองบั้งสกุล กลองตุ้ม กลองเท็ง กลองจิ้งกลองท้วง กลองสะบัดชัย กลองยาว , โปงกลาง, โหวด, พิณ

ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” โลกทัศน์ คุณค่าและความสำคัญ

ศรีศักร วัลลิโภดมและคณะ (2536 : 29) กล่าวถึงระบบความเชื่อของมนุษย์ว่า ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความเชื่อต่างมีความสัมพันธ์กับมนุษย์การจะกระทำสิ่งใดย่อมมีความเชื่อปะปนอยู่เสมอ โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในลักษณะนี้หมายถึงการเชื่อว่ามีอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติที่สามารถบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในระบบวิถีชีวิตหรือระบบจักรวาล พลังอำนาจเช่นนี้คือสิ่งที่ควบคุมสรรพสิ่งในจักรวาลและเป็นจุดกำเนิดระบบความเชื่ออย่างน้อย 2 ระบบ คือ ความเชื่อในศาสนาและความเชื่อในไสยศาสตร์ ความเชื่อในศาสนาเป็นระบบความเชื่อที่มนุษย์สยบต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นต้นว่า การกราบไหว้

บูชา ความเคารพนับถือ และการอ่อนน้อมให้สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติช่วยคุ้มครอง ส่วนไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่มนุษย์พยายามควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ระบบความเชื่อทั้ง 2 ระบบดังกล่าวข้างต้นล้วนแต่วางอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ และยังนำไปสู่การสร้างกฎระเบียบของสังคมต่อไป

ลีลาภรณ์ บัวสาย (2547) กล่าวถึงพลังทางสังคมที่เกิดจากมิติของความเชื่อและระบบ เครือข่ายว่า ความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึงประเภทของความสัมพันธ์ที่ยึดโยงคนเอาไว้ด้วยกันเป็น เครือข่าย ในการทำให้กลุ่มมีความผูกพันกันเหนียวแน่น มีความสามัคคี ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน เครือข่ายบางอย่างเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยระบบเครือข่ายเป็นตัวยึดโยงความสัมพันธ์ การยึดโยง บางอย่างเกิดขึ้นจากการมีระบบความเชื่อร่วมกันเช่น ศีบรรพบุรุษ ระบบความเชื่อทำหน้าที่ที่สำคัญคือ การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่าง ยั่งยืน การทำความเข้าใจถึงระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ จะทำให้เข้าใจถึงลักษณะเฉพาะ ของกลุ่มชนรวมถึงความผูกพันที่เขามีต่อกันและต่อธรรมชาติ ส่วนในระดับที่กว้างขึ้นเรื่องยึดโยง สายสัมพันธ์ของกลุ่มคนเอาไว้ด้วยกันคือ “วัฒนธรรม” โดยเฉพาะกลุ่มที่มีระบบวัฒนธรรมที่อยู่ใน กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมักจะมีระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “ผี” และเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่ เชื่อมโยงยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ของคนในระดับครอบครัว เครือญาติ และชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540 : 58-59) กล่าวถึงพิธีกรรมของชาวอาหมว่า เป็นผลมาจากความ เชื่อ พิธีหลักคือ พิธีบูชาผี บูชาผีธรรมชาติ และผีบรรพบุรุษ เพราะชาวอาหมเชื่อว่าผีมีส่วนบันดาล ให้ชีวิตมีความเป็นไปในแนวทางใดก็ได้ตามที่ผีต้องการ การบูชาผีของชาวอาหมจึงเป็นการบูชาเพื่อ แสดงความเคารพต่อผี เนื่องจากผีของชาวอาหมมาจากธรรมชาติ เช่น ฟ้า ดิน แสง ฝน เดือน ตะวัน ฯลฯ และมาจากบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วและเป็นผีที่คอยปกป้องรักษาลูกหลาน ชาวอาหมเรียกผีบรรพ บุรุษว่า “ค้ำ” ดังที่มีคำพูดว่า “ผีซำค้ำพลอย” หมายถึงผีอื่นให้โทษแล้วผีบรรพบุรุษยังซำเติมอีก จาก การศึกษาความเชื่อของชาวอาหมข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างความเชื่อเกี่ยวกับผีมีผลต่อการ ดำเนินชีวิตของคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความคล้ายคลึง และเป็นเครือญาติทาง ความสัมพันธ์โดยมี “ผี” เป็นเส้นใยยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติไว้ ได้อย่างสมดุล ตลอดจนเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อระบบเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน (การทำมา หากิน) โดยเฉพาะการจัดการและการควบคุมการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือ ชุมชน มีกฎข้อห้ามโดยมีผีเป็นกฎหมายที่สำคัญคอยควบคุมพฤติกรรมของคน

เติม วิชาคย์พจนกิจ (2535 : 509) กล่าวถึง กฎหมายเกี่ยวกับการห้ามนับถือผีว่า หลังจากที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรพลธิพิริยประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์บริเวณมณฑลอีสาน ทรงปราบพวกกบฏผีบาบผีบุญไปแล้ว ทรงให้มีตราประกาศห้ามไม่ให้ราษฎรมีการนับถือผีสางใดๆ เช่น เข้าทรงลงเจ้า การชุนผี มีผีให้ ผีแกน ผีฟ้า ผีมหะศักดิ์ ผีปอบ เป็นต้น ให้เจ้าเมืองจับผู้ที่ลงผีหรือถือผีนั้นไปทำการไต่สวนพิจารณา ถ้าได้ความจริงให้ปรับเป็นเงิน 12 บาท และมีรางวัลให้แก่ผู้แจ้งจับ ถ้าไม่มีเงินเสียได้โทษให้จำคุก 1 เดือน เงินรางวัลหลวงออกให้ ต่อมาจึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีกฎหมายเรื่องผีสางขึ้นเมื่อ ร.ศ. 124 ปรากฏมาจนทุกวันนี้ แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเกี่ยวกับผีบพบาทและพลังอย่างยิ่งต่อการรวมพลังของคนอีสานที่จะก่อการกบฏเพื่อเรียกร้องสิทธิของตัวเองหรือเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มคนบางกลุ่ม โดยใช้พลังอำนาจความเชื่อเกี่ยวกับผีเป็นเครื่องมือที่จะสร้างรวมความคิดคนให้เป็นหนึ่งเดียวและขยายเป็นพลังของประชาชนเพื่อการก่อกบฏ จนทำให้ผู้นำการกบฏมีความกล้าที่จะต่อรองกับอำนาจรัฐ

ศิริรักษ์ จรรย์ยานนท์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของผีปู่ตา ของชาวบ้านหนองต้น ต.เขวา อ.เมือง จ.มหาสารคามสรุปเนื้อหาสำคัญได้ดังนี้ ชาวบ้านหนองต้นมีความเชื่อและศรัทธาต่อระบบผีปู่ตามมาก โดยเชื่อว่าผีปู่ตาสามารถคลันดาลให้ชาวบ้านประสบความสำเร็จตามที่ต้องการหรือทำให้เกิดเหตุร้ายกับผู้ที่ทำผิดได้ การติดต่อระหว่างผีปู่ตากับชาวบ้านจะมีเฒ่าเจ้าเป็นผู้สื่อสารให้ วัตถุประสงค์การติดต่อระหว่างผีปู่ตาของชาวบ้านมีสองวัตถุประสงค์คือ เป็นการบนบานเพื่อให้ตนหรือครอบครัวของตนประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้หรือกล่าวได้ว่าเป็นความต้องการในระดับบุคคล ส่วนวัตถุประสงค์ที่สองเป็นความต้องการในระดับส่วนรวมที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุขของชุมชน เช่นการทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล การทำให้พืชผลมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น บทบาทของระบบความเชื่อผีปู่ตาของบ้านหนองต้นจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตทั้งในระดับส่วนบุคคลและส่วนรวมตลอดจนมีความสัมพันธ์กับสถาบันทางศาสนาด้วย

นฤมล จิตต์หาญ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับระบบความเชื่อในประเพณีบวชนาคช้างของชุมชนชาวกูย บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำแพง จ.พิจิตรสรุปเนื้อหาสำคัญได้ดังนี้พิธีกรรมการบวชนาคช้างของชาวกูยบ้านตากกลางเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมแบบพุทธกับวัฒนธรรมแบบกูย ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการบวชช้างของชาวกูยแบ่งได้ 5 ประเด็นคือ ความเชื่อเกี่ยวกับบุคคล ความเชื่อเกี่ยวกับวันและเวลา ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ และความเชื่อเกี่ยวกับขั้นตอนของพิธีกรรม โดยชุมชนชาวกูยเชื่อว่าการได้ช้างเผือกหน้าจะได้บุญมหาศาล แต่สิ่งที่ผู้ศึกษาน่าจะเพิ่มเติมในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อก็คือ ความเชื่อระหว่างคนกับสัตว์ (ช้าง) ผู้ศึกษายังได้เสนอแนะเกี่ยวกับผลการศึกษาว่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน

วิธีการรวมกลุ่มของในชุมชน โดยใช้ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี มีความปรองดองกัน

วีรวรรณ มูลตัน (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระบือธรรม อำเภอระบือ จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้เนื้อหาสำคัญดังนี้ การรักษาด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระบือธรรม เป็นการรักษาและบำบัดโรคที่มีเจ้าอาวาสและหมอธรรมเป็นผู้ให้การรักษาและบำบัด ประเภทของโรคที่มีผู้ป่วยเข้ามาขอการรักษาและบำบัดมีอยู่ 5 ประเภท คือ ผู้ป่วยโรคจิต ผู้ป่วยเนื่องจากเชื่อโรค ผู้ป่วยเนื่องจากยา ผู้ป่วยเนื่องจากการกระทำของตนหรือผลกรรม และผู้ป่วยที่มีความเชื่อว่าตนถูกวิญญาณหรือผีหรือเทวดากระทำ การบำบัดรักษาเป็นกระบวนการพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่ต้องมีการเคารพไหว้ถึงคุณครูบาอาจารย์และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยบำบัดรักษาผู้ป่วยโดยผ่านน้ำมันต์และเวทมนต์คาถา วิธีการบำบัดรักษามีการถอนคุณไสย อบน้ำมันต์เหยียบน้ำมันต์ กินยาสมุนไพร สวมมนต์นั่งสมาธิ และลำดับสุดท้ายเป็นการนั่งสมาธิ การบำบัดรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระบือจึงเป็นทางเลือกอีกวิธีหนึ่งของผู้ป่วยที่ประสบปัญหาการรักษาจากหมอแผนปัจจุบันแล้วไม่หายและยังสะท้อนให้เห็นถึงพิธีกรรมที่เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับไสยศาสตร์ พุทธศาสตร์ และการใช้ยาสมุนไพรเข้าร่วม

ประมวล พิมพ์เสน(2543: 13) กล่าวถึงความสำคัญของความเชื่อเกี่ยวกับผีที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนอีสานไว้ว่า ผี คือ ขวัญหรือวิญญาณ ของคนหรือสัตว์ที่ตายไปแล้ว ชาวอีสานมีความเชื่อว่าผีมีอำนาจให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ วิถีชีวิตหรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมของคนอีสานจึงมีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องผีเกือบทุกด้าน เนื่องจากชาวอีสานจะมีความเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีผีเป็นผู้เฝ้าผู้ดูแลจะทำอะไรต้องมีการบอกกล่าวผีก่อน ผีมีอิทธิฤทธิ์สามารถทำให้คนเจ็บป่วยได้ เมื่อมีการขอขมาลาโทษผีก็จะยกโทษให้แล้วอาการเจ็บป่วยนั้นก็หาย ชาวอีสานจึงมักจะมีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับผีหลายอย่าง และให้มีการปฏิบัติต่อผีที่มีอยู่ในสังคมหรือที่มีการนับถือตามเชื้อสายชาติพันธุ์ของตนอย่างต่อเนื่อง หากขาดการปฏิบัติอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอก็จะได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของผี ผลที่ได้รับจากการกระทำของผีเกิดขึ้นได้ในระดับชุมชน และระดับบุคคล

อมรา พงศาพิชญ์ (2541 , 34-42) กล่าวถึงระบบความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อสามารถแบ่งออกได้เป็นสองรูปแบบคือความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนาเป็นความเชื่อตามหลักคำสอนของพระศาสดาส่วนความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นความเชื่อผสมผสานระหว่างศาสนากับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ชาวบ้านนับถือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นโดยทั่วไปเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ผีสิง เทวดา นางไม้ ฯลฯ ซึ่งเป็นเหตุผลที่มนุษย์นำมาอธิบายเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่างๆที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ การทำพิธีกรรมเพื่อ

ติดต่อกับผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติทำได้โดยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ซึ่งจะมีผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นสื่อกลาง เช่น แม่มด หมอผี คนทรง หรือจ้ำ แล้วแต่กรณีหรือชนิดที่ติดต่อ

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2540, 1) ได้กล่าวถึงการกำเนิดระบบความเชื่อว่า เกิดจากปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ภัยพิบัติ โรคระบาด การเจ็บป่วย ความแห้งแล้ง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ถ้าเกินขีดความสามารถของมนุษย์ที่จะจัดการได้ มนุษย์ก็จะสร้างความเชื่อว่าจะเกิดจากพลังเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป ซึ่งพลังอำนาจเหล่านั้นอยู่ในรูปเทพเจ้า กูตผีปีศาจ วิญญาณ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นจึงมีการวิงวอนขอความช่วยเหลือจากพลังอำนาจลึกลับโดยมีความเชื่อว่ามีคนบอกกล่าวหรือมีการเช่น สรวงบูชาพลังอำนาจเหล่านั้นจะบันดาลให้ชีวิตมีความสุข ปลอดภัยจากการเจ็บป่วย แต่ถ้ามีการล่วงเกินหรือละเมิดกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ก็จะได้รับความเดือดร้อน เช่น เจ็บป่วย เป็นต้น

ยศ สันตสมบัติ (2540 : 203-606) กล่าวถึงกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เกิดจากระบบความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อในบรรพบุรุษหรือการเซ่นไหว้บูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างอำนาจภายในครอบครัวและระบบเครือญาติ ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานของระบบความเชื่อในสังคมวัฒนธรรมที่ครอบครัวและระบบเครือญาติเป็นแกนกลางของการตัดสินใจและมีผลต่อการรวมตัวของคนในครอบครัวและเครือญาติอย่างแน่นแฟ้นและเป็นปึกแผ่น ความเชื่อในการให้คุณและโทษของวิญญาณบรรพบุรุษต่อลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นการเสริมสร้างอำนาจในการตัดสินใจและการควบคุมกฎระเบียบของคนในครอบครัว และอยู่ในเครือญาติเดียวกัน เหตุผลของการเชื่อในอำนาจวิญญาณของบรรพบุรุษหรืออำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ เป็นวิธีคิดที่วางอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ **การอธิบายปรากฏการณ์หรือเหตุผลด้วยความเชื่อกลายมาเป็นพื้นฐานของกฎข้อห้าม จารีต แบบแผนปฏิบัติและพิธีกรรมทางสังคมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วย**

กล่าวโดยสรุปจากงานศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า ความสำคัญของดนตรีนอกจากจะใช้เพื่อความบันเทิงอย่างเดียว ยังสามารถนำมาใช้เพื่อการบำบัดโรคที่เป็นปัญหาที่สำคัญที่มนุษย์ต่างไม่พึงปรารถนา และยังใช้ดนตรีร่วมกับมิติทางความเชื่อ แม้ว่าโลกวิทยาศาสตร์จะมีความก้าวหน้าและมีบทบาทสำคัญในยุคปัจจุบันเพียงใด แต่คนในชุมชนแต่ละชาติพันธุ์ยังมีโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่ยังคงดำรงสืบทอด และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน ศิลปะการดนตรีบางอย่างสืบทอดมาโดยมีเป้าหมาย เพื่อให้เกิดผลตามที่ตัวเองหรือชุมชนต้องการไม่ว่าผลนั้นจะสนองตอบในระดับบุคคลหรือระดับชุมชนก็ตาม ที่สำคัญวัฒนธรรมดนตรีที่ใช้เพื่อการบำบัดโรคไม่ได้ใช้บำบัดในมิติวิทยาศาสตร์ที่บำบัดเฉพาะเรื่องพัฒนาการของร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่ยังบำบัด

ในเชิงจิตวิทยาส่วนบุคคลและสุขภาพทางสังคมด้วย จึงเป็นการโยงใยยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ของคน โดยวัฒนธรรมดนตรีเดียวกัน

วัฒนธรรมดนตรีบำบัดจึงถือได้ว่าเป็นพลังและศักยภาพของสังคมที่แสดงถึง ความสำคัญของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับดนตรี ที่อยู่ในมิติของระบบความเชื่อ วัฒนธรรมดนตรีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการบำบัดโรค จึงไม่ได้มีประโยชน์เฉพาะเกี่ยวกับร่างกายหรือจิตใจเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์ที่เกี่ยวกับข้องกับการสร้างความสัมพันธ์ในระดับสังคมและกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย

2.2. กรอบแนวความคิด/ทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

แนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรี

คำว่า Ethnomusicology ถูกคิดขึ้นโดย Jabb Kunst นักมานุษยวิทยาการดนตรี ชาวเนเธอร์แลนด์ โดยได้ให้คำจำกัดความไว้ในหนังสือของเขาที่ชื่อว่า Musicology: a Study of the Nature of Ethnomusicology, its Problems, Methods, and Representative Personalities (Amsterdam, 1950) หมายถึง การศึกษาดนตรีชาติอื่นที่มีใจดนตรีของตัวเอง เรียกกันว่าวิชา มานุษยวิทยาเปรียบเทียบ แรกเริ่ม Ethnomusicology เป็นวิชาที่ศึกษาดนตรีภาคสนาม รวมถึงเครื่องดนตรีและศิลปะการเต้นของชาววัฒนธรรมมุขปาฐะ ที่นอกเหนือกรอบทางศิลปะดนตรีของชนเมืองแถบตะวันตก

มานุษยวิทยาการดนตรี เป็นศัพท์ที่ถอดออกมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Ethnomusicology แปลว่า การศึกษาดนตรีของมนุษย์หรือการศึกษาเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละกลุ่มชน แต่ละเผ่าพันธุ์ โดยมุ่งศึกษาดนตรีที่มีชีวิตอยู่ (หมายถึงดนตรีที่ยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่) โดยศึกษาว่ามนุษย์สร้างดนตรีของตนอย่างไร ดนตรีของมนุษย์แต่ละกลุ่มแต่ละเผ่าพันธุ์มีคุณลักษณะอย่างไร เขาเหล่านั้นใช้ดนตรีในสังคมอย่างไร ดนตรีที่เขาสร้างขึ้นมีความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของเขาอย่างไร ดนตรีของเขามีความสัมพันธ์กับศาสตร์และศิลป์สาขาอื่น ๆ อย่างไร มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร ได้รับหรือไม่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกอย่างไร และอิทธิพลนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีและการดำเนินวิถีชีวิตของเขาอย่างไร

หลักการสำคัญของทฤษฎีมานุษยวิทยาการดนตรี อธิบายว่า ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตทางวัฒนธรรมของมนุษย์แต่ละเผ่าชน และดนตรีก็มีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมและอารมณ์ของมนุษย์ นอกจากนี้ดนตรียังเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ ระบบความเชื่อ การเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและพลังที่อยู่ในเนื้อธรรมชาติ ตลอดจนโครงสร้างทางสังคม ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาการดนตรีจึงเป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “มานุษยวิทยาการดนตรี” และสะท้อนกลับกันในเรื่อง “ดนตรีกับมนุษย์” หมายความว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ดนตรี แล้วนำดนตรีมาใช้ประโยชน์สุด ก็พยายามอธิบายว่าดนตรีที่มนุษย์สร้างสรรค์นั้นมีผลต่อมนุษย์อย่างไร เนื่องจากเสียงดนตรีหรือบันไดเสียงของคนตรีที่มีอยู่ในโลกมีความแตกต่างกันในระดับเสียงและ

ช่วงเสียง รวมทั้งท่วงทำนอง จึงมีคำถามว่า ทำไมดนตรีจีน ดนตรีไทย ดนตรีอินเดีย หอมล้ำ ฯลฯ จึงมีลักษณะทางบทเพลงที่แตกต่างกัน การนำดนตรีมาใช้ประโยชน์ก็แตกต่างกัน เช่น เพื่อความบันเทิง เพื่อประกอบพิธีกรรม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ เพื่อบำบัดโรค ฯลฯ ดนตรีจึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของ โครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคม ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ความเชื่อ สภาพแวดล้อม ฤดูกาล และ โครงสร้างทางสังคมของมนุษย์แต่ละกลุ่มทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เพลงกล่อมเด็ก ทำไมถึงต้อง เป็นแบบนี้ หรือทำไมเราถึงใช้เพลงธรณีกันแสงสำหรับงานศพ (ใช้เพลงอื่นไม่ได้หรือ) สิ่งต่างๆ เหล่านี้จึงเป็นสาระสำคัญของทฤษฎีมานุษยวิทยาการดนตรี

กล่าวได้ว่าสถานการณ์และปรากฏการณ์ที่สำคัญของทฤษฎีนี้ก็คือ มนุษย์สร้างสรรค์ดนตรี ขึ้นมาโดยมีความสัมพันธ์เรื่องของเสียงและท่วงทำนองที่เกี่ยวข้องกับหลักการทางวิทยาศาสตร์และ ระบบความเชื่อ ยกตัวอย่างเช่นดนตรีไทย เพลงหรือเครื่องดนตรีบางอย่างถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใช้ได้ก็ ต่อเมื่อเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าเท่านั้น เช่น กลองมโหระทึก สังข์ กลอง ตะโพน บัณเฑาะว์ เป็นต้น ดนตรีบางอย่างก็ใช้สำหรับงานมงคลเท่านั้น เช่น เพลงเชิด เพลงทยอย เป็นต้น ดนตรีบางอย่างก็ใช้สำหรับงานอวมงคลเท่านั้น เช่น เพลงพญาโศก เพลงธรณีกรรแสง เป็นต้น

เหตุและผลจากทฤษฎี ก็คือ มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ดนตรี และ ดนตรีกลับมีผลต่อวิธีการคิด ความเชื่อ ค่านิยม ของมนุษย์ในสังคมนั้นๆ และที่สำคัญดนตรียังใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการแบ่ง ชนชั้นวรรณะด้วย เช่น แคน กับ แซกโซโฟน ทั้งสองอย่างย่อมแสดงถึงชนชั้นหรือระดับทางสังคมได้ ผู้วิจัยจะใช้หลักการของแนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรีมาอธิบายถึงความสัมพันธ์ของดนตรีที่ถูก นำมาใช้ในพิธีกรรมรักษาโรคของกลุ่มชาติพันธุ์ ว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับบริบทสังคมวัฒนธรรม และ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่ ตลอดจนใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์รูปแบบการบรรเลง และวิธีการบรรเลง

2.3.. ขอบเขตการวิจัย

(1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเรอมนะมั่วด ซึ่งเป็นพิธีกรรมรักษาโรค ของชาวบ้านเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ ว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ กันอย่างไร ระหว่างดนตรี พิธีกรรม ผู้ป่วย คนอื่นๆ มีระบบแบบแผน วิธีการบรรเลง วิธีการปฏิบัติ เป็นอย่างไร ตลอดจนศึกษา สถานะภาพว่าปัจจุบันดนตรีในพิธีกรรมรักษาโรคมีสถานะภาพเป็นอย่างไรบ้าง

(2) ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายดำเนินงานวิจัย ดนตรีในพิธีกรรมการ รักษาโรค โดยเน้นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่ทำพิธีเรอมนะมั่วด ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

(3) ขอบเขตของเวลา

ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2550 - เมษายน 2551 (1 ปี)

2.4. นิยามศัพท์เฉพาะ

เขมร หมายถึง กลุ่มชาวบ้านเขมร ที่มีถิ่นกำเนิดพิธีกรรมเรอมนะมวด ที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่เขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

เรอมนะมวด หมายถึง พิธีกรรมรักษาโรคที่ชาวบ้านกลุ่มภาษาเขมรใช้เพื่อบำบัดรักษาโรคตามความเชื่อของกลุ่ม บางทีก็ออกเสียงเป็น “รำแม่ผด”

ดนตรีประกอบพิธีกรรมรักษาโรค หมายถึง ดนตรีที่ชาวบ้านเขมรใช้บรรเลงประกอบการรักษาหรือการบำบัดโรค ในพิธีกรรมเรอมนะมวด

รักษาโรค หมายถึง การบำบัดหรือทำให้หายจากอาการป่วยของชาวบ้านที่นับถือพิธีกรรมเรอมนะมวด

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเรียบเรียงด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) มีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย เกี่ยวข้อง เน้นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) และการมีส่วนร่วมจากคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มนักดนตรี และจะใช้เวลาอยู่ร่วมกับชุมชนเพื่อศึกษาถึงบริบทของชุมชน ประสมประสานกับเทคนิควิธีการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action - Research: PAR) ตามแบบหลักวิชามานุษยวิทยาการดนตรี โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

3.1. การศึกษาข้อมูล

3.1.1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทของชุมชน

- ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทของชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ สังคมวัฒนธรรม ความเชื่อ โครงสร้างทางสังคม ระบบเครือญาติ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางศาสนา ระบบการศึกษา จากเอกสารและการลงภาคสนาม

- ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชน เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนของสังคมในด้านต่างๆเพื่อหาจุดคลี่คลายและการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากอดีตถึงปัจจุบัน เช่น ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ประวัติชุมชน ผลกระทบระบบการเมืองการปกครอง ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาประเทศและท้องถิ่นที่มีผลต่อโครงสร้างทางสังคม ระบบเศรษฐกิจ และระบบการสาธารณสุข

- ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบความเชื่อที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาติพันธุ์เขมรจากเอกสารและการลงภาคสนาม โดยแยกเป็นความเชื่อที่มีผลต่อระบบสังคมวัฒนธรรมส่วนใหญ่และความเชื่อที่มีผลต่อระบบสังคมวัฒนธรรม

- ศึกษาระบบสาธารณสุขที่มีอยู่ในชุมชนทั้งแบบแผนปัจจุบันและแบบโบราณตามความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ เน้นการเก็บข้อมูลจากภาคสนาม

3.1.2 ข้อมูลเชิงลึก

-ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของระบบดนตรีมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยแยกออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 คนตรีทั่วไป ที่ใช้ฟังเพื่อความบันเทิงหรือเพื่อผ่อนคลาย เพื่อให้เห็นความเกี่ยวข้องและอิทธิพลของเสียงดนตรีที่ชาวบ้านรับรู้และเข้าถึงได้

ประเด็นที่ 2 คนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ

- คนตรีประกอบพิธีกรรมทั่วไป เช่น คนตรีงานศพ คนตรีงานมงคล
- คนตรีประกอบพิธีกรรมรักษาโรค เป็นประเด็นหลักที่นักวิจัยจะทำการศึกษา และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์

3.2 เทคนิคที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้กระบวนการศึกษาทางมานุษยวิทยาดังนี้

(1) การเข้าไปศึกษาชุมชน โดยการทำให้เป็นส่วนหนึ่งกับชุมชนไม่ได้แยกตัวว่าเรื่อนักวิจัยหรือคนนอกที่มาจากเพื่อจับผิดหรือเก็บข้อมูลเสร็จแล้วก็หนีไป แต่ทำให้กลมกลืนเรียนรู้วัฒนธรรม กฎเกณฑ์ของชุมชน ตลอดจนกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งที่เป็นปัจเจกภายในและเกิดจากปัจเจกภายนอก การศึกษาในลักษณะนี้จะทำให้เราเข้าถึงชุมชนอย่างที่ชุมชนเป็น และเป็นการมองชุมชนในลักษณะที่เราเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่สำคัญคือการลดอคติเชิงชาติพันธุ์ให้มากที่สุด เพื่อที่จะเห็นวิถีของชุมชนอย่างซาบซึ้งและเข้าใจด้วยความเป็นจริง

(2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยการเข้าไปร่วมในพิธีกรรมหรือกิจกรรมตามความเชื่อ และกิจกรรมอื่นๆที่ชุมชนจัดขึ้น ตลอดจนสังเกตวิถีชีวิตทั่วไปของชุมชน เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและเข้าใจถึงแก่นแท้ของพิธีกรรมและความเชื่อนั้นๆ ตลอดจนร่วมจัดกิจกรรมทางสังคมของชุมชนเช่น งานประเพณี การสังสรรค์ งานศพ งานบวช เป็นต้น และจัดเวทีทางวิชาการร่วมกับชุมชนเพื่อตรวจสอบข้อมูลและสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง และเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรม

(3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant observation) โดยการสังเกตรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของนักดนตรี และการบรรเลงดนตรีโดยไม่ให้นักดนตรีทราบว่านักวิจัยกำลังศึกษาอยู่

(4) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview or formal interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเตรียมคำถามไว้อย่างเป็นระบบ จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามแบบเดียวกัน

(5) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีความยืดหยุ่นมาก เพราะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระและอธิบายความคิดของตนเองไปเรื่อย ๆ และผู้วิจัยอาจมีการเตรียมคำถามไว้อย่างคร่าว ๆ หรือ ตั้งคำถามในขณะที่กำลังสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดลึกซึ้ง โดยการสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะ (Focus interview) หรือ (In depth interview) รวมถึง การตะล่อมกล่อมเกลาหรือการซักถามที่ล้วงเอาส่วนลึกของความคิดออกมาหรือเอาความจริงจากผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ออกมาให้มากที่สุด (Probe) โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับความคิดความเชื่อเกี่ยวกับโลกทัศน์ของนักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมรักษาโรค

(6) การบันทึกเสียงเพื่อวิเคราะห์ระบบเสียงและจัดทำระบบ โน้ตเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมรักษาโรค

3.3 วิธีการจำแนกข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล แบ่งได้ดังนี้

- 3.3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน ประวัติศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศ สังคมวัฒนธรรม ความเชื่อ โครงสร้างทางสังคม ระบบเครือญาติ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางศาสนา
- 3.3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับระบบความเชื่อในพิธีกรรมรักษาโรค “เรือมมะมีวด”
- 3.3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับระบบการปฏิบัติตามแบบแผนของการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมรักษาโรค
- 3.3.4 ข้อมูลเกี่ยวกับระบบเสียง เนื้อเพลงของดนตรีประกอบพิธีกรรมรักษา
- 3.3.5 ข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมรักษาโรค
- 3.3.6 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของดนตรีประกอบพิธีกรรมรักษาโรค
- 3.3.7 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการบรรเลงดนตรีในพิธีกรรมรักษาโรค
- 3.3.8 ข้อมูลสถานะภาพของดนตรีประกอบพิธีกรรมรักษาโรคในปัจจุบัน

3.4. การตรวจสอบข้อมูล

- 3.4.1 ตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.4.2 นำข้อมูลที่ได้มาจำแนก และเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลแต่ละด้านเพื่อเป็นแนวทางในการสรุปวิเคราะห์อย่างถูกต้อง
- 3.4.3 ตรวจสอบข้อมูลโดยชุมชนร่วมตรวจสอบข้อมูล

3.5. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

การแยกและการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การแยกและการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีจุดประสงค์ก็เพื่อที่จะแยกแยะ และจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย

- ข้อมูลทั่ว ๆ ไป เช่น ประวัติและพัฒนาการของชุมชน ลักษณะโครงสร้างของชุมชน สถาบันครอบครัว ฯลฯ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือจะแบ่งแยกย่อยลงไปอีก เพื่อสะดวกในการค้นหาในภายหลัง

- การวิเคราะห์เบื้องต้น จะเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ซึ่งขณะนักวิจัยจะต้องศึกษาข้อมูลเพื่อค้นหาแบบแผนของพิธีกรรมเรือมมะมีวด ความสำคัญของพิธีกรรม ผลวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้พิธีกรรมเรือมมะมีวด เป็นหนทางในการรักษาโรค และวิเคราะห์มูลเกี่ยวกับดนตรีทั้งส่วนที่เป็นระบบเสียง บทเพลง เครื่องดนตรี นักดนตรี วิธีการบรรเลง แบบแผนการปฏิบัติระหว่างนักดนตรีกับเครื่องดนตรี ผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่วมพิธีกรรม

- งานภาคสนาม จะเกี่ยวข้องกับขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงานรวมทั้งปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการนำมาเขียนรายงาน และเป็นประโยชน์ที่สำคัญที่ทำให้ คณะวิจัยได้รับทราบที่ผลสรุปที่เป็นหัวใจของงานวิจัยมีอะไรบ้าง เพื่อนำมาขยายความและเขียนออกมาเป็นเค้าโครงของรายงานอย่างคร่าว ๆ ได้

บทที่ 4 ผลการดำเนินการวิจัย

4.1. บริบททั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ

4.1.1 ลักษณะภูมิศาสตร์

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่อยู่ทางตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าที่ราบสูงโคราช มีลักษณะเป็นแอ่งตื้น (Shallow basin) หรือคล้ายกระทะหงาย (Saucer Shaped) และลาดเอียงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้เล็กน้อย ที่ราบนี้ประกอบด้วย ภูเขายอดเรียบ (flat topped mountain) และพื้นที่ผิวที่เหลือค้ำจากการกัดกร่อน (dissected pen plain surface) ซึ่งมีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาด (undulating) และมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 100 เมตร 200 เมตร ส่วนบริเวณขอบหรือรอบ ๆ ของที่ราบสูงนี้ ได้ยกตัวขึ้น ทำให้เกิดภูเขาขึ้นแบบเขาคีไต้ (Cuestas) และหน้าผาชันล้อมรอบที่ราบสูงด้านใต้และตะวันออกของภาค และมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 200 ถึง 1,000 เมตร โดยมี เทือกเขาภูพาน อยู่ระหว่างกลางจึงทำให้เกิดแอ่งที่ราบลุ่มตอนเหนือ เรียกว่าแอ่งที่ราบลุ่มสกลนครกับแอ่งที่ราบลุ่มตอนใต้เรียกว่า แอ่งที่ราบลุ่มโคราช (Korat Basin)

4.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ขอบแอ่งที่ราบลุ่มโคราชด้านตะวันออก เป็นบริเวณที่มีผืนแผ่นดินกว้างขวาง อาจเรียกได้ว่า เป็นบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล – แม่น้ำชีตอนล่าง ซึ่งอุดมไปด้วยลุ่มน้ำลำห้วยหลายสายไหลมาบรรจบในเขตอีสานใต้ ลักษณะภูมิประเทศด้านใต้เป็นที่สูงแล้วค่อย ๆ ลาดเอียงไปทางเหนือ ตอนกลางเป็นที่ลาดเอียงเล็กน้อยและที่ราบลอนลาด ส่วนตอนเหนือเป็นที่ราบลุ่มสามารถถ้าวโดยละเอียด เป็น 3 บริเวณ ดังนี้

- บริเวณที่สูงและเทือกเขา ได้แก่บริเวณพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ ตอนใต้ของอำเภอขุขันธ์ และ อำเภอภูสิงห์ พื้นที่อำเภอดังกล่าวนี้ จะเป็นบริเวณที่สูง เช่นภูดินแดง ภูดิน ภูทอง ซึ่งอาจมีความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 150 – 200 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่สูง 160 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ส่วนบริเวณขอบด้านทิศใต้จะเป็นเทือกเขาพนมดงรัก เทือกเขานี้จะทอดยาวในแนวตะวันตก ไปตะวันออก เริ่มจากช่องตะโก จังหวัดบุรีรัมย์ ไปทางทิศตะวันออกผ่านจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ไปสิ้นสุดที่อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี รวมความยาว 544 กิโลเมตร เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับพระราชอาณาจักรกัมพูชา เทือกเขายกสูงนี้เป็นแบบฮีไต้ ขนานกับแนวละติจูด มีหน้าผาสูงชัน ทางด้านใต้ ลาดเอียงไปทางเหนือ เขตภูเขานี้มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ระหว่าง 204 เมตร ถึง 673 เมตร โดยมียอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอดเขาพนมตาเมื่อน ในเขตอำเภอขุนหาญ สูง 673 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง เทือกเขาพนมดงรักเป็นต้นกำเนิดลำ

ห้วยหลายสาย ได้แก่ ห้วยสำราญ ห้วยชะยุ้ง ห้วยทา ห้วยเหนือ และห้วยทับทัน ลำน้ำทุกสาย จะไหลลงไปสู่แม่น้ำมูลซึ่งไหลผ่านที่ราบลุ่มตอนเหนือของจังหวัดศรีสะเกษ ในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษสำรวจพบช่องติดต่อเข้าออกอยู่ 41 ช่อง ที่สำคัญ ได้แก่ ช่องสง่า ช่องเปรี๊ยะจำบ็อก (ช่องบก) ช่องหังเสา อำเภอภูสิงห์ ช่องพระพลัย อำเภอขุนหาญ ช่องสระแจง (ช่องแปดหลัก) ช่องโดนเอาว์ ช่องบันไคหัก (เขาพระวิหาร) ช่องตาเต่า ช่องโพย อำเภอกันทรลักษ์ เป็นต้น

- บริเวณที่ราบลอนลาด เป็นพื้นที่ทางตอนกลางของจังหวัด ไปจดเขตที่ราบสูง ตอนใต้ ได้แก่บริเวณพื้นที่อำเภอโนนคูณ อำเภอเบญจลักษ์ ตอนใต้ของอำเภอสรีรัตนะ ตอนใต้ของอำเภอไพรบึง อำเภอขุขันธ์ และตอนใต้ของอำเภอปราสาท ลักษณะของภูมิประเทศของจังหวัดศรีสะเกษบริเวณนี้ จากการพิจารณาระดับความสูงของพื้นที่โดยละเอียดแล้วพบว่า จะมีลักษณะเป็นที่ราบลอนลาดจากพื้นที่ด้านตะวันออกของอำเภอโนนคูณ ผ่านตอนเหนือของอำเภอเบญจลักษ์และตอนใต้ของอำเภอสรีรัตนะ บริเวณตำบลสระยาว ตำบลศรีแก้ว ตำบลพิงพวย ติดกับตอนเหนือของอำเภอขุนหาญ บริเวณตำบลไพร ตำบลโพธิ์ ตำบลกระหวัน พาดผ่านตอนใต้ของอำเภอไพรบึง ตอนเหนือของอำเภอขุขันธ์ จนถึงตอนใต้ของอำเภอปราสาท ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้ จะกลายเป็นขอบกั้นที่ราบในเขตบริเวณตะวันออกของอำเภอกันทรลักษ์อำเภอขุนหาญ และอำเภอขุขันธ์ให้สูงขึ้น พบว่าดินบริเวณนี้เป็นดินที่มีความสมบูรณ์ ระดับปานกลาง ที่เป็นที่สูงเหมาะสมสำหรับปลูกพืชไร่ ส่วนที่เป็นที่ราบต่ำทำนาข้าวได้ผลดีมาก พื้นดินบริเวณที่ราบลอนลาดนี้ จะมีความสูงระหว่าง 150 - 169 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล โดยพื้นที่ดินส่วนใหญ่ จะมีระดับความสูงประมาณ 152 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล

- บริเวณที่ราบลุ่มน้ำ เป็นพื้นที่ราบตอนกลางก่อนไปทางเหนือ และบริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำมูล ในบริเวณที่ราบลุ่มนี้ หากพิจารณาจากลักษณะภูมิประเทศและความสูงของพื้นที่ จะสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนดังนี้

1) บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล น้ำมูลมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกำแพง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมาไหลเข้าสู่จังหวัดศรีสะเกษที่อำเภอรามิ อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอขามเฒ่า อำเภอเมือง ศรีสะเกษ และอำเภอกันทรารมย์ ขอบเหนือสุดของอำเภออุทุมพรพิสัยและอำเภอเมืองศรีสะเกษ จะติดกับแม่น้ำมูล ซึ่งแม่น้ำมูลช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดศรีสะเกษโดยพิจารณาจากเส้นแนวระดับ (Contour) พบว่า คลังริมฝั่งแม่น้ำมูลจะมีความสูงระหว่าง 115 - 117 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง

2) บริเวณที่ราบลุ่มน้ำดำห้วย ลักษณะภูมิประเทศที่บริเวณนี้ จะมีพื้นที่เป็นเนินดิน ระดับความสูงประมาณ 133 - 150 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง พาดผ่านในแนวตะวันออกตะวันตก โดยเริ่มตั้งแต่บริเวณตำบลโนนคือ ตำบลบก ตำบลโนนคูณ ตำบลดุน ตำบลหนองหัวช้าง ตำบลผักแพว อำเภอกันทรารมย์ รอยต่อระหว่างตำบลหนองแก้ว ตำบลโพนเขวา กับ ตำบลตะดอพบพาดผ่านตำบลโพธิ์ ตำบลเมืองใต้ตอนเหนือ ตำบลหนองครก ตำบลหญ้าปล้อง อำเภอเมืองศรีสะเกษ

ตำบลรังแร้ง ตำบลอิหล่า ตำบลเขม อำเภออุทุมพรพิสัย ตำบลเสียว กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จึงกลายเป็นขอบกันระหว่างที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลกับที่ราบลุ่มลำห้วย ออกจากกัน ที่ราบลุ่มน้ำลำห้วยจะประกอบด้วย

- ที่ราบลุ่มห้วยขะยุง ได้แก่บริเวณ ตำบลโพธิ์ ตำบลโนนคูณ ตำบลเงิน ตำบลน้ำเกลี้ยง อำเภอโนนน้ำเกลี้ยง

- ที่ราบลุ่มห้วยทา ได้แก่บริเวณตำบลตูม ตำบลศรีแก้ว ตำบลพิงพวย อำเภอศรีรัตน

- ที่ราบลุ่มห้วยแฮด ได้แก่บริเวณตำบลดินแดง ตำบลไพรบึง ตำบลหนอง

คล้า ตำบลโนนเพ็ก อำเภอพยุห์ ตำบลทุม อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำบลควนใหญ่ อำเภอวังหิน

- ที่ราบลุ่มห้วยสำราญ ได้แก่บริเวณตำบลหมากเจียบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำบลธาตุ

ตำบลบุสูง ตำบลศรีสำราญ อำเภอวังหิน ตำบลสมอ ตำบลโพธิ์ศรี ตำบลหนองเขิงชุม ตำบลสำโรงปราสาท ตำบลกู่ ตำบลตูม อำเภอปรังค์กู่ ตำบลกล้วยกว้าง อำเภอห้วยทับทัน ตำบลทุ่งไชยตำบลก้านเหลืองตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย

- ที่ราบลุ่มห้วยทับทัน ได้แก่บริเวณ ตำบลเมืองหลวง ตำบลผักไหม ตำบลจานแสนไชย

อำเภอห้วยทับทัน ตำบลตาโกน ตำบลเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์

4.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ห่างไกลจากทะเลมากแต่อยู่ในเขตร้อน ได้รับจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พัดเข้ามากลางเดือนพฤษภาคม ถึงกลางเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝน ลมนี้จะพัดเอาความชุ่มชื้น และนำฝนมาตก เดือนที่มีฝนตกหนักคือ เดือนกันยายน นอกจากนี้ยังอยู่ในเส้นทางของพายุดีเปรสชันที่ก่อตัวฝนทะเลจีนใต้

สาเหตุที่ทำให้ปริมาณน้ำฝนในจังหวัดศรีสะเกษมีปริมาณไม่มาก เมื่อเปรียบเทียบกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่มีเทือกเขาพนมดงเร็ก ทางตอนใต้ขวางกั้นลมฝน หรือที่เรียกว่าลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลักษณะเงาฝน (Rain Shadow) ส่วนในช่วงกลางเดือนตุลาคม ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะพัดผ่านในช่วงปลายฤดูฝน ต้นฤดูหนาวนี้ ลมพายุที่ก่อตัว แถบทะเลจีนใต้ จะไม่เบี่ยงเบนทิศทางเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เนื่องจากถูกกำบังโดยเทือกเขาอันนัม พายุที่ก่อตัวขึ้นมักเปลี่ยนเส้นทางสู่ภาคใต้ของประเทศไทย ฤดูหนาวจึงเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม ถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ โดยอากาศจะหนาวจัดระหว่างเดือนมกราคม ส่วนฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม เดือนที่มีอากาศร้อนจัดที่สุด คือเดือนเมษายน ด้วยลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวมาแล้วจึงทำให้ภูมิอากาศนี้มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ มีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว เพราะได้รับอิทธิพลมหนาวจากประเทศจีน ส่วนฤดูฝน มักจะมีฝนตกหนักใน

เป็นที่รกร้างและเป็นป่าดง ขอมได้แบ่งการปกครองเป็น 3 ภาคโดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ละโว้ (ลพบุรี) พิมาย (นครราชสีมา) และสกลนคร มีฐานะเป็นเมืองประเทศราช ขึ้นตรงต่อศูนย์กลางการปกครองใหญ่ที่นครวัด ในยุคที่ขอมเรืองอำนาจ ศรีสะเกษน่าจะเป็นดินแดนแห่งหนึ่งที่ขอมใช้เป็นเส้นทางไปมาระหว่างเมืองประเทศราชดังกล่าวแล้ว เพราะปรากฏโบราณสถานโบราณวัตถุของขอม ซึ่งกรมศิลปากรสำรวจในจังหวัดศรีสะเกษเมื่อ พ.ศ.2512 จำนวน 15 แห่ง ไม่รวมเขาพระวิหารซึ่งเป็นเทวะสถานของขอมที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีปราสาทหินสระกำแพงใหญ่สระกำแพงน้อย ปราสาทลุมพุก ปราสาทบ้านตามจาน(บ้านสมอ)ปราสาทเขย ปราสาทโค่นตีวล (ช่องตาเผา อ.กันทรลักษ์) สันนิษฐานว่าโบราณสถานเหล่านี้มีอายุประมาณ 1,000 ปีเศษมีอยู่ตามท้องที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดศรีสะเกษ ขอมคงสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักและประกอบพิธีทางศาสนาระหว่างเดินทางจากนครวัด นครธมข้ามเทือกเขาพนมดงรักมาสู่ศูนย์กลางการปกครองภาคอีสานทั้ง 3 เมืองดังกล่าวแล้วเมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง ไทยเริ่มมีอำนาจครอบครองดินแดนเหล่านี้ ขณะเดียวกันจังหวัดศรีสะเกษมีสภาพเป็นป่าดงอยู่นานเพราะแม้แต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางก็มีได้บันทึกกล่าวถึงจังหวัดศรีสะเกษในเอกสารใด เพิ่งจะได้มีการบันทึกหลักฐานในพงศาวดารกล่าวถึงเมือง

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาอาณาจักรไทยกว้างขวางมาก มีชาวบ้านป่าซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย (MINORITY TRIBE) อาศัยอยู่แถบเมืองอัตตะปือแสนแป แคว้นจำปาสักฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวปัจจุบัน คนพวกนี้เรียกตัวเองว่า "ข่า" "ส่วย" "กวย" หรือ "กูย" อยู่ในดินแดนของราชอาณาจักรไทย โดยสมบูรณ์ (เพิ่งเสียให้ฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ.2436 หรือ ร.ศ.112) พวกนี้มีความรู้ความสามารถในการจับช้างป่ามาเลี้ยงไว้ใช้งาน ชาวส่วยหรือชาวกวยได้อพยพย้ายที่ทำมาหากินข้ามมาฝั่งขวาแม่น้ำโขง เนื่องจากชาวเมืองศรีสัตนาคนหุต(เวียงจันทน์) ได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานแย่งที่ทำมาหากินในปี พ.ศ.2260 ชาวส่วยได้อพยพแยกออกเป็นหลายพวกด้วยกัน แต่ละพวกมีหัวหน้าควบคุมมา เช่น เชียงปุม เชียงสีเชียงสง ตากะจะและเชียงขัน เชียงมะ เชียงไซ หัวหน้าแต่ละคนก็ได้หาสมัครพรรคพวกไปตั้งรกรากในที่ต่าง ๆ กัน เวียงปุม อยู่ที่บ้านที่ เชียงสีหรือตะกะอาม อยู่ที่รัตนบุรี เชียงสงอยู่บ้านเมืองสิง (อำเภอจอมพระ) เชียงมะ อยู่ที่สังขะ เวียงไซอยู่บ้านจารพัด (อำเภอศรีขรภูมิ) ส่วนตากะจะและเชียงขัน อยู่ที่บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน (บ้านควนใหญ่ปัจจุบัน) พวกส่วยเหล่านี้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนใหญ่ หาเลี้ยงชีพด้วยการเกษตรและหาของป่ามาบริโภคใช้สอย มีการไปมาหาสู่ติดต่อกันระหว่างพวกส่วยอยู่เสมอ มีสภาพภูมิประเทศติดต่อเขตกำพูชา และมีเทือกเขาพนมดงรักเป็นเส้นกั้นเขตแดน ป่าดงเขตนี้มีฝูงสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ โขลงช้างพัง ชางพลาย ฝูงกึ่งกวาง ละมั่งและโคแดงอยู่มากมายตามทุ่งหญ้าและราวป่า เหมาะกับการทำมาหาเลี้ยงชีพของชาวส่วยอย่างยิ่งลุ พ.ศ.2302 ปีเถาะ จุลศักราช 1181 ตรงกับสมัยแผ่นดินพระบรมราชาที่ 3 หรือพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยามรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) กษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา พระยาช้างเผือกของพระองค์ได้แตกออกจากโรงช้างต้นในกรุงศรีอยุธยา เดินทางมาทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไปรดให้ทหารเอกคู่พระทัยสองพี่น้อง (เข้าใจว่าสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก

พระนามเดิมทองคำ และกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท พระนามเดิมบุญมา) คู่มไพร่พล 30 นาย ออกติดตามผ่านมาแขวงพิมาย ทราบจากเจ้าเมืองพิมายว่า ในดงริมเขาพนมดงรักมีพวกช่วยชำนาญไชการจับช้าง เลี้ยงช้าง สองพี่น้องกับไพร่พล จึงได้ติดตามสองพี่น้องไปเชียงสีไปที่บ้านกุคหวาย(อำเภอรัตนบุรี) เชียงสีจึงได้พาสองพี่น้องและไพร่พลไปตามหาเชียงสง ที่บ้านเมืองสิง เชียงปุมที่บ้านเมืองที เชียงไชยที่บ้านกุคปะไท ตากะจะและเชียงขัน ที่บ้านโคกลำดวน เชียงมะที่บ้านอัจจะปะนึ่ง (เขตอำเภอสังขะ) ทุกคนร่วมเดินทางติดตามพระยาช้างเผือก สองพี่น้องและหัวหน้าป่าดงทั้งหมด ได้ติดตามล้อมจับพระยาช้างเผือกได้ที่บ้านหนองโซก ได้คืนมาและนำส่งถึงกรุงศรีอยุธยา ด้วยความดีความชอบในครั้งนี้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสุริยamarinทร์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้หัวหน้าป่าดงมีบรรดาศักดิ์ทั้งหมด ตากะจะหัวหน้าหมู่บ้านโคกลำดวน ได้เป็นหลวงแก้วสุวรรณ เชียงขันได้เป็นหลวงปราบอยู่กับตากะจะต่อมาหัวหน้าหมู่บ้านป่าดงทั้ง 5 ได้พากันไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงศรีอยุธยา โดยนำสิ่งของไปทูลเกล้าฯ ถวาย คือช้าง ม้า แก่นสน ยางสน ปีกนก นก ระยะเวลา (นอแรด) งาช้าง จี๊สิ่งน้ำผึ้ง เป็นการส่งถวายตามพระราชประเพณี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยamarinทร์ ทรงพิจารณาเห็นความดีความชอบเมื่อครั้งได้ช่วยเหลือจับพระยาช้างเผือก และเมื่อหัวหน้าหมู่บ้านได้นำสิ่งของไปทูลเกล้าฯ ถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งบรรดาศักดิ์ให้หัวหน้าหมู่บ้านสูงขึ้นทุกคนในปี พ.ศ.2302 นี้เอง หลวงแก้วสุวรรณ(ตากะจะ) บ้านโคกลำดวนได้บรรดาศักดิ์เป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวนมีพระบรมราชโองการยกบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน ซึ่งเดิมเรียกว่า "เมืองศรีนครลำดวน" ขึ้นเป็นเมืองขุนันท์แปลว่า "เมืองป่าดง"ให้พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวนเป็นเจ้าเมืองปกครอง

4.2.2. สมัยกรุงธนบุรี

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ.2310 แล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินมหาราช ได้ทรงกอบกู้อิสรภาพและทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี พ.ศ.2321 ปีจอ จุลศักราช 1140 กรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) เป็นกบฏต่อไทย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) กับเจ้าพระยาสุรสีห์เป็นแม่ทัพยกขึ้นไปทางเมืองพิมายแม่ทัพสั่งให้เจ้าเมืองพิมายแต่งข้าหลวงออกมาเกณฑ์กำลังเมืองประทายสมันต์ (จังหวัดสุรินทร์) เมืองสังขะ เมืองขุนันท์ เมืองรัตนบุรี เป็นทัพยกไปตีเมืองเวียงจันทน์ เมืองจำปาศักดิ์ ได้ชัยชนะยอมขึ้นต่อไทยทั้งสองเมือง กองทัพไทยเข้าเมืองเวียงจันทน์ ได้อัญเชิญพระแก้วมรกต และพระบางพร้อมคุมตัวนครจำปาศักดิ์ไชยกุมารกลับกรุงธนบุรีในการศึกครั้งนี้ เมื่อเดินทางกลับ หลวงปราบ (เชียงขัน) ทหารเอกในกองทัพ ได้หญิงม่ายชาวลาวคนหนึ่งกลับมาเป็นภรรยา มีบุตรชายติดตามมาด้วยชื่อท้าวบุญจันทร์

พ.ศ.2324 เมืองเขมรเกิดจลาจล สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับพระยาสุรสีห์ ได้รับพระบรมราชโองการให้เป็นแม่ทัพยกกองทัพไปปราบจลาจลครั้งนี้ โดยเกณฑ์กำลังของเมืองปะทายสมันต์ เมืองขุขันธ์ และเมืองสังฆะ สมทบกับกองทัพหลวงออกไปปราบปราม กองทัพไทยยกไปตีเมืองเสียมราช กำพงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศและเมืองรุงคำแรย์ (ถ้ำช้าง) เมืองเหล่านี้ยอมแพ้ ขอขึ้นเป็นขอบขันทีมา เสร็จแล้วยกทัพกลับกรุงธนบุรีเมื่อเสร็จสงครามเวียงจันทน์ และเมืองเขมรแล้ว ได้ปูนบำเหน็จให้แก่เจ้าเมืองปะทายสมันต์ เมืองขุขันธ์ และเมืองสังฆะ เลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระยาให้พระยาทั้งสามเมือง เจ้าเมืองขุขันธ์ ได้บรรดาศักดิ์ใหม่ จากพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน เป็นพระยาขุขันธ์ภักดีในปีเดียวกันนั่นเอง พระยาขุขันธ์ภักดี (ตากะจะ) ถึงแก่อนิจกรรมจึงโปรดให้หลวงปราบ (เชียงชั้น) ขึ้นเป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองขุขันธ์ ต่อมาเมืองขุขันธ์ที่บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวนกันดารน้ำ พระยาไกรภักดีฯ จึงอพยพเมืองย้ายมาอยู่บ้านแตระ (แตระ) ตำบลห้วยเหนือ ที่ตั้งอำเภอขุขันธ์ในปัจจุบัน

4.2.3. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ล พ.ศ.2325 ปีชวด จุลศักราช 1144 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (เชียงชั้น) ได้บรรดาศักดิ์เป็นพระยาขุขันธ์ภักดี ได้มีใบบอกกราบบังคมทูลขอร้องตั้งท้าวบุญจันทร์ เป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน ผู้ช่วยเจ้าเมือง อยู่มาวันหนึ่ง พระยาขุขันธ์ภักดี เพลอเรียกพระยาไกรภักดีฯ(บุญจันทร์) ว่า"ลูกเขลย" พระยาไกรภักดีจึงโกรธและผูกพระยาบาทภายหลังมีพ่อค้าญวน 30 คน มาซื้อโคกระบือที่เมืองขุขันธ์ พระยาขุขันธ์ภักดีอำนวยความสะดวกและจัดที่พักให้ญวนตลอดจนให้ไพร่นำทางไปช่องโพย ให้พวกญวนนำโค กระบือไปยังเมืองพนมเปญได้สะดวก พระยาไกรภักดีฯ (บุญจันทร์) ได้กล่าวโทษมายังกรุงเทพฯ และโปรดเกล้าฯ ให้เรียกตัวพระยาขุขันธ์ไปลงโทษและจำคุกไว้ที่กรุงเทพฯ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระยาไกรภักดีฯ(บุญจันทร์) เป็นเจ้าเมืองขุขันธ์แทนในปี พ.ศ.2325 นี้ พระภักดีภูธรสงคราม (อุ่น) ปลัดเมืองขุขันธ์ กราบบังคมทูลขอแยกจากขุขันธ์ไปตั้งที่บ้านโนนสามขาจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านโนนสามขาขึ้นเป็นเมือง "ศรีสระเกษ" ต่อมาปี พ.ศ.2328 ได้ย้ายเมืองศรีสระเกษจากบ้านโนนสามขา มาตั้ง ณ บ้านพันทาเจียงอู่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษทุกวันนี้ พ.ศ.2342 มีโปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์กำลังเมืองสุรินทร์ เมืองขุขันธ์เมืองสังฆะ เมืองละ 100 รวม 300 ยกทัพไปตีพม่าซึ่งยกมาตั้งในเขตนครเข็ญใหม่ กองทัพไทยมิทันไปถึง กองทัพพม่าก็ถอยกลับ จึงโปรดเกล้าฯ ให้กองทัพไทยยกกลับ พ.ศ.2350 ทรงพระราชดำริว่า เมืองสุรินทร์ เมืองสังฆะ และเมืองขุขันธ์ เป็นเมืองเคยตามเสด็จพระราชดำเนินในการพระราชสงครามหลายครั้งมีความชอบมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทั้ง 3 เมือง ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ มีอำนาจชำระคดีได้เอง ไม่ต้องขึ้นต่อเมืองพิมายเหมือนแต่ก่อน พ.ศ.2369 รัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าอนุวงศ์ เมืองเวียงจันทน์แต่งตั้งให้เจ้าอุปราช (สีถ่าน) กับเจ้าราชวงศ์เมืองเวียงจันทน์ คุมกองทัพบุกเข้าตีเมืองราชทางเข้ามาจนถึง

เมืองนครราชสีมา ฝ่ายทางเมืองจำปาศักดิ์ เจ้านครจำปาศักดิ์ (เจ้าโย) เหน้กกำลังยกทัพมาตีเมืองขุขันธ์จับพระไกรภักดีศรีนครลำดวน (บุญจันทร์) เจ้าเมืองขุขันธ์ กับ พระภักดีภูธรสงคราม (มานะ) ปลัดเมืองกับพระแก้วมนตรี(ทศ)ยกกระบัตร์กับกรมการได้ ฆ่าตายทั้งหมด เจ้าเมืองสังฆะ และเมืองสุรินทร์หนีได้ทัน กองทัพจำปาศักดิ์ ตั้งค่ายอยู่ที่บ้านส้มป่อย แขวงเมืองขุขันธ์ค่ายหนึ่งและค่ายอื่นๆ ลี้ค่าย กวาดต้อนครอบครัวไทยเขมรไปเมืองจำปาศักดิ์ จากนั้นมาเมืองขุขันธ์ ไม่มีข้าราชการปกครอง โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสังฆะ ไปเป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวนเจ้าเมือง ให้พระไชยเป็นพระภักดีภูธรสงครามปลัดเมือง ให้พระสะเทือน (นวน) เป็นพระแก้วมนตรียกกระบัตร์เมือง ให้ท้ายหล้า บุตรพระยาขุขันธ์(เซียงขัน) เป็นมหาดไทยช่วยกันรักษาเมืองขุขันธ์ต่อไป จากนั้นมาได้มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งเจ้าเมืองและนามเจ้าเมืองหลายครั้ง พ.ศ.2426 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาขุขันธ์(ปัญญา) เจ้าเมืองกับพระปลัด (จันลี) ได้นำช้างพังสีประหลาดหนึ่งเชือกลงมาอ่อนเกล้าฯ ถวายที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2433 มีสารตราโปรดเกล้าฯ ให้เมืองศรีสะเกษ (ชื่อเดิม) ไปอยู่ในบังคับบัญชาของข้าหลวงใหญ่ได้โปรดให้หลวงจางงยุทธกิจ (อิม) กับขุนไผทไทยพิทักษ์ (เกลื่อน) เป็นข้าหลวงเมืองศรีสะเกษ พ.ศ.2435 โปรดเกล้าฯ ให้จัดรูปการปกครองแบบมณฑลเมือง ศรีสะเกษขึ้นอยู่กับมณฑลอีสานกองบัญชาการมณฑลอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ.2445 เปลี่ยนชื่อมณฑลอีสานเป็น มณฑลอุบลมณีเมืองขึ้น 3 เมืองคือ อุบลราชธานี ขุขันธ์ และสุรินทร์ ไม่ปรากฏชื่อเมืองศรีสะเกษสันนิษฐานว่าเมืองศรีสะเกษถูกยุบลงเป็นอำเภอขึ้นกับเมืองขุขันธ์ซึ่งเป็นเมืองเก่ามาแต่เดิม พ.ศ. 2447 ย้ายที่ตั้งเมืองขุขันธ์ (ซึ่งอยู่ที่บ้านแตระ ตำบลห้วยเหนือ อำเภอขุขันธ์ในปัจจุบัน) มาอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า(ปัจจุบันคือตำบลเมืองเหนือในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน) และยังคงใช้ชื่อ"เมืองขุขันธ์" ยุบเมืองขุขันธ์เดิมเป็นอำเภอห้วยเหนือ (อำเภอขุขันธ์ในปัจจุบันนี้) พ.ศ.2459 กระทรวงมหาดไทย มีประกาศให้เปลี่ยนชื่อเมืองทุกเมืองเป็นจังหวัด เมืองขุขันธ์จึงเป็นเป็น จังหวัดขุขันธ์ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2459 เปลี่ยนผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด พ.ศ.2481 มีพระราชกฤษฎีกา เปลี่ยนชื่อจังหวัดขุขันธ์ เป็นจังหวัดศรีสะเกษ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

4.3 กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาพูด มีกลุ่มชนพื้นเมืองอาศัยอยู่ถึง 4 เผ่า คือ เขมร ลาว ส่วย และเขอ กลุ่มชาติพันธุ์เขมรถือว่าเป็นกลุ่มชาติที่มีจำนวนมากเป็นอันดับสองรองจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่อาศัยอยู่พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีการดำรงชีวิตของตัวเองและการชำระไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหลายอย่าง ประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเพณีแซโคนดา (ไหว้บรรพบุรุษ) ประเพณีบั้งออกเปรี๊ยะแคะ (ไหว้พระจันทร์) ประเพณีเลงตรด หรือเล่นตรด และยังมีศิลปะดนตรีที่มีความคล้ายคลึงกับภาคกลางของไทยและในประเทศกัมพูชา คือ วงดนตรีมโหรี - ปี่

พาทย์ มีความเป็นเอกลักษณ์ในเรื่องของภาษาพูด ความเป็นเอกลักษณ์ต่างๆเหล่านี้ยังคงมีการสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง

พิธีกรรมรำแม่ผัด หรือ “เรือมมะมีวด” เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคของชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวบ้านที่มีสังคมวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์เขมร การรำแม่ผัดถือว่าเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อที่ชาวบ้านเขมรถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน บรรพบุรุษของชาวเขมรใช้ภูมิปัญญาดังกล่าวเพื่อเป็นการบำบัด รักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับตัวเอง คนในสังคมและลูกหลานของเขามารุ่นต่อรุ่น แต่เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เชื่อมโยงกันในทุกมิติไม่ว่าจะอยู่มุมไหนของโลกก็จะรู้เรื่องราวของมนุษย์ต่างเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนละพากโลกได้ด้วยระบบการสื่อสาร การคมนาคมที่สะดวกสบาย เทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้า วิทยาการด้านความรู้และระบบการเรียนการสอนที่นำเอาวิทยาศาสตร์มาใช้เป็นหลักการที่สำคัญ ความเจริญก้าวหน้าด้านความรู้ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีหลายอย่างมีผลทำให้กิจกรรมบางอย่างของมนุษย์รุ่นก่อนเริ่มลดบทบาทลง บางอย่างต้องถูกยกเลิก บางอย่างสูญหายไปจากวงจรของการดำเนินชีวิต บางอย่างยังมีการดำเนินไปด้วยความกะท่อนกะแท่น บางอย่างก็ยังคงอยู่เพื่อรับใช้ความต้องการของมนุษย์ภายใต้หลักการความเปลี่ยนแปลง หรือ ถ้าจะอยู่ต้องปรับตัว โดยเฉพาะพิธีกรรมตามความเชื่อที่ถือว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความรู้สึกหรือความกลัวที่มีอยู่ในจิตใจ (แม้กระทั่งวิทยาศาสตร์ก็ช่วยไม่ได้) การรำแม่ผัดจึงถือได้ว่าเป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พิธีรำแม่ผัด เป็นพิธีกรรมที่พบเห็นได้ในกลุ่มชาติเขมร (Khmer) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เขมรถิ่นไทย” กลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่พบอยู่ในเขตอีสานตอนใต้และจังหวัดใกล้เคียง และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความโดดเด่นทางเอกลักษณ์และมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมหลายอย่างกลุ่มชาติพันธุ์เขมร (Khmer เขมร (ตระกูลภาษา Mon-Khmer หรือ Austro-Asiatic) หรือ เขมรถิ่นไทยเป็นชื่อทางวิชาการ ได้กำหนดขึ้นเพื่อเรียกผู้ที่พูดภาษาเขมรซึ่งอาศัยในประเทศไทย (ประกอบ 2538, น.1) โดยทั่วไป ชาวเขมรถิ่นไทยเรียกตัวเองว่า “คแมร์” หรือ “คแมร์-ลือ” แปลว่า เขมรสูง เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในกัมพูชาว่า “คแมร์-กรอม” แปลว่า เขมรดำ และเรียกคนไทยว่า “เซียม” ซึ่งตรงกับคำว่า “สยาม” ในภาษาไทย (ประกอบ 2538, น.1) เมื่อพิจารณาเขตการปกครอง นักภาษาศาสตร์ได้แบ่งภาษาเขมรเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ภาษาเขมรเหนือหรือเขมรสูง (เขมรถิ่นไทย) 2) ภาษาเขมรกลางเป็นภาษาของผู้ที่อยู่ในกัมพูชา และ 3) ภาษาเขมรใต้เป็นภาษาของคนเวียดนามเชื้อสายเขมร ปัจจุบันพบ ชาวเขมรถิ่นไทยอาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ นครราชสีมา อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ปราจีนบุรี ตราด จันทบุรี ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว

นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี สันนิษฐานว่าบริเวณที่ราบสูงโคราช เคยเป็นที่อยู่ของชาวขอม หรือชาวเขมรโบราณ จากกลุ่มปราสาทขอมโบราณ ศิลจารึก ประติมากรรมที่พบมากในบริเวณดังกล่าวเช่น ปราสาทภูมิโพน ปราสาทปรมัตถ์น้อย ปราสาทพนาวัน ปราสาทหินพิมาย เป็นต้น ชาวเขมรถิ่นไทยน่าจะอพยพมาสมัยหลังในช่วง พ.ศ.2324-2325 (ประกอบ 2538, น.15-16)

ครอบครัวของชาวเขมรถิ่นไทยมีความคล้ายคลึงกับครอบครัวไทยพื้นเมือง คือ พ่อบ้านเป็นหัวหน้าครอบครัวแม่บ้านดูแล กิจกรรมภายในบ้าน ชาวเขมรถิ่นไทยให้เกียรติแก่เพศชายในการดำเนินกิจกรรม หรือตัดสินใจเรื่องต่างๆครอบครัวเขมรถิ่นไทยมีการอยู่ร่วมกันหลายครอบครัว อาจประกอบด้วยปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา พ่อแม่ ลูกหลาน พี่น้องจำนวนมากครอบครัวใดที่มีลูกสาวหลายคน สมาชิกก็มีแนวโน้มขยายมากขึ้น การแต่งงาน (แซนการ) ของชาวเขมรถิ่นไทยนี้ ผู้เป็นฝ่ายชายต้องเสียเงินและ บรรณาการให้ฝ่ายหญิง เพื่อเป็นการเปิดปาก (เบิกเมียด) ฝ่ายชายต้องจัดขันหมากไปให้ฝ่ายหญิง ประกอบด้วยหมู เหล้า ขนมห้าตัว ผลไม้และเงินทอง ฝ่ายหญิงต้องล้างเท้าให้ฝ่ายชายก่อนขึ้นบ้าน (ประกอบ 2538, น.27)

เขมรถิ่นไทยมีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ อาหารหลักของชาวเขมรถิ่นไทยคือ ข้าวเจ้า ปลา ร้า เขมร ปลาจ่อม ปลาแห้ง ปลาย่าง ปลาดำ น้ำพริกจิ้มผัก ผลไม้ได้แก่กล้วย น้อยหน่า มะม่วง มะพร้าวและขนม ได้แก่ ขนมโชค ขนมเนยล ขนมกันดาราง ขนมกระมอล ขนมมูก เป็นต้น

ชาวเขมรถิ่นไทยนับถือศาสนาพุทธ ช่วงเข้าพรรษาจะมีประเพณี “กันซง” ซึ่งเป็นประเพณีการถือศีล นำอาหารไปทำบุญ ที่วัด 8 วัน หรือ 15 วัน นอกจากนั้นยังมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ จะมีประเพณีไหว้บรรพบุรุษ เรียกว่า ประเพณีเป็นหรืองาน แคนเป็น ซึ่งตรงกับสารทไทย พิธีมั่งก็วดจองใด เป็นพิธีสู่ขวัญแบบพื้นบ้าน นิยมจัดในงานมงคล เช่น งานมงคลสมรส ขวัญนาคโกนจุก ยกเสาเอก ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น พิธีมอมีวด เป็นพิธีที่ทำเพื่อหาสาเหตุการเจ็บป่วย โดยผู้เข้าทรงจะเชิญวิญญาณมาเข้าสู่ร่าง และจะมีผู้คอยซักถามว่าเหตุใดถึงได้เจ็บป่วย นอกจากนั้น ชาวเขมรถิ่นไทยยังเชื่อเรื่องโชคราง ของขลัง ฤกษ์ยามเครื่องราง ของขลังบางอย่างสามารถป้องกันภัยและรักษาโรคได้ (ประกอบ 2538, น.27)

การแต่งกายของชาวเขมรถิ่นไทย ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ซึ่งเป็นผ้าไหมพื้นเมืองที่มีชื่อคือ ผ้าโฮล ผ้าอำปฐม ผ้าชิน ผ้าซาญ ส่วนผู้ชายนุ่งโสร่ง สำหรับเสื้อ ผู้หญิงใส่เสื้อแขนกระบอก ผู้ชายใส่เสื้อคอกลม เครื่องประดับจะเป็นเครื่องเงิน เรียกว่า ประเกี่ยม (ประคำ) นำมาร้อยเป็นสร้อย ต่างหู เป็นต้น (ประกอบ 2538, น.22) เขมรถิ่นไทยมีการละเล่นพื้นบ้านได้แก่ จเรียง เป็นการขับร้องหรือแห่กลอนสด เนียะจเรียง หมายถึง ผู้ขับร้อง ภาษาที่ใช้เป็นภาษาเขมร จเรียงมีด้วยกันหลายประเภท เช่น จเรียงนอแคว เป็นการร้องโต้ตอบระหว่างชายหญิง จเรียงอาไย มีการรำประกอบการร้อง จเรียงชั้นตุง เป็นการสนุกสนานของหนุ่มสาวซึ่งไปช่วยงานแต่งงานและงานมงคลในยามค่ำคืน จเรียงตรัว

จะเป็นการร้องประกอบเสียงซอ จเรียงจรวง เป็นการร้อง ประกอบเสียงปี่ นอกจากนั้นยังมี กัณฑ์ริม เป็นการละเล่นประกอบดนตรี รำตรุษ เล่นในเทศกาลสงกรานต์ (แฉแฉด) รำสาก เป็น การรำประกอบ เสียงดนตรี และเสียงกระทบสาก ผู้รำประกอบด้วยชายหญิงรำเป็นคู่ ๆ รอบวงกระทบสาก (ประกอบ 2538, น.29-30)

ภาพที่ 2 กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดศรีสะเกษ

4.4. บริบททางวัฒนธรรมของพิธีเรือมมะมั่วด

พิธีเรือมมะมั่วด เป็นพิธีที่ชาวบ้านเขมรในจังหวัดศรีสะเกษจัดขึ้นเพื่อเป็นการบวงสรวงแก่ผีบรรพบุรุษ บางทีออกเสียงเป็น “รำแม่มด” มีการกล่าวถึงมูลเหตุแห่งการเกิดประเพณีรำแม่มดไว้ว่า มูลเหตุที่ทำให้เกิดการรำแม่มดนี้ เกิดจากความเชื่อถือดั้งเดิมที่ว่า คนเราหลังความตายแล้ว วิญญาณที่ออกจากร่างเดิมก็ต้องไปถือปฏิสนธิ คือ เกิดใหม่ ตามคติที่ถือสืบทอดมาจากศาสนาพราหมณ์ พวกเขาพนมมือถือว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก โลกธาตุทั้งหมดประกอบด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ และในดินน้ำลมไฟ นั้น มีวิญญาณประจำอยู่ คนเราก็ประกอบด้วย สิ่งดังกล่าว วิญญาณที่แบ่งภาคไปเกิดเป็นคนแต่ละคนนั้น เรียกว่า “อาดมัน” ซึ่งต้องออกไปจากสิ่งๆ เรียกว่า “ปรมาตมัน” อันได้แก่ศูนย์รวมของวิญญาณ เพราะเหตุที่ว่าคนเราตายแล้วไม่ดับสูญ วิญญาณจะต้องไปเกิดอีกนั่น ต้องอาศัยอำนาจลี้ลับบางอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าพระพรหมเป็นเจ้าของ

หรือเป็นเทพพระเจ้าก็ได้ หรืออำนาจพิเศษนั่นเองส่งให้วิญญาณไปเกิด จะไปเกิดที่ใด จะดีหรือชั่วอย่างไร แล้วแต่พระพรหมหรือเทพเจ้าจะจัดให้เป็นไป และมีความเชื่อถือว่า อำนาจลึกลับของท่านผู้วิเศษจะคอยดูแลอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นคนเรากำเนิดมาจึงไม่เหมือนกันทุกคน แต่ความเชื่อถือว่าวิญญาณต้องมีอำนาจลึกลับจัดการให้ แสดงว่าสิ่งที่ติดตามมากับวิญญาณต้องมีแน่ และต้องถือว่าสิ่งนั้นสำคัญ อาจจะถือว่าเป็น “ขวัญ” หรือ “มิ่งขวัญ” ของวิญญาณ คนเขมรเชื่อถือว่าสิ่งนั้นเป็น “ครู” ของชีวิต ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “ครูกำเนิด” (ออกเสียงเป็น กรูกำเนิด)

เมื่อร่างกายของคนเรา ซึ่งประกอบด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ มีความไม่สุขสบายมีการเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องถือว่ามีการทำผิดต่อ “ครูกำเนิด” หมายความว่า การกระทำที่ไม่เป็นที่พอใจของเทพเจ้าหรือพระพรหมผู้มีอำนาจลึกลับนั่นเอง เมื่อท่านผู้มีอำนาจลึกลับไม่พอใจ ก็จะทำให้ไม่ดีไม่งามแก่เจ้าของชีวิต เช่น ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย ทำให้กินไม่ได้ นอนไม่หลับ ทำให้หลงเพ้อ บางทีอาจจะเข้าสิ่งทำให้ชั้ดดินชั้กงอ หรืออาจทำให้ถึงแก่ความตายได้ อาการดังกล่าวในทางการแพทย์สมัยใหม่ถือว่าเป็นอาการผิดปกติทางร่างกายที่เกิดจากความบกพร่องของเซลล์ในร่างกาย ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องของชาตีกำเนิดหรือเทพเจ้าเป็นผู้บันดาลแต่อย่างใด จากการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในภาคสนามทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมพิธีรำแม่มดที่สำคัญคือ ผู้ที่เลือกเข้าร่วมหรือรับพิธีกรรมรำแม่มดไม่ได้ แต่พิธีกรรมรำแม่มดกลับเป็นทางเลือกสุดท้ายหลังจากที่ผู้มีอาการป่วยหมดหนทางพึ่งจากหมอสมัยใหม่ หรือกล่าวได้ว่า หมอสมัยใหม่หรือวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ไม่สามารถรักษาเขาเหล่านั้นได้ หนทางสุดท้ายจึงต้องพึ่งสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือกลับมาพึ่งระบบความเชื่อแบบดั้งเดิมที่บรรพบุรุษสืบต่อกันมาแล้วอาการป่วยกลับหายเป็นปกติ และหลายชีวิตที่รอดพ้นจากความตายที่ระบบวิทยาศาสตร์ไม่สามารถให้คำตอบได้ว่าอาการเหล่านั้นเกิดจากอะไรและจะรักษาอย่างไร แต่พิธีกรรมรำแม่มดกลับให้คำตอบและรักษาเขาได้

พิธีกรรมรำแม่มดเป็นพิธีกรรมที่สืบเนื่องจากการที่มีผู้ป่วยด้วยอาการที่รักษาแล้ว ไม่หายหรือไม่ทราบสาเหตุว่าเป็นผลมาจากอะไร ด้วยฐานแห่งความเชื่อที่ชาวบ้านผูกพันอยู่กับอำนาจที่เหนือธรรมชาติและฐานแห่งความเชื่อว่ามีมนุษย์ทุกคนมีของรักษาดิมาด้วยกันทุกคน ของรักษานี้เราเรียกว่าผีประจำตัว จึงมีการเชื่อมโยงเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บเข้ากับความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติเกิดจากผีบรรพบุรุษหรือผีในตัวเป็นผู้กระทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย ผีเหล่านี้ถือว่าเป็นผีเชื่อหรือผีแห่งสายตระกูล ที่ลูกหลานจะต้องมีการสืบทอดและต้องถ่ายทอด รักษาเอาใจใส่ หากปฏิบัติดีก็จะนำความสุขมาให้ หากละเลยก็จะพบกับความทุกข์และโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อมีอาการป่วยที่รักษาไม่หาย ชาวบ้านจะทำพิธีเข้าทรง เพื่อทรงหรือส่อง ดูว่าอาการป่วยนี้เกิดจากอะไร หากเกิดจากความประพฤติที่ไม่ดีไม่งามก็ต้องแก้ไขด้วยวิธีการเสียผี แต่ถ้าเกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษหรือผีเชื่อ ก็จะต้องบนบานให้อาการดังกล่าวหาย ถ้าหายแล้วจะทำพิธีรำแม่มดให้ โดยปกติจะทำ

ช่วงเดือน กุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคม หากแม่มดต้องการเร็ว หรืออาการป่วยหายได้ทันตา ก็สามารถทำพิธีรำแม่มดได้ตามแต่ว่าชาวบ้านพร้อมช่วงไหน

เมื่อมีอาการป่วยเกิดขึ้นและมีการจัดทำพิธี “แต่งแก้” หรือการทำพิธีขอขมาครูกำเนิด เป็นการแต่งเครื่องบูชา และพิธีกรรมเพื่อเช่นสรวง ครูกำเนิด การแต่งแก้ครั้งแรกเมื่อเกิดสิ่งไม่ดีไม่งามขึ้น ได้แก่การไปหาหมอครูหรือแม่ครู มาขอขมอมและบนบานสารกล่าว หมายถึง เมื่อมีอาการป่วยที่หมดหนทางรักษาจากระบบวิทยาศาสตร์แล้ว ชาวบ้านจะเชิญแม่หมอหรือแม่ครูผู้มีความรู้หรือได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง มาตรวจดูว่าอาการป่วยเกิดจากคนป่วยไปทำอะไรผิดต่อครูกำเนิดและทำอย่างไรครูกำเนิดถึงจะยินยอมและไม่เอาเรื่องและช่วยทำให้ผู้ป่วยหายจากอาการป่วย คนที่จะเป็นแม่หมอต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม เสียสละ เป็นที่นับหน้าถือตาของชาวบ้านและผู้ที่น่าเชื่อถือ แม่มดด้วยกัน การเลือกแม่หมออาจจะเลือกคนที่อยู่ใกล้ในบริเวณที่พักอาศัยหรือ ผู้ที่เราเชื่อถือเป็นการส่วนตัวก็ได้ เมื่อมีการเชิญแม่หมอหรือแม่ครูแล้วก็ต้องมีการจัดหาเครื่องเช่นในการบนบานเท่าที่จำเป็น เช่น ข้าวต้ม กล้วยสุก หมากพลู บุหรี่ แล้วทำพิธีกรรม “ส่อง” ดูอาการ เรียกว่า “ธรรมส่อง” จะมีการ เป่าแคน หรือ บรรเลงดนตรีประกอบในพิธีกรรมดังกล่าวด้วย โดยเป่าแคนในเพลง “บะเริน” ซึ่งเป็นทำนองสนุกสนาน ฉะนั้นเราจึงพบว่า “ดนตรี” มีความสำคัญต่อการบำบัดรักษาโรคในพิธีกรรมรำแม่มดตั้งแต่เริ่มแรก การส่องดูอาการป่วย แม่หมอหรือแม่ครูจำร้องเพลง เรียกว่า “เจริญง” เพื่อสอบถามหรือสื่อสารกับครูกำเนิดหรือเทพยดาที่เกี่ยวข้องว่าอาการดังกล่าวเกิดจากอะไรทำอย่างไรถึงจะหาย เมื่อทราบอาการและวิธีการแล้วก็จะต้องหาวิธีการแก้ไขและทำให้ถูกต้องไม่ทำผิดต่อครูกำเนิดอีก ส่วนใหญ่สิ่งที่ทำให้เกิดอาการป่วยมักจะเป็นการกระผิดเกี่ยวกับ พฤติกรรมที่ไม่สมของผู้ป่วยที่ประพฤติไม่ดีต่อพ่อแม่หรือลูกเมียเช่น คำพ่อแม่ พุดจากกับลูกหลานไม่ดี เป็นต้น การบนบานมักจะกระทำขึ้นเพื่อเป็นการยืนยันว่า เมื่อหายจากเหตุเภทภัยแล้วจะจัดการเช่นสรวงใหญ่โตเป็นพิเศษให้ คือ เล่นแม่มด ให้นำตนเอง

ภาพที่ 3 บรรยากาศการทำพิธีเรือมมะมัด

การรำแม่มด จึงเป็นพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการแก้บน จากเหตุการณ์ที่มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วรักษาไม่หาย แม้ว่าจะไปหาหมอวิทยาศาสตร์หรือรักษาด้วยไสยศาสตร์ (เวทย์มนต์คาถา) ก็ยังไม่หาย ชาวบ้านมีความเชื่อว่า อาการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นไม่ได้เกิดจากเชื้อโรค หรือ โคนคุณไสย แต่เกิดจากความประสงค์ของผีบรรพบุรุษหรือผีเชื่อที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดอยากจะมาอยู่ด้วยหรือเกิดจากการกระทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่เหมาะสม เช่น คำพ้อ ล้อแม่ พูดยาไม่สุภาพ ลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหตุการณ์ต่างๆเหล่านี้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

การเรือมมะมั่วด หรือ รำแม่มดในสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนั้นถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีบทบาทอย่างมากโดยเฉพาะด้านสุขภาพ ซึ่งหมายความรวมถึงสุขภาพด้านร่างกาย สุขภาพด้านจิตใจ และสุขภาพทางสังคม การที่คนในชุมชนได้เข้าร่วมทำกิจกรรมร่วมกันถือว่าเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดและเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของความในชุมชนให้มีความเอื้อเพื่อเอื้อแก่ต่อกัน และเป็นการลดช่องว่างทางสังคม อาการเจ็บป่วยที่เกิดจากเชื้อโรคหรือเกิดจากความเชื่อที่ว่า “ผี” กระทำนั้น เป็นเหตุผลที่เกิดจากทัศนะของวิทยาศาสตร์และความเชื่อ แต่กระบวนการรักษาด้วยระบบพิธีกรรมตามความเชื่อถือว่าเป็นการบวนการที่ไม่ควรละเลย เพราะปัจจัยการเกิดโรคของแต่ละสังคมนั้นย่อมมีมูลเหตุและผลต่างกัน พิธีกรรมรำแม่มดก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะนำพาผู้ป่วยให้หลุดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆได้

พิธีรำแม่มด จะจัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม ของทุกปี บางกรณีชาวบ้านอาจปรับให้เข้ากับความสะดวกของเวลาที่ตัวเองว่างพอที่จะทำได้ อาจจะทำก่อนเดือนกุมภาพันธ์ หรือ เลยเดือนมีนาคมไปบ้างก็ไม่เป็นไรแต่ส่วนใหญ่จะจัดหลังฤดูการทำนาและให้แล้วเสร็จก่อนประเพณีบุญบั้งไฟ หรือบางทีก็ไม่จำกัดเวลาที่แน่นอนขึ้นอยู่ว่าแม่มดต้องการอย่างไร และเจ้าภาพได้มีการขนานไว้อย่างไร การที่ชาวบ้านนิยมจัดในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม อาจจะเป็นเพราะว่าเป็นช่วงแห่งฤดูดอกจันทน์กำลังบาน เนื่องจากดอกจันทน์เป็นดอกไม้ที่ชาวบ้านนำมาใช้ประดับซุ้มปราสาท และเป็นดอกไม้ที่ถือว่าขาดไม่ได้ในการประกอบพิธีกรรมรำแม่มด ดอกจันทน์จึงถือว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของพิธีรำแม่มด ดังกล่าวที่ว่า “ดอกจันทน์บานสะพรั่งหน้าแล้ง” ช่วงนี้ยังเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการทำไร่ทำนาและปลอดภัยจากฝนที่จะตกจนทำให้ไม่สามารถดำเนินพิธีกรรมได้

ภาพที่ 4 การจัดสถานที่ทำพิธีเรือมมะมัด

ในอดีต พิธีเรือมมัดถือว่าจะต้องพิธีพิถันกันเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะช่วงระยะเวลาที่ทำพิธีเครื่องเช่นไหว่ สถานที่จัดทำ พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมพิธี ทุกอย่างจะต้องมีความระเอียดรอบคอบ แต่ในปัจจุบันมีหลายอย่างที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเรื่องของค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น การจัดงานครั้งหนึ่งจะต้องมีค่าใช้จ่ายไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท โดยเฉพาะปัจจัยที่เกี่ยวกับเครื่องดื่มน้ำที่มีแอลกอฮอล์ และการจ้างวงดนตรีมาบรรเลงประกอบ คืนหนึ่งประมาณ 2,900 – 3,500 บาท การทำพิธีเรือมมัดจะต้องทำตั้งแต่พลบค่ำจนถึงเช้าของอีกวัน บางที่แม่ผัดไม่ยอมออกก็อาจจะต่อถึงเที่ยงของอีกวันก็ได้ พิธีเรือมมัดจึงสะท้อนให้เห็นว่า การเข้ามาร่วมพิธีกรรมดังกล่าวไม่ได้มีความสุขสนุกสนานหรือไม่จำเป็นจริงชาวบ้านก็คงไม่ทำ แต่ด้วยความศรัทธาแห่งผลที่เขาได้รับจากความเชื่อความศรัทธานั้น พิธีกรรมแม่ผัดจึงเป็นอีกหนทางเลือกหนึ่งที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติและสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

การเตรียมงานจะต้องมีการจัดสถานที่ให้พร้อม โดยการทำซุ้มปราสาทพิธีเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม ซุ้มปราสาทพิธีจะต้องใช้เสา 5 เสา คือ มีเสาที่ตั้งเป็นมุม 4 เสา และมีเสาตรงกลาง 1 เสา เพื่อใช้เป็นที่ตั้งเครื่องเช่นครุและเช่นผี มุงหลังคาด้วยใบมะพร้าว และต้องนำผ้าขาวมาทำ “จอมขวัญ” เพื่อใช้เป็นจุดศูนย์กลางหรือศูนย์กลางของดวงจิตที่ผีจะเดินทางเข้าร่วมพิธี ซุ้ม

ปราณีจะต้องมีการวางแผนปฏิบัติที่สำคัญคือ ห้ามหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เนื่องจากมีความเชื่อว่าเป็นทิศที่ไม่เป็นมงคล ทิศที่หันหน้าสู่ปราณีจะต้องทำไม้คานกันไว้เพื่อป้องกันภูตผีปีศาจที่ไม่เกี่ยวข้องหรือผีที่ไม่ดีเข้ามาร่วมในพิธีกรรมได้ และห้ามคนข้ามเพราะจะทำให้ผีแม่แม่มดไม่เข้าทรงได้

ภาพที่ 5 การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้และ การนำผ้าขาวมาทำจอมขวัญ

การทำพิธีรำแม่แม่มด จะเริ่มประมาณหกโมงเย็น เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านว่างจากการทำงานประจำวัน สมาชิกทุกคนจะทยอยเดินทางมาเข้าร่วมพิธี การที่สมาชิกจะมาเข้าร่วมพิธีจะต้องเป็นคน que เจ้าภาพได้ไปเชื้อเชิญให้มาร่วมพิธี การเข้าร่วมพิธีถือว่าเป็นการช่วยเหลือกัน และเป็นคนที่เจ้าภาพมีความสนิทสนมมีความผูกพันและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พิธีกรรมจะเริ่มจากการไหว้ครูของนักดนตรี

การไหว้ครูดนตรีถือว่าเป็นพิธีการเริ่มแรกของพิธีกรรมแม่แม่มด เพราะนอกจากแม่ครู แล้วนักดนตรีก็มีความสำคัญรองลงมา เพราะดนตรีถือว่าเป็นหัวใจหลักของพิธีกรรมรำแม่แม่มดและนักดนตรีและบทเพลงต่างๆที่บรรเลงเป็นม้าทรงที่จะอัญเชิญให้แม่แม่มดเดินทางเข้าร่วมพิธีกรรม การแสดงความอ่อนน้อมต่อครูดนตรีจึงเป็นการแสดงถึงพฤติกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าคนที่เข้าร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวจะต้องเคารพและอ่อนน้อมต่อแม่ครูและครูดนตรีหากการแสดงความอ่อนน้อมต่อครูดนตรีไม่สมบูรณ์จะส่งผลให้การบรรเลงหรือเสียงดนตรีไม่เป็นที่พอใจแก่ครูดนตรีได้ และนั่นก็หมายความว่าพิธีกรรมไม่เสร็จสมบูรณ์จะมีการจัดขึ้นใหม่และสั่งให้ผู้เข้าร่วมเกิดอาการเมื่อยล้าโดยเปล่าประโยชน์ การไหว้จะเริ่มขึ้นโดยแม่ครูเป็นผู้ที่ยกถาดหมากพลูขึ้นถวาย จะมีเครื่องถวาย ดังนี้

- แก้วใส 2 ใบ
- น้ำเปล่า 1 แก้ว
- เทียน 1 คู่
- เงิน 50 บาท
- กรวยและกล้วย 1 หวี
- เครื่องดนตรี

การไหว้ครูเริ่มจากแม่ครูรินเหล้าใส่แก้วที่ไม่มีน้ำ แล้วยกแก้วไหว้ด้วยคาถา จากนั้นพ่อครูจะรับหมากพลู เงิน 50 บาท แล้วแม่ครู หรือ ครูบา จะอัญเชิญครูบาอาจารย์ของแม่แมดให้เข้าทรงในตัวแม่แมดแต่ละคน นักดนตรีจะบรรเลงเพลง “เพลาชม” ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครูเพื่ออัญเชิญให้ครูแมดเข้าทรงในตัวแม่แมดทุกคน การบรรเลงดนตรีประกอบพิธีราแม่แมดจึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้พิธีราแม่แมดมีความสมบูรณ์และคงความศักดิ์สิทธิ์ไว้ การเข้าทรงของพิธีราแม่แมดจะต้องใช้ขันใส่ข้าวสาร และนำเทียนมาใส่ในขัน โดยให้ตัวแม่แมดนั่งจับขันไว้ และต้องนำผ้าขาวมาห่มไว้ขณะนั่งจับขัน ถ้าหากมีครูแมดมาเข้าทรง จะเกิดอาการสั่นและหมุนขันที่จับไว้วันไปมา เมื่อครูแมดจะเข้าทรงเรียบร้อยแล้วจะโยนขันที่จับไว้ทิ้งออกไป แสดงว่าครูแมดได้เข้าทรงเรียบร้อยแล้ว เมื่อแม่แมดเข้าทรงเรียบร้อยแล้ว ผู้ที่เป็นเจ้าภาพจะลูกเข้าร้ายรำโดยใช้ดาบเป็น อุปกรณ์ เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีออกจากสถานที่ประกอบพิธี

ภาพที่ 6 การรำเพื่อไหว้ครูและขับไล่สิ่งไม่ดี

พิธีกรรมจะดำเนินไปเรื่อย โดยมีแม่ครูเป็นผู้ควบคุมให้พิธีกรรมดำเนินไปด้วยความถูกต้อง การรำแม่แมดจะเป็นการรำหรือฟ้อนประกอบเสียงเพลง โดยไม่มีการเล่นเป็นเรื่องเหมือนการเล่นผีฟ้าหรือการเล่นสะเอง ของกลุ่มคนลาวและคนส่วย การทำพิธีกรรมจะดำเนินไปจนกว่าจะถึงช่วงเที่ยงคืนจึงจะมีการทำพิธี “ปรมปรี” ซึ่งเป็นพิธีการไหว้ครูดนตรีตอนเที่ยงคืน และเป็นการพักรับประทานอาหารตอนเที่ยงคืน และเสียดายคางไก่ ว่าสุขภาพหรือเหตุการณ์ต่างๆของผู้ที่เป็นเจ้าภาพจะเป็นอย่างไร การทำพิธี “ปรมปรี” นักดนตรีจะนำเครื่องดนตรีทุกเครื่องมารวมกันเพื่อทำพิธีไหว้ครู แม่ครูจะผู้นำกล่าวทำพิธีไหว้ครูดนตรี โดยมีหัวหน้าวงดนตรีเป็นผู้รับกล่าวเครื่องเช่นที่ใช้ไหว้ครูดนตรีในพิธีปรมปรีมีดังนี้ กลัวยสุข ไก่ต้ม หมากพลู เทียน เหล้าขาว เมื่อกล่าวไหว้ครูดนตรีเสร็จ จะทำการเสียดายคางไก่ แล้วจึงมอบเครื่องเช่นต่างๆให้นักดนตรีเพื่อกินดื่ม และพักรับประทานอาหารร่วมกัน เมื่อพักผ่อนเรียบร้อยแล้วพิธีกรรมก็จะเริ่มขึ้นอีกจนกว่าจะสว่างแล้วจึงนำเอาเครื่องเช่นต่างๆขึ้นไปเก็บไว้บนหิ้งพระบนบ้านจึงถือว่าเป็นอันเสร็จพิธี

4.5. ความสำคัญของดนตรีประกอบพิธีเรอัมมะม๊วด

4.5.1. ความสำคัญของดนตรีต่อมนุษย์

ดนตรีเป็นผลจากความคิดของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มนุษย์จะสนองตอบได้ด้วยการเรียนรู้ ดนตรีเป็นการสื่อสารความหมายต่อกลุ่มคนที่เข้าใจในสื่อการแสดงออกนั้นเช่นเดียวกับการใช้ภาษา ดนตรีในฐานะที่เป็นวิชาการหรือที่เป็นส่วนหนึ่งของจิตรศิลป์ แต่ละวัฒนธรรมคิดพัฒนาดนตรีขึ้นมาใช้หรือเพื่อสนองตอบต่อจุดประสงค์ของตนเอง จนกระทั่งดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรม ถ้าจะกล่าวอย่างกว้างๆแล้ว ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเช่นเดียวกับความเชื่อทางศาสนา ศิลธรรมกฎหมาย ประเพณีและศิลปะซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำให้เกิดขึ้นจนเกิดความเคยชิน และเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์ในแต่ละสังคม ดนตรีประกอบรำแม่มดจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวเขมรเช่นกัน

ดนตรี คือ เสียงที่จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบ และมีแบบแผนโครงสร้างในเรื่องของช่วงเสียง ทำนอง จังหวะ ที่แน่นอนชัดเจน ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นเรื่องราวเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม ดนตรีประกอบเรอัมมะม๊วดก็เป็นวัฒนธรรมดนตรีหนึ่งที่มีระบบระเบียบและโครงสร้างทางดนตรีที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ ถึงแม้ยังไม่อาจสรุปได้ว่ากาลไกลเรื่ององค์ประกอบของดนตรีจะมีผลต่อร่างกายและจิตใจของมนุษย์มากนักน้อยเพียงไหน (วัดในเชิงปริมาณ) โดยเฉพาะในเรื่องของเซลล์ร่างกาย แต่ก็มีการวิเคราะห์ว่า ร่างกายคนเราตอบสนองต่อดนตรี 2 ลักษณะ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญต่อการนำไปบำบัดอาการป่วยของมนุษย์ ได้แก่

- การรับเสียงด้วยร่างกาย คือ เมื่อเสียงเพลงซึ่งเป็นคลื่นเสียงผ่านเข้ามาทางหู อวัยวะต่างๆ ในร่างกายจะปรับคลื่นความถี่ (การเคลื่อนไหว) ให้ใกล้เคียงกับเสียงที่ได้ยิน ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับอวัยวะ อะตอม และ โมเลกุล ในร่างกาย แสดงให้เห็นว่า เสียงของดนตรี เป็นคลื่นเสียงที่มีพลังเฉพาะตัวที่สามารถส่งผลกระทบต่อระบบเซลล์ของร่างกายได้

- การรับเสียงด้วยประสาทหูและสมอง ในอีกด้านหนึ่งเมื่อเสียงผ่านเข้ามาในหู เซลล์รับเสียง (Hair Cell) จะเปลี่ยนคลื่นเสียงเป็นกระแสประสาทส่งไปสมองเพื่อแปลความหมาย ซึ่งหูขวาจะรับเสียงพูดปกติและส่งไปแปลความยังสมองซีกซ้าย แต่หูซ้ายจะรับเสียงดนตรีหรือเสียงที่ไม่ใช่เสียงพูด (ได้ดีกว่า) และส่งไปแปลความยังสมองซีกขวา ซึ่งมีงานวิจัยสรุปว่าสมองซีกขวาส่วน Temporal lobe เป็นส่วนที่ทำให้เกิดจินตนาการจากการฟังเพลง

คลื่นเสียงของดนตรีจึงเป็นคลื่นเสียงที่มีประโยชน์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบำบัดอาการผิดปกติของร่างกายได้ เสียงดนตรีในวัฒนธรรมเขมรมีช่วงของคลื่นเสียงที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์การใช้บรรเลงประกอบพิธีเรอัมมะม๊วดจึงเป็นการบำบัดโรคเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ (กรรมพันทางสายเลือดเผ่าพันธุ์)

อิทธิพลของดนตรี ยังก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย 3 ด้าน คือ

ด้านร่างกาย เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตราการหายใจ การเต้นของชีพจร ความดันของเลือด การตอบสนองของม่านตา ความตึงตัวของกล้ามเนื้อ รวมถึงระบบไหลเวียนของเลือด

ด้านจิตใจและสมอง ดนตรีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสติสัมปชัญญะ จินตนาการ การยอมรับความจริง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (การปรับตัวเข้าสู่สังคม)

ด้านอารมณ์ ดนตรีช่วย ลดความกระวนกระวาย ความวิตกกังวล ความเจ็บปวด ความเครียด อารมณ์ซึมเศร้า ช่วยเบี่ยงเบนความสนใจ ทำให้จิตใจสงบ และเพิ่มภูมิคุ้มกันด้านร่างกาย

องค์ประกอบต่างๆ ทางดนตรีมีประโยชน์ต่างกัน คือ

จังหวะหรือลีลา (Rhythm) ถ้าต้องการฟังเพลงเพื่อผ่อนคลาย หรือคลายเครียด ไม่ควรฟังเพลงที่ดนตรีรุนแรงหรือจังหวะเร็วเกินไป

ระดับเสียง (Pitch) เสียงระดับต่ำ หรือสูงปานกลาง ทำให้รู้สึกสงบมากกว่าเสียงสูง

ความดัง (Volume/ Intensity) เสียงดังพอดีช่วยจัดระเบียบความคิด ควบคุมอารมณ์ได้ดี รู้สึกสงบ และมีสมาธิ นอกจากนี้เสียงที่เบานุ่มยังช่วยให้สงบสุข สบายใจ ในขณะที่เสียงดังทำให้กล้ามเนื้อเกร็ง กระตุก

ทำนองเพลง (Melody) ช่วยระบายความรู้สึกส่วนลึกของจิตใจ สร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และลดความวิตกกังวล

การประสานเสียง (Harmony) ช่วยวัดระดับอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ฟังเพลง สังเกตได้จากปฏิกิริยาที่แสดงออกเมื่อฟังเสียงประสานแบบต่างๆ จากบทเพลง อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยพบว่าเมื่อได้ฟังเพลงที่ชอบร่างกายจะลดการหลั่งสารคอร์ติซอล (Cortisone) ทำให้รู้สึกผ่อนคลายและคลายเครียด แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ต้องฟังเพลงที่ไม่ชอบก็จะเกิดความเครียด หงุดหงิด ได้

ความสำคัญของดนตรีต่อสังคมนั้นจริงๆแล้ว ไม่เคยมีใครให้คำจำกัดความหรือชี้แจงให้เห็นได้อย่างแจ่มชัดอย่างเช่น ในวรรณกรรม จิตกรรม หรือรูปร่างที่แท้จริง และภาพของชีวิตที่อยู่รอบข้างมนุษย์เรานั้นดูเหมือนจริงและชัดเจนกว่าดนตรี ดนตรีนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของเสียง มันเป็นศิลปะที่ดำรงอยู่ในเวลา ทั้งที่ผ่านไปในอดีต ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย หลายคนอาจเคยคิดว่าศิลปะของเสียงนั้น เป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลจากชีวิตมนุษย์ แต่ที่จริงแล้ว ดนตรีนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในตัวของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสังคมดึกดำบรรพ์มาตั้งแต่โบราณกาล กลุ่มชุมชนเหล่านี้ใช้ดนตรีในการแสดงออกถึงชัยชนะในการสู้รบ การล่าสัตว์ การแสดงออกถึงความรัก ความอ่อนโยนต่อผู้ที่รัก ศิลปะของดนตรีจึงเริ่มต้นด้วยการแสดงออกทางอารมณ์และประสบการณ์ต่างๆทางสังคม ฉะนั้นมนุษย์จึงไม่สามารถแยกดนตรีออกจากชีวิตประจำวันของตัวเองได้ ความต้องการของมนุษย์ที่จะแสดงออกในพิธีทางศาสนา ในงานเทศกาลหรือพิธีการต่างๆในดนตรีพื้นเมือง และในการเดินระบำหรือนาฏกรรม เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความหมายที่แท้จริงของ

ดนตรีต่อสังคม ในนาฏกรรมนั้น ดนตรีทำหน้าที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะการเคลื่อนไหวร่างกาย และเป็นส่วนสนับสนุนการแสดงออกทางอารมณ์ แท้จริงแล้วพื้นฐานการแสดงออกทางนาฏกรรม หรือเต้นระบำนั้นเหมือนกันทั่วโลก มีช้า มีเร็ว แต่ดนตรีและท่าทาง การเคลื่อนไหวต่อจังหวะนั้น ต่างกันจากประเทศหนึ่งไปยังประเทศหนึ่ง นาฏกรรมยังสามารถสะท้อนให้เห็นยุคต่างๆ ในประวัติศาสตร์ระบำหรือ การฟ้อนรำพื้นบ้านอาจจะสะท้อนภาพชีวิตในชนบท ส่วนการรำหรือระบำ ที่ร่วมสมัยอาจจะสะท้อนให้เห็นชีวิตของสังคมในเมือง หรือชนบทที่ต่างกันได้ พิธีกรรมรำแม่มด จึงมีทั้งส่วนที่เป็นดนตรี และนาฏกรรม (ฟ้อนรำ) ในแบบฉบับวิถีชีวิตชาวบ้าน

มีการนำดนตรีมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานรื่นเริง งานพิธีการ พิธีทางความเชื่อ หรือแม้กระทั่งพิธีกรรมการรักษาโรค ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าดนตรีเป็นส่วนหนึ่ง ในการสร้างสรรค์จรโลงให้กิจกรรมต่างๆ มีความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้นๆ ฉะนั้นความสำคัญของดนตรีต่อสังคมมนุษย์จึงไม่ใช่แค่เพียงเรื่องของเสียงที่เปล่งออกมาในรูปของ ทำนองและจังหวะ หรือดนตรีไม่ได้มีเพียงแค่ว่า ไพเราะหรือไม่ไพเราะ แต่มันยังมีความงาม คุณค่าและประโยชน์อยู่ด้วย การนำเสียงดนตรีมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสังคมด้านต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถือได้ว่าเป็นภาระกิจกรรมของดนตรีที่มนุษย์นำมาใช้สนองตอบความต้องการ ของตัวเอง ทั้งในรูปแบบของบุคคลหรือสังคมโดยส่วนรวม นอกจากนี้ดนตรียังสะท้อนถึงภาพรวม ของระบบเศรษฐกิจของสังคมได้ด้วย

การใช้ดนตรีในระบบพิธีกรรมทางความเชื่อ ทั้งในด้านศาสนา หรือระบบความเชื่อพื้นฐาน ทั่วไป ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เมื่อเกิดมาก็มีการประโคมเสียงดนตรีต้อนรับ และเมื่อตายก็ยังมี การประโคมเสียงดนตรีเพื่อส่งดวงวิญญาณให้ไปสู่สุคติ เมื่อเจ็บป่วยก็ใช้ดนตรีบรรเลงเพื่อรักษาหรือ บรรเทาอาการป่วย ศาสนาคริสต์ต้องมีเสียงดนตรีบรรเลงประกอบการสวดมนต์ในโบสถ์ เช่นเสียง ออแกน เสียงเปียโน กีตาร์ หรือการร้อง (สวดมนต์) ประสาน ที่มีความไพเราะอย่างยิ่ง ใน สังคมไทยต้องใช้เสียงดนตรีบรรเลงขณะสวดมนต์หรือบรรเลงเพื่ออัญเชิญครุฑเวทคา เพื่อความ เป็นสิริมงคลของชีวิต

ในด้านการใช้กิจกรรมเพื่อความบันเทิง ดนตรียังเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการผ่อนคลาย ความตึงเครียดของอารมณ์มนุษย์ การผ่อนคลายนั้นเราเรียกว่าความบันเทิง หรือความสนุกสนาน โดยมีเสียงดนตรีเป็นกลางที่จะนำพาอารมณ์ของมนุษย์เข้าไปพบกับความสุนทรีย์แห่งเสียง หรือที่เรา เรียกว่าความไพเราะนั่นเอง ดนตรีเพื่อความบันเทิงนี้เองที่ทำให้มนุษย์มีสุขภาพจิตที่ดีมีความเข้าถึง ธรรมชาติและกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติมากขึ้น

ดนตรีประกอบพิธีกรรมรำแม่มดของชาวเขมร เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีส่วนทำให้ ระบบสุขภาพของคนในชุมชนอยู่ในสภาวะปกติตามระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ดนตรีประกอบพิธีกรรมรำแม่มดยังมีส่วนเชื่อมโยงระบบสังคมหรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม ตลอดจนความเข้มแข็งและความมั่นคงของเครือญาติทางสังคมของชาวเขมร การใช้เสียงดนตรี

ประโคนให้ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีความสุขสนุกสนานร่วมกัน และในการทำพิธีกรรมยังได้มีการพูดคุยกันถึงความเป็นอยู่จึงทำให้ภาวะทางจิตมีความผ่อนคลาย ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว พลังดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมรำแม่มดจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ดนตรีเป็นสื่อสำคัญอย่างยิ่งที่จะแสดงศักยภาพของสังคม หมายความว่า ดนตรีในพิธีกรรมรำแม่มดพลังที่จะดึงคนในสังคมให้มีการรวมกลุ่มเกิดสำนึกร่วมกันในทางสังคมได้ ซึ่งในปัจจุบันถ้าหากประเทศไหนมีศิลปินเก่งๆ และมีชื่อเสียงก็สามารถใช้เป็นที่สื่อเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติและนำมาซึ่งความนิยมชมชอบในด้านอื่นของประเทศนั้นๆด้วย เช่น ประเทศออสเตรีย ประเทศจีน เป็นต้น ถ้าเป็นตัวบุคคลเช่น บีโทเฟ่น โมสาร์ท ยานี เคนนี่จี คิตาโร่ วานสซ่า เป็นต้น

จากรายละเอียดข้างต้นที่กล่าวมาจึงสามารถเชื่อมโยงกับดนตรีประกอบพิธีแม่มด ที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของพิธีกรรมรำแม่มด เพราะดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมรำแม่มด เป็นดนตรีเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร และยังมีการผสมผสานเสียงแคนซึ่งจัดว่าเป็นเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเข้ามาด้วย วงดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีรำแม่เรียกว่า “วงแม่มด” หรือ “วงเจียง” เป็นวงดนตรีที่มีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำพิธีรำแม่มด การบรรเลงดนตรีประกอบพิธีรำแม่มดจะต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะประเพณีนิยมที่มีการยึดถือปฏิบัติกันมา เพราะถ้าหากบรรเลงผิดกรอบความเชื่อถือก็จะทำให้พิธีกรรมนั้นหมดความศักดิ์สิทธิ์หรือทำให้พิธีหยุดชะงักได้ วงดนตรีแม่มดนี้แบ่งรูปแบบการบรรเลงออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่เป็นเนื้อร้อง หรือการขับร้องเรียกว่า เจียง แปลว่า ขับร้อง และส่วนที่เป็นการบรรเลงจากเครื่องดนตรี โดยสามารถอธิบายถึงรายละเอียดต่างๆได้ดังนี้

4.5.2 บริบททางวัฒนธรรมของดนตรีในพิธีเรือมมะมัวด

ดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมแม่มด ถือว่าเป็นดนตรีพื้นบ้านของชาวเขมรที่มีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม ทั้งเรื่องของเครื่องดนตรี สำเนียงเสียง บทเพลงที่ใช้ร้อง เป็นดนตรีที่จัดอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมดนตรีแบบวัฒนธรรมกันตริม (พลประดม : ดนตรีพื้นบ้านอีสาน) เอกลักษณ์ที่สำคัญของดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมัวด ได้แก่ เครื่องดนตรี บทเพลง ภาษา สำเนียงดนตรี ดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมัวดถือว่าเป็นดนตรีศักดิ์ที่ชาวบ้านเขมรใช้บรรเลงประกอบพิธีรำแม่มด เพื่อบำบัดรักษาโรคที่ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานด้านร่างกายและจิตใจ ใ้บรรเทาหลง นอกเหนือจากเครื่องบวงสรวงไหว้ครู แม่ครู ผู้ประกอบพิธีกรรม สถานที่ ดนตรี ถือว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งของพิธีเรือมมะมัวด เพราะหากขาดดนตรีประกอบการทำพิธีกรรมแล้ว จะทำให้พิธีเรือมมะมัวดไม่สามารถทำให้ผู้ป่วยหรือพิธีกรรมนั้นสำเร็จได้ เนื่องจากเสียงดนตรีที่บรรเลงออกมาเปรียบเสมือนพาหนะที่จะอัญเชิญให้สิ่งศักดิ์ที่ชาวบ้านได้บนบานไหว้ลงมาร่วมพิธีกรรม หากดนตรีไม่ถูกใจก็จะทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ลงมาประทับร่างของผู้ป่วยหรือผู้เข้าร่วมพิธี หรือบางทีเพลงถูกใจแต่นักดนตรีบรรเลงไม่ถูกใจ

ดนตรีในพิธีเรือมมะมั่ววจจึงไม่ได้มีหน้าที่เพียงเรื่องของความบันเทิง แต่เสียงดนตรีที่ถูกบรรเลงออกมาจากเครื่องดนตรีแต่ละชนิด และเสียงร้อง เป็นเสียงที่มีอิทธิพลและมีความศักดิ์สิทธิ์ทางด้านความเชื่อ ซึ่งถือเป็นเรื่องที่คนที่อยู่ในพิธีเท่านั้นจะสัมผัสได้ถึงมนต์ขลังของเสียงนั้นๆ เพราะว่าครูแม่คนเป็นผู้ที่ชอบเสียงดนตรีอย่างมาก หากจะอัญเชิญให้เข้าไปร่วมพิธีกรรมใดๆ ก็แล้วแต่จะต้องมีการบรรเลงดนตรีเพื่อเป็นการอัญเชิญ ดนตรีที่จะใช้อัญเชิญจึงต้องเป็นดนตรีเฉพาะอันเกี่ยวข้องกับลักษณะทางกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย จากเหตุผลดังกล่าวดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่ววจจึงมีความสำคัญต่อพิธีเรือมมะมั่ววจอย่างขาดไม่ได้ นั่นก็หมายความว่าดนตรีที่จะใช้บรรเลงต้องเป็นการบรรเลงสด มีท่วงทำนอง บทเพลง ภาษา และรูปแบบทางพิธีกรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง นอกจากนี้คนดนตรีก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างบรรยากาศให้มีความสนุกสนานครึกครื้น เพราะการทำพิธีเรือมมะมั่ววจจะต้องทำทั้งคืน คือตั้งแต่เย็นวันหนึ่งจนถึงเช้าของอีกวันหนึ่งหรืออาจจะถึงบ่ายของอีกวันหนึ่งก็ได้ ฉะนั้นการสร้างบรรยากาศให้มีความสนุกสนานจะทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีไม่เบื่อหน่ายและไม่เหนื่อยง่าย ดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่ววจจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

องค์ประกอบเกี่ยวกับดนตรี

เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะมั่ววจ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะมั่ววจเป็นเครื่องดนตรีที่มี 3 ประเภท คือ สี ตี และเป่า ไม่มีเครื่องดนตรีประเภท ดีด

ภาพที่ 7 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะมั่ววจ

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรียมมะมั่วคถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้ดนตรีนั้นมีความสมบูรณ์ และส่งผลให้พิธีกรรมเรียมมะมั่วคสำเร็จตามความประสงค์ของผู้เข้าร่วมพิธีได้อย่างสมบูรณ์ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมเรียมมะมั่วคสามารถแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ 2 หมวดดังนี้

หมวดเครื่องบรรเลงทำนอง

- ซอ เรียกเป็นภาษาเขมรว่า ตรัว
- แคน เรียกเป็นภาษาเขมรว่า แคน
- ปี่ เรียกเป็นภาษาเขมรว่า เป็ย

หมวดเครื่องบรรเลงประกอบจังหวะ

- กลอง เรียกเป็นภาษาเขมรว่า สะกวล
- ฆ้อง เรียกเป็นภาษาเขมรว่า ฆ้อง
- กรับ เรียกเป็นภาษาเขมรว่า กรับ

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีเรียมมะมั่วค เป็นเครื่องดนตรีที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นมาให้สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมด้านความเชื่อ จึงสามารถแบ่งตามชนิดของเครื่องดนตรีแต่ละประเภทได้ดังนี้

1) เครื่องดนตรีประเภท สี หมายถึงเครื่องดนตรีที่เกิดเสียงได้ด้วยวิธีการใช้คันชักสีกับสาย สัมผัสกันด้วยการชักเข้าชักออก เครื่องดนตรีที่อยู่ในประเภทนี้ได้แก่ ซอ เรียกเป็นภาษาถิ่นเขมรว่า ตรัว มีหน้าที่ใช้บรรเลงเพลงไหว้ครู เพลงอัญเชิญครู และเพลงสำหรับรำรำ มีหลายขนาดดังรายละเอียดต่อไปนี้

- **ตรัวจี้ (ซอเล็ก)** มีรูปร่างคล้ายซอด้วงแต่ขนาดเล็กกว่า และมีเสียงสูงกว่า กะโหลกซอทำด้วยเขาคาย ไม้เนื้อแข็ง หรือวัสดุอื่นๆ กันทวนทำด้วยไม้เนื้อแข็ง มี 2 สาย สายทุ้มเสียง เร (เสียงต่ำ) สายเอกเสียง ลา (เสียงสูง) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบสายซอทั้งสองแล้วจะมีเสียงห่างกันเป็นขั้นคู่ 5 เปอร์เฟคท์พอดิ

- **ตรัวซอ หรือตัวเอก หรือ ตรัวกลาง (ซอกลาง)** มีรูปร่างลักษณะเหมือนซอด้วงเช่นเดียวกัน แต่มีกะโหลกโตกว่าตรัวจี้ และมีเสียงต่ำกว่า มี 2 สาย คือสายทุ้มเสียง ซอล สายเอกเสียง เร ซึ่งเปรียบเทียบสายซอทั้งสองแล้วจะมีเสียงห่างกันเป็นขั้นคู่ 5 เปอร์เฟคท์เช่นเดียวกัน กะโหลกตรัวซอลึงด้วยไม้ขนุนหรือไม้อื่นๆที่หาได้ในท้องถิ่น

- **ตรัวธม (ซอใหญ่)** มีรูปร่างเหมือนซอด้วงเช่นกัน แต่มีกะโหลกโตกว่าตรัวซอ จึงมีเสียงทุ้มกว่าตรัวซอ เสียงของสายทุ้มเป็นเสียง เรต่ำ และสายเอกเป็นเสียง ลากกลาง (เสียงตรงกันกับเสียงตรัวจี้ แต่อยู่ในช่วงทบต่ำ)

- **ตรัวอู้ (ซออู้)** มีรูปร่างเหมือนซออู้ แต่ใช้ลวดเป็นสายซอทั้งสองสาย ตั้งสายห่างกันเป็นคู่ 5 เปอร์เฟค เช่นเดียวกับซออู้ของดนตรีไทยภาคกลาง

ภาพที่ 8 เครื่องดนตรีประเภท ซอ ในวงดนตรีเรือมมะม่วง

2) เครื่องดนตรีประเภท ตี เป็นเครื่องดนตรีที่เกิดเสียงได้ด้วยการตีด้วยมือหรืออย่างอื่น เครื่องดนตรีประเภทตีที่ใช้ประกอบการบรรเลงในพิธีเรือมมะม่วงมาหลายอย่าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- กลอง ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “สะกวด” มีลักษณะคล้ายกลองโทน ทำจากไม้ หรือทำจากดินเผา ในจังหวัดศรีสะเกษมีที่ทำกลองประเภทนี้ที่อำเภอขุขันธ์ (ทำจากดินเผา) หุ้มหน้ากลองด้วยหนังงูเหลือม หรือหนังตะกวด (ภาษาท้องถิ่นเรียกแล่น) กลองที่ใช้ประกอบการรำแม่คนมีหน้าที่ในการควบคุมจังหวะของดนตรีให้มีความคงที่ และสร้างความครึกครื้นในการบรรเลงให้มีความสนุกสนาน จังหวะที่ใช้ตีมี 3 จังหวะคือ จังหวะไหว้ครู จังหวะอัญเชิญครู และจังหวะระบำ

ภาพที่ 9 กลอง หรือ สะกวด ในดนตรีพิธีเรือมมะม่วง

- **ฆ้อง** เป็นเครื่องดนตรีที่ให้เสียงทุ้ม คอยควบคุมจังหวะช่วยกลอง เสียงของฆ้องจะให้ความรู้สึกนุ่มลึก มีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเสียงที่เกี่ยวข้องกับการอัญเชิญให้ผีเข้ามีทรงผู้ร่วมพิธีกรรมการบรรเลงจะตีตามจังหวะ ซ้ำหรือเร็ว ฆ้อง ถือว่าเป็นเครื่องดนตรีประเภทพอร์คชันทำด้วยโลหะที่มีหลายรูปแบบ ฆ้องเข้าไปมีส่วนร่วมในดนตรีประกอบพิธีกรรมเรอम्मะมวดในฐานะเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ ฉะนั้นฆ้องจึงใช้บรรเลงในเพลงไหว้ครูและอัญเชิญครูเป็นหลัก

ภาพที่ 10 ฆ้อง

- **กรับ** เป็นเครื่องดนตรีประเภทให้จังหวะเหมือนกันกับฆ้อง แต่มีบทบาทหน้าที่เพียงแค่เสริมจังหวะให้ครึกครื้นเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อโดยตรง

ภาพที่ 11 กรับ

3) **เครื่องดนตรีประเภทเป่า** เป็นเครื่องดนตรีประเภทใช้ลมเป็นแรงขับทำให้เกิดเสียง เครื่องดนตรีประเภทเป่าที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะม่วงมีเอกลักษณ์ในเรื่องของทำนองเพลงที่เป็นแบบฉบับเฉพาะวัฒนธรรมของตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- **ปี่ หรือ เปีย** เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป่าตอนไหว้ครูในเพลงเพลารวม หรือ เพลงทางใหญ่ หมายถึงการเปิดถนนหรือเปิดทางให้ผี เดินทางมาเข้าทรงเพื่อร่วมทำพิธีรำแม่มดด้วยกัน ตัวปี่ทำด้วยไม้ไผ่ หรือ ไม้ซาง ลื่นทำด้วยโลหะ คล้ายลื่นแคน มีไม้้อเหลาให้บางแล้วนำมาประกบกัน รู้นับปี่ด้านบนมี 6 รู เป็นรูระดับเสียง ด้านล่าง 1 เป็นรูระบายลม ไม้ที่นำมาทำตัวปี่เป็นไม้ซางขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 เซนติเมตร ยาวประมาณ 25 เซนติเมตร เวลาเป่าจะมีเสียงเศร้าโหยหวน สร้างความรู้สึกวังเวงได้เป็นอย่างดี การเป่าปี่ต้องใช้เทคนิคการเป่าแบบระบายลมตลอดเวลา นอกจากเพลงเพลารวมแล้วยังใช้เป่าในเพลงมะลูปโดง (รุ่มมะพร้าว) ด้วย ลักษณะทำนองคล้ายคลึงกันกับเพลงเพลารวม ถือว่าเป็นเพลงไหว้ทั้งสองเพลง เทคนิคการเป่าปี่ที่สำคัญคือการระบายลม

ภาพที่ 12 ปี่แม่มด

- **แคน** เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป่าประกอบเพลง กันจัญเจ็ก เพลงเบริน และช่วงที่มีการรำ (หมอลำ) เป็นการผสมผสานที่ชาวบ้านต่างยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ถึงแม้แคนจะเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว แต่เสียงแคนก็สามารถผสมผสานการเจริญในสำเนียงแบบเขมรได้อย่างลงตัวและมีความไพเราะอย่างยิ่ง การใช้เสียงแคนในวัฒนธรรมดนตรีแบบเขมร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีกรรมรำแม่มดจะขาดเสียงแคนไม่ได้ แต่เสียงแคนไม่ใช่เสียงดนตรีที่ต้องบรรเลงตลอดเวลา จะใช้บรรเลงเฉพาะเพลงกันจัญเจ็ก และการล่า่องเพื่อเสียงทายดูว่า ผี ที่ขานนับถือจะมาเข้าทรงหรือไม่

ภาพที่ 13 แคน

2. องค์ประกอบเกี่ยวกับบทเพลง

บทเพลงที่ใช้เล่นประกอบพิธีรำแม่มดเป็นเนื้อเพลงที่ออกภาษาเขมร มีความหมายและบทบาท หน้าที่ต่างกัน หรือ กล่าวได้ว่าความสำคัญต่างกัน

1. เพลงเพลาชม (ทางใหญ่)
2. เพลงตาเจนนตาจีเวีย
3. เพลงมะลูปโดง (รุ่มมะพร้าว)
4. เพลงอามวล (เพลงเร็ว)
5. เพลงเมินระเงียว (ไก่อั่น)
6. เพลงเจ้าเบริน (เพลงเร็ว)
7. เพลงแดน (ใช้แคนบรรเลง)
8. เพลงอมตุ๊ก (พายเรือ)
9. เพลงกันจันเจก (เขียดตะปาด)
10. เพลงสุรียา

เพลงเพลาชม เพลงมะลูปโดง เพลงกันจันเจก เพลงเจ้าเบริน เป็นเพลงที่มีคำร้องในลักษณะการเกี่ยวพากันระหว่างหญิงสาวกับชายหนุ่ม แสดงถึงความสัมพันธ์ของหนุ่มสาวในสังคมและแบบชาวบ้านเขมรในชนบท ส่วนเพลงอื่นๆเป็นเพลงบรรเลงเฉพาะดนตรี

เนื้อเพลงเพลงพลานามัย

โจ๊ะเลงพนมเคอปปองเอย	ทมอคาลเอยโทม ๆ เคอตานัยเอย
เอย...สคฺมเอยแบกแซงเฮย	โหวฟองเอยยาพาย เคอปปองเอย
ตุกโอยบองเองเคอตานัยเอย	ตุกโอยบองเองเคอตานัยเอย

เนื้อเพลงมะลุบโดง

เอ บองเสนาะลุบโดงอนิกเอย ลุบเอย....โดงเอย....เนียงอาแคล
 บองเอย..โอนเอย.. ความโอนเอยแคลบองเนียง โอนเวยเอย เนียงกุยเฮย
 แคลบองเฮยอ้อคฺยอั้ง กุยเนียงโอนเวยเอย จำเสรีย บองจำแรงออยสคฺบ เวยเอย
 จำเสรียโจ๊ะพนมเอยเลิงพนมเอยโอนเอย โจ๊ะพนมโอนเวยเอยเลิงพนมเอย ทมอคาล
 โทม ๆ เอยสคฺมเนียง โอยเวยเอยแบกแซงเอย เวียฟองเอยเวียฟองเอย
 ตามเนียงเอยโอนเวย เอยบองเองเอย ตุมโอยแบกแซง เจาะอัฟโอนเวยมะนอง ๆ จะแลง
 โอนเอยเนียงเจาะอัฟ โอนเวยเอยมะนอง ๆ

เพลง กั้นจัญเจก

กั้นจัญเนียงกะเจกเอย	เนียงเอยโอดคฺม
เนียงเอยกั้นจัญนาย	คฺมเกรินเนียงเอยมีมาย
เนียงเอยไค้ยอ้อค	เนียงเอยกระจุมเมียก

เพลงเจ้าเบริน

สะเรื้อยเอยคอนเนียง บองนิกโอนเอย	สะเรื้อยเอยเนียงบองนิก ไค้ยพลบอเน็งตั้ง
กะมคบองโอยเนียงชลง โยพนม อนึ่งคิก	มุดบองเรียนชลงมุดคางมูก
อาเบยโอนคางคองเม็กบองแกอะเรียนชลง	แกอะเนียงบาลคอลลแกอะทาสะเรื้อย
แกอะเนียงบาลคอลลแกอะทาสะเรื้อย	บองเสนาะโอนเนียงเวยสานัยคอนเอย
บองเสนาะเนียงสานัยแกอะบองเสนาะกั้นคัย	โหวลือเสปียนเฮย เสนาะกั้นคัย
โหวลือเสปียนเฮย สปียนคู้ค สปียนโทม	สปียนจรอกเวยกั้นนอล ทาโสรเสปียนเฮย
กัรวัดนะกัรวัด	เจ็องจรมกะเสาะบองเวยปรีอเปรม
บองวิลคิกประสารลวงเวียชะแวง	โกนกะเม็งคิลเลียงคิล เมินคริมบองก
วนปะกาชูปอากาศะริก อากาศะกะเคิบ	คิลคิลแกอะเมคคิกคอลละคตวง โนลคิล
คิล คิลคิลแกอะเมคคิกคอลละคตวง โนล	โบเวยสะเรื้อยโปนังกัชปะกาชูป
โดยทวายองค์เวยปราสาทเนียงมุงละออสอาด	กั้นกะปุงเรือบบัดอาดนา
สมเตื้อยนะ โคนกะเม็งปีเนี้ยะแกอะชบ	โชรเวียอันเหยือยสมคปง
อะเนียงเหยือยโกรมปูปีเสลินะบองค้ำปูมุละเล็อง	อันโตนบาน โกรมปูตีสันกะเนียงสคฺคเอย
เนียงโมสมสะเรื้อยเอยคอนเนียง บองนิกโอนเอย	สะเรื้อยเอยเนียงบองนิก ไค้ยพลบอเน็งตั้ง

กะมดบอง โอยเนียงชลอง โยพนมอึงตีก	มุดบองเรียนชลองมุดคางมุก	อาเบย
โอนคางคนองเม็กบองแกอะเรียนชลอง	แกอะเนียงบาลคอลลแกอะทาสะเรื้อย	
แกอะเนียงบาลคอลลแกอะทาสะเรื้อย	บองเสนาะโอนเนียงเวยसानัยคองนอย	
บองเสนาะเนียงसानัยแกอะบองเสนาะกันคัย	โตวลือเสปียนเฮย เสนาะกันคัย	
โตวลือเสปียนเฮย สเปียนตุ๊ด สเปียนโทม	สเปียนจรอกเวยกันนอล ทาโสรเสปียนเฮย	
การเวคนะการเวค	เจ็องจรมกะเสาะบองเวยปรีอเปรม	
บองวิลตีกประสารลวงเวียชะแวง	โกนกะเม็งเคิลเคียงเคิล เมินตรีมบองกวน	
ปะ กาชูปอากาศระริก อาคละกะเดิบ	เคิลเคิลแกอะเมคตีกคอลลคะตวง โนลเคิลเคิล	

เพลงที่ใช้บรรเลงและขับร้องในพิธีเรือมมะมั่วด จึงมีความสำคัญในเรื่องของการสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้มีการปะทะสังสรรค์กันทางสังคมในเชิงสร้างสรรค์ซึ่งไม่เกี่ยวกับเรื่องผู้สาว ผู้เข้าร่วมพิธีได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งอารมณ์สุนทรีย์ และเป็นลวดลิตทางสังคม

3. คีตลักษณ์ทางสุนทรียศาสตร์ของดนตรีในพิธีเรือมมะมั่วด

คีตลักษณ์ของดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะมั่วด มีลักษณะทางคีตลักษณ์ตามหลักทฤษฎีดนตรีสากลคือ **รูปแบบสโตรฟิค (Strophic Form)** เป็นลักษณะของดนตรีและเพลงร้องที่มีแนวทำนองเดียวตลอดแต่มีการเปลี่ยนเนื้อร้อง รูปแบบเป็น AAA หรือไม่กี่ร้องทำนองไม่ซ้ำเลยร้องไปเรื่อย ๆ รูปแบบเป็น ABCDE

บันไดเสียงของดนตรีเรือมมะมั่วด เป็นบันไดเสียงฟา (บันไดเสียงแบบดนตรีไทย) คือมีระบบโน้ต 5 เสียงเป็นหลัก (เพนทาโทนิค) เพราะบันไดเสียงเปรียบเสมือนสำเนียงพูดทางภาษาดนตรี หรือระบบโน้ตหลักของทำนองเพลงในดนตรีนั้นๆ บันไดเสียงฟาดตามแบบดนตรีไทย มีโน้ตหลัก 5 โน้ต คือ ฟา ซอล ลา โด เร (ฟซลคร) ซึ่งเป็นบันไดเสียงที่ทำให้สำเนียงเพลงเขมรเป็นส่วนใหญ่

4.5.3. แบบแผนทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการไหว้ครูดนตรีบรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วด

แบบแผนทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการไหว้ครูดนตรีบรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วด หมายถึงการปฏิบัติตัวหรือกิจกรรมของผู้เข้าร่วมพิธีเรือมมะมั่วดทั้งกลุ่มนักดนตรีและกลุ่มแม่มด (มะมั่วด) ที่แสดงออกต่อระบบดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะมั่วด ดนตรีที่บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วดมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนและเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่แสดงในรูปแบบของความเคารพนอบน้อมซึ่งกันและกันระหว่างนักดนตรีกับครูดนตรี (สังข์ศักดิ์) นักดนตรีกับนักดนตรี นักดนตรีกับเครื่องดนตรี และนักดนตรีกับผู้เข้าร่วมพิธี (แม่มด) แบบแผนทางวัฒนธรรมนี้ถือว่าเป็นกลไกทางสังคมและเป็นบรรทัดฐานทางสังคม (Norm) ที่สังคมให้การยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและยึดถือปฏิบัติร่วมกัน และมีความเชื่อว่าถ้าหากทำผิดขั้นตอนถือว่าไม่

เคารพต่อบรรพบุรุษและครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนมา จะมีผลทำให้พิธีกรรมดังกล่าวเกิดปัญหาอุปสรรค หรืออาจจะทำให้เกิดภัยพิบัติขึ้นกับผู้เข้าร่วมพิธีหรือผู้ที่เป็นเจ้าของพิธี (เจ้าภาพ) ได้

ก่อนจะเริ่มพิธีเรือมมะมีวดผู้ที่เป็นแม่ผด (มะมีวด) แต่ละคนจะมีการเตรียมตัวไว้ว่าในช่วงปี นั้นคนจะต้องทำพิธีบวงสรวงให้แม่ผด หรือ มะมีวดที่ตัวเองนับถือหรือไม่ หากต้องทำจะต้องมีการ เตรียมหลักสำคัญเลขครูไปติดต่อวงดนตรีเรือมมะมีวดไว้ล่วงหน้า หากวงดนตรีเรือมมะมีวดวงไหน มีฝีมือดี มีทักษะทางสังคมเป็นเลิศ และเข้าใจในขั้นตอนทางพิธีกรรมเป็นอย่างดี อาจจะมีการจอบ กิวกันข้ามปี การไปติดต่อวงดนตรีแสดงให้เห็นว่าวงดนตรีเรือมมะมีวดเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของ พิธีกรรมที่จะขาดไม่ได้ การติดต่อวงดนตรีเรือมมะมีวดจะต้องเตรียมขัน 5 และ ขัน 8 เพื่อเป็นการ บูชาต่อครูดนตรีของวงดนตรีที่ไปติดต่อและเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 14 การยกขัน 5 และขัน 8 ต่อครูดนตรี

เมื่อถึงฤดูกาลหรือระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับทำพิธีเรือมมะมีวด (เดือนมกราคม – มีนาคม ของทุกปี) ก่อนทำพิธีจะมีการไหว้ครูดนตรีก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นการเคารพอบน้อม ซึ้งกันและกันระหว่างผู้เข้าร่วมพิธี ผู้ที่เป็นเจ้าภาพจะนำค้ำหมากค้ำพลู เป็นของกำนัลแก่นักดนตรี เพื่อให้ให้นักดนตรีได้พักผ่อนตามอัธยาศัยโดยการเคี้ยวหมาก ซึ่งถือว่าเป็นระบบวัฒนธรรมที่มีความ นอบน้อม และละเอียดอ่อน การปฏิบัติต่อกันในลักษณะนี้มีผลต่อความรู้สึกของผู้เข้าร่วมพิธีในด้าน จิตวิทยาเกี่ยวกับบทบาทความสำคัญของตัวเอง เพราะพิธีเรือมมะมีวดเป็นพิธีแสดงออกซึ่งความ เคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตัวเองนับถือและมีความเชื่อว่าเป็นผีเชื้อ (ผีบรรพบุรุษ) ที่อยู่กับเรามาตั้งแต่ เกิด สามารถดลบันดาลให้เกิดเหตุเภทภัยใดๆก็ได้กับตัวเรา หากเราปฏิบัติไม่ดีไม่งาม หรือ สามารถ ดลบันดาลให้เกิดความสุข โชคลาภแก่ตัวเราถ้าหากเราปฏิบัติต่อสิ่งที่เรานับถืออย่างดี ผู้เข้าร่วมพิธีจึง

ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะเติมเต็มให้พิธีเรือมมะมั่วดของเจ้าภาพแต่ละคนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการได้ การไหว้ครูก่อนเริ่มทำพิธีจึงเป็นการเตรียมความพร้อมอย่างหนึ่ง และเป็นการลดความตึงเครียดของบรรยากาศให้สบาย ทั้งนักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธี

ภาพที่ 15 การไหว้ครูก่อนทำพิธีสวดรักษาโรค

ภาพที่ 16 การไหว้ครูดนตรีก่อนทำพิธีเรือมมะมั่วด

การไหว้ครูตอนเที่ยงคืน หรือเรียกเป็นภาษาเขมรว่า พิธีปรมปรี ถือเป็น การไหว้อีกครั้งหนึ่งเพื่อกรวดน้ำให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อทำการเสียดายคายไถ่ เพื่อทำนายว่าสุขภาพของผู้ที่เป็นเจ้าภาพจะดีหรือไม่ดีอย่างไร และยังเป็น การพักผ่อนกินข้าวร่วมกัน การไหว้ครูตอนเที่ยงคืนนี้จะมี ความพิธีพิถัน และเป็นระบบ ครูนักดนตรีทุกคนจะได้รับการไหว้ขอมาโทษจากผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน โดยการยกคำหามคำพาลให้ โดยไม่แบ่งแยกระดับอายุ ครูดนตรีทุกคนจะนำเอาเครื่องดนตรีของตัวเองมารวมกันตรงกลางปราสาท พิธี แม้ครูจะจัดเครื่องเช่นบูชาครูดนตรีเพื่อไหว้ครูตามความเชื่อของกลุ่มวัฒนธรรมเขมร การไหว้ครูในช่วงเที่ยงคืนนี้ ครูดนตรีจะมีการพูดคุยยกถ้อย ถ้อยถามความเป็นอยู่ระหว่างกัน และยังสามารถพักผ่อนก่อนที่จะดำเนินพิธีเรือมมะมั่วดจนสว่าง

ภาพที่ 17 การทำพิธีปรมปริ

ภาพที่ 18 นักดนตรีทุกคนจะได้รับการขอขมาจากแม่ครู

4.5.4. บทบาทหน้าที่และความสำคัญของดนตรีในพิธีเรือมมะมัวด

ดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมัวด เป็นรูปแบบของดนตรีเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ที่สามารถที่สามารเข้าใจและสร้างความซาบซึ้งได้เฉพาะกลุ่ม ดังได้กล่าวมาแล้วว่าดนตรีเป็นสื่อทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีบทบาททางสังคมหรือมีภาระเฉพาะของตัวเอง หน้าที่ของดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมัวดก็คือการบรรเลงเพื่อตอบสนองด้านสุขภาพของชุมชน หน้าที่เฉพาะด้านของดนตรีเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นจากระบบทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ

ดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมัวดไม่ได้มีหน้าที่ทำให้ผู้ป่วยหายจากอาการป่วย แต่มีหน้าที่บรรเลงเพื่อ บวงสรวงหรือแก้บน ในพิธีเรือมมะมัวดเพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้มาร่ายรำประกอบเสียงเพลงที่ถูก บรรเลงออกมาตามแบบฉบับทางวัฒนธรรมเขมร หมายความว่าเสียงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธี เรือมมะมัวดเป็นเสียงที่สังคีตคีตศิลป์ที่ชาวบ้านนับถือชื่นชอบใจ การสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ด้วยเสียงดนตรีและเสียงเพลงจึงเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนมีความเป็นปัจเจกและความ เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สูง เพราะวัฒนธรรมอื่นจะมาเข้าใจด้วยจะต้องเรียนรู้หรือเปลี่ยนตัว เองมาอยู่ในวัฒนธรรมนั้นอย่างเต็ม เสียงดนตรีและเสียงเพลงที่ถูกบรรเลงออกมาจึงมีความเป็น เอกลักษณะเฉพาะเจาะจง เช่น เพลงไหว้ครู เพลงอัญเชิญ เสียงดนตรีหรือเสียงร้องจะต้องสื่อสาร ได้ถูกวัตถุประสงค์ตรงกับความต้องการของสังคีตคีตเหล่านั้น

โลกวิญญานเป็นแนวคิดเชิงจิตนาการของมนุษย์ที่มีความละเอียดอ่อน เพราะว่าวิญญาน หมายถึง ชาติรู้ (วิญญานธาตุ) และระบบการรับรู้ของจิตหลังจากที่ได้สัมผัสกับอารมณ์ หรือสิ่งที่มา กระทบสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นระบบที่เกิดจากประสาทสัมผัส เช่นเมื่อตาได้สัมผัสกับ รูป เกิดการรับรู้ขึ้น การรับรู้ขึ้นเหล่านี้คือสิ่งที่เรียกว่าวิญญาน คำว่าวิญญานทั่วไปจึงมักหมายถึง กุศพิศิปสาจ หรือสิ่งที่ล่องลอยออกจากร่างคนที่ตายไปแล้ว (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช : 2548) เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพราะการที่มนุษย์กลุ่มใดจะสร้างจินตนาเกี่ยวกับ โลกวิญญานหรือเทพเจ้าได้นั้นจะต้องมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมหยั่งลึก ทั้งในเชิงพื้นที่และ ประวัติศาสตร์ ดนตรีที่ชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารกับโลก วิญญานที่ชาวบ้านเชื่อว่า เป็นเทพที่สามารถคลบนาคาให้เกิดสิ่งต่างๆได้ทั้งด้านดีและไม่มี ดนตรีที่ บรรเลงในพิธีเรือมมะมัวดจึงเป็นจินตนาการชั้นสูงที่ถูกสร้างสรรค์จากระบบความคิดที่เรียบเรียง เสียงดนตรีให้เป็นบทเพลง และถูกจัดบทบาทหน้าที่ให้ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ทางสังคม ดังนั้นจึง สามารถแบ่งบทบาทหน้าที่ของดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมัวดที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีเรือม มะมัวดดังนี้

1) นักดนตรีกับการสร้างบรรยากาศในพิธีเรือมมะมัวด

นักดนตรี มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะสร้างบรรยากาศให้มีความศักดิ์สิทธิ์และมีความ ครื้นเครง พิธีเรือมมะมัวดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคีตคีตศิลป์ การทักยะทางสังคมและฝีมือใน การบรรเลงจึงเป็นเรื่องสำคัญที่นักดนตรีจะต้องใส่ใจ ตลอดจนแบบแผนการปฏิบัติต่างๆ นักดนตรี ทุกคนจะต้องรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้ง นักดนตรีจะมีการพูดหอยก้อและสร้างความสัมพันธ์กันใน ระบบสังคมของชาวเขมรโดยการใช้ภาษาพูดและภาษาทางดนตรีอย่างเหมาะสม ความสัมพันธ์ใน รูปแบบนี้จึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ลดความตึงเครียดของผู้เข้าร่วมพิธี และเป็นรูปแบบวัฒนธรรม ชุมชนที่คนในสังคมเดียวกันจะเข้าใจอย่างลึกซึ้งและทำให้คนในวัฒนธรรมเดียวกันเกิดความสัมพันธ์ ที่ดีและลดช่องว่างทางสังคมได้เป็นอย่างดี

ความสำเร็จของพิธีเรือมมะมั่วด มีดนตรีเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของผู้เข้าร่วมพิธี รวมทั้งแบบแผนทางวัฒนธรรมที่มีแนวทางการปฏิบัติยึดถือร่วมกัน เช่น การจัดสถานที่ เครื่องเช่นบูชา ความเชื่อเรื่องทิศทางและกาลเวลา (ฤกษ์ยามยามดี) และที่สำคัญการใช้ระบบความสัมพันธ์ของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หรือ ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมบำบัด” ปฏิบัติการความสัมพันธ์ของผู้ที่เข้าร่วมพิธีที่มีต่อกันถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนมีความสุขทางใจและทางกาย บุคลิกภาพ มนุษยสัมพันธ์ และความสามารถของนักดนตรี ที่จะสร้างบรรยากาศให้สนุกกรีกกรื้นล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่จะทำให้พิธีเรือมมะมั่วดมีผลตามวัตถุประสงค์ของการจัดพิธีขึ้นมา

ภาพที่ 19 การบรรเลงดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วด

ภาพที่ 20 การแสดงความรพต่อเครื่องดนตรี

2) เสี่ยงดนตรีกับความเชื่อในการบำบัด สามารถแบ่งบทบาทได้ดังนี้

บทบาทด้านการเป็นสื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ครูกำเนิด) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะให้ความสำคัญกับดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรีอัมมะมั่วดอย่างมาก เนื่องจากการอัญเชิญสิ่งศักดิ์นอกจากจะใช้เครื่องบวงสรวงหรือเครื่องไหว้ครู และคำพูดอ่อนน้อมจากแม่ครูแล้ว เสี่ยงดนตรีถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สิ่งศักดิ์ลงมาประทับร่างของผู้เข้าร่วมพิธี การบรรเลงเพื่ออัญเชิญครูหรือสิ่งศักดิ์ในพิธีเรีอัมมะมั่วดเป็นการแสดงถึงจุดเริ่มต้นที่วิญญาณหรือเทพเจ้าจะเข้าร่วมพิธีตามเสียงอัญเชิญ เครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับบรรเลงเชิญ มีดังนี้

ปี่แม่มด ใช้บรรเลงเพลง เพลาธม เพื่อใช้ไหว้ครู

แคน ใช้บรรเลงเพลง เจาเบริน เพื่ออัญเชิญครู

ซอ ใช้บรรเลงเพลง กันจัญเจก มะลูปโดง ตาเงิน

การขับร้อง ใช้บรรเลงขับร้องเพื่อกล่าวบทไหว้ครูและอัญเชิญครู

เสี่ยงดนตรีที่อัญเชิญครูจะมีช่วงทำนองที่ช้าและโหยหวน เพราะครูในพิธีเรีอัมมะมั่วดถือว่าเป็นดวงวิญญาณของบรรพบุรุษหรือเทพที่แต่ละคนนับถือ ซึ่งจะมีความแตกต่างกัน แต่ละคนจะมีครูหรือเทพเฉพาะของตน และมีการใช้ชื่อแตกต่างกัน การอัญเชิญครูให้เข้าร่วมพิธีจะต้องมีความพิถีพิถัน เพราะแก่นแท้ที่สุดแล้วก็คือครูที่มาเข้าร่วมพิธี ดนตรีที่ใช้บรรเลงจะต้องมีความสมบูรณ์ทั้งเรื่องของท่วงทำนอง จังหวะ และสำเนียงเพลง จึงจะทำให้ครูที่จะเข้าร่วมพิธีนั้นพอใจและเข้าร่วมพิธี

ภาพที่ 21 การใช้แคนเป่าอัญเชิญครูในพิธีเรีอัมมะมั่วด

การอัญเชิญครูนอกจากจะใช้เสียงดนตรีแล้ว ยังมีเชียร์จากผู้เข้าร่วมพิธีทั้งที่เป็นกลุ่มมะมัวดเหมือนกันและญาติพี่น้องที่เข้ามาดูพิธีอยู่ข้างนอก ทั้งเสียงดนตรีและเสียงเชียร์จึงเป็นพลังที่ทำให้ผู้ที่กำลังถูกอัญเชิญครูมีความสุขทางใจที่ได้รับกำลังใจผู้อื่น จนมีความรู้สึกว่าตัวเองมีสิ่งที่มีพลังเหนือธรรมชาติเข้ามาสิงสถิตตัวเองจนมีอาการที่อยากฟ้อนรำ แต่อาการเหล่านี้เป็นอาการที่ยังคงสามารถควบคุมสติตัวเองได้

ภาพที่ 22 เมื่อครูหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าถึงในตัวมะมัวด จะทำให้คนนั้นลุกขึ้นฟ้อนรำ

บทบาททำให้ผู้เข้าร่วมพิธีมีความสุขสนุกสนาน (สร้างสุนทริยภาพ) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้ใช้ประกอบการฟ้อนรำ เสียงดนตรีที่ถูกบรรเลงเป็น เพลงกันจัญเจก เพลงมะลูบโดง เพลงดาเงินตาจีเวีย เพลงอามวล เพลงอมตุ๊ก เสียงดนตรีที่ทำหน้าที่ด้านความสนุกสนานนี้ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เชิงสุนทริยภาพแล้ว ยังมีผลเชิงสังคมด้วย เพราะว่าดนตรีเปรียบเสมือนสื่อสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมกันระหว่างผู้ร่วมพิธี

วัฒนธรรมการรำแม่มด เป็นระบบการแพทย์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่อาศัยความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นเครื่องมือสำหรับการบำบัดและรักษาโรค ซึ่งแตกต่างการแพทย์สมัยใหม่ที่มีวิธีการรักษาโรคโดยแยกผู้ป่วยออกจากสังคม โดยนิยามว่า การบำบัดรักษาโรคเป็นเรื่องระหว่างหมอกับผู้ป่วยเท่านั้น หรือ เป็นการมองว่าโรคเกิดขึ้นได้เพราะความบกพร่องของร่างกาย หรือ เซลล์ในร่างกายผิดปกติ แต่วิธีการมองแบบวัฒนธรรมชุมชน มองว่ามนุษย์มีสองส่วนคือ ร่างกายกับ จิต ทั้งสองอย่างต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จิตอาศัยร่าง และ ร่างอาศัยจิต ฉะนั้นเมื่อมีอาการผิดปกติทางร่างกายก็จะส่งผลถึงจิต และ เมื่อจิตมีความผิดปกติ ร่างกายก็จะได้รับผลกระทบ

เช่นกัน จึงมักจะพบเห็นทั่วไปในสังคมชนบทว่า เมื่อมีคนป่วยในชุมชนชาวบ้านจะมาช่วยกันดูแล เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ป่วย ซึ่งนั่นก็เป็นวิธีการบำบัดโรคอย่างหนึ่งเช่นกัน

ดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะมีวดจึงมีความสำคัญทั้งด้านระบบความเชื่อ ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านจิตวิทยา และด้านสังคม เพราะความสำคัญดังกล่าวเป็นความสำคัญในระดับความเข้าใจเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ หรือในระดับชุมชนที่มีความเป็นเครือญาติระหว่างกันอย่างเหนียวแน่น ดนตรีไม่ได้มีบทบาททำให้อาการของโรคหายเพียงอย่างเดียวแต่ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนที่จะช่วยกันแสดงออกซึ่งความห่วงใยระหว่างกัน โดยมีดนตรีเป็นตัวเชื่อมโยงให้สายใยทางสังคมและสายใยทางความเชื่อสามารถประติดประต่อกันได้อย่างเป็นระบบ เพื่อลดอาการป่วยที่เกิดขึ้นโดยมีความเชื่อว่าผีเชื่อ หรือผีบรรพบุรุษเป็นผู้กระทำให้เกิด

การแสดงความเคารพนอบน้อมต่อสิ่งที่ตัวเองเชื่อและศรัทธา จึงเป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมพิธีเรือมมะมีวดไม่ได้แค่เพียงต้องการความสุขทางกายเฉพาะตนเอง แต่ต้องการสุขภาวะทางใจและทางสังคมด้วย ดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมีวดจึงเป็นสื่อที่สร้างความสุขในมิติทางความเชื่อ หรือกล่าวได้ว่าความเชื่อที่คนท้องถิ่นยึดถือเป็นครรลองสำหรับการดำเนินชีวิตเปรียบเสมือนเครื่องมือหรือเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยโดยไม่ต้องอาศัยระบบกฎหมายจากภายนอก เพื่อให้ความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพมีความสมบูรณ์จึงมีการใช้ดนตรีเข้ามามีส่วนร่วม

บทบาทด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (วัฒนธรรมบำบัด-จิตวิญญาณชุมชน)

ดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมีวด เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล และ บุคคลกับระบบความเชื่อ เรียกได้เป็นรูปแบบวัฒนธรรมบำบัดที่อาศัยความรู้สึกเอื้ออาทรของคนในชุมชนด้วยกันเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการบำบัด ซึ่งแตกต่างจากระบบการแบบแผนปัจจุบันที่เน้นการบำบัดรักษาระหว่างหมอกับผู้ป่วย หรือมองปัญหาสุขภาพเป็นเรื่องของความผิดปกติของเซลล์ในร่างกาย แต่ในมิติด้านความเชื่อมีการสันนิษฐานเหตุแห่งการเกิดโรคที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบสังคม ดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมีวดจึงเป็นส่วนของการเชื่อมโยงระบบความสัมพันธ์ของชุมชน การรักษาตามแนวคิดแบบหมอแผนปัจจุบันใช้วิธีการแยกชุมชนออกจากวิธีการรักษาของหมอให้มากที่สุด โดยเชื่อว่าการรักษาโรคเป็นเรื่องของ “หมอกับคนป่วยเท่านั้น” ชุมชนไม่เกี่ยว ซึ่งแตกต่างจากวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อโดยสิ้นเชิง เพราะการรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อนับได้ว่าเป็นการรักษาโดยเอาชุมชนและความเชื่อมาเป็นพลังของกิจกรรมการรักษา เครื่องมือที่ใช้ในการทำพิธีก็คือ ดนตรีและการฟ้อนรำ ซึ่งถือว่าเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อสุขภาพจิตใจ ส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย และส่งผลต่อสุขภาพของชุมชนด้วยเรียกว่า “การแพทย์แบบวัฒนธรรม” สังคมหรือชุมชนต้องเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการบำบัดรักษาผู้ป่วย การรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อในพิธีเรือมมะมีวดจึงแสดงให้เห็นพลังวัฒนธรรมที่มีดนตรีเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์ของ

คนในชุมชนที่มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีความเชื่อและศรัทธาต่ออำนาจเหนือธรรมชาติร่วมกัน หรือเรียกว่าเป็นสายใยเดียวกัน

ภาพที่ 23 สายใยสัมพันธ์ที่เห็นได้จากการใช้ฝ้ายผูกแขน

“สุขภาพ” มิติทางความเชื่อในพิธีเรือมมะมั่วด กินความถึงสุขภาวะร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ กล่าวคือ สุขภาวะ เป็นกระบวนการหรือพฤติกรรมซึ่งมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิตที่มีคุณภาพตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น “สุขภาพ” จึงมิได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงการไม่เจ็บป่วย หรือพิการเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตที่ยืนยาว โดยพิจารณาถึงปัจจัยทางร่างกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อมและจิตวิญญาณ เป็นสำคัญ ประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องสุขภาวะทางจิตวิญญาณนั้น เป็นประเด็นที่เกี่ยวกับสมรรถนะในการพัฒนาธรรมชาติ ทางจิตวิญญาณของแต่ละคนให้เต็มที่ตาม ศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งก็คือการที่บุคคลแต่ละคนสามารถแสดงออกซึ่งจุดหมายอันเป็น อุดมการณ์ของ ชีวิตของตน มีความรู้สึกสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีประสบการณ์ในความรัก ความ สนุกสนาน ความเจ็บปวด ความเศร้า มีความรักในสันติภาพ มีความต้องการที่พอเพียง และรู้จักให้ความเคารพต่อชีวิตทุกชีวิต

ดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วดจึงไม่ได้เป็นแค่เพียงเสียงที่ถูกบรรเลงเพื่อความไพเราะหรือสุนทรียภาพด้านเสียงอย่างเดียว แต่เป็นเสียงที่สร้างความรู้สึกให้ผู้เข้าร่วมพิธีมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน เชื่อมโยงระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ให้มีความโยงใยสายสัมพันธ์ในระดับเครือข่าย ทั้งกลุ่มสายเลือดเดียวกัน (พ่อ-แม่เดียวกัน) และ ต่างสายเลือด (ต่างพ่อแม่ต่อชุมชนเดียวกัน) ความรู้สึกเกี่ยวกับสุขภาวะเชิงจิตวิญญาณ เป็นเรื่องสูงสุดที่มีอยู่ในระบบความเชื่อดนตรีในพิธีเรือมมะมั่วดจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่มีบทบาทสร้างความสัมพันธ์เหล่านี้ให้ประสานสัมพันธ์กันอย่างลงตัว และส่งผลดีต่อสุขภาวะส่วนบุคคลและสุขภาวะระดับสังคม

4.6. คุณค่าของคนตรีเรียมมะมัวด์ต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเขมร

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Identity) เปรียบเสมือนสิ่งที่แสดงถึงตัวตน รากเหง้า และสำนึก ร่วมของชุมชนหรือสังคม ที่จะทำให้อัตลักษณ์มีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวหรือคนในสังคมมีความรู้สึก เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยไม่มีความรู้สึกแปลกแยกหรือเป็นจุดต่างของสังคม สิ่งที่จะแสดงให้เห็น ถึงอัตลักษณ์ได้เด่นชัดที่สุดมีหลายอย่างเช่น ระบบความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ประเพณีท้องถิ่น ศิลปะของท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้รวมกันแล้วจัดเป็นวัฒนธรรมที่ท้องถิ่นได้สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อมี จุดมุ่งหมายที่จะทำให้เกิดอัตลักษณ์ของสังคมตัวเอง คนตรีเรียมมะมัวด์เป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงอัต ลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบเขมรที่เด่นชัดอย่างหนึ่ง สำเนียงเสียงดนตรีล้วนแต่มีความเป็น เอกลักษณะที่สะท้อนความเป็นตัวตนแห่งวัฒนธรรม คนตรีเรียมมะมัวด์ไม่ใช่ดนตรีที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างสุนทรียภาพทางจิต หรือ ไม่ได้มีไว้สำหรับฟังเพื่อความเพลิดเพลิน แต่เป็นคนตรีที่มี วัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงในพิธีเรียมมะมัวด์เท่านั้น แสดงให้เห็นว่า ศิลปะด้านดนตรีของ วัฒนธรรมเขมรมีการแบ่งระดับชั้นหรือบทบาทหน้าที่อย่างมีโครงสร้าง คือ คนตรีสำหรับความ บันเทิง และ คนตรีสำหรับประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ คนตรีเรียมมะมัวด์จึงไม่ใช่งานศิลปะ เพื่อความอยู่รอดของชีวิตรายบุคคลหรือทางชีวภาพอย่างเดียว แต่หมายถึงการอยู่รอดของสังคมทั้ง โครงสร้าง ที่มีความผูกพันกันในมิตินิยมเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ

ในทางการแพทย์แล้วคนตรีมีส่วนช่วยในการเดินของหัวใจ ระบบความดันของโลหิต ระบบ และจังหวะของการหายใจ การประสานของกล้ามเนื้อ การตอบสนองของม่านตาและผิวหนัง รวมไปถึงความต้านทานโรค ดังนั้นคนตรีในพิธีเรียมมะมัวด์จึงมีคุณค่าทั้งด้านการบำบัดโรคและการ แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมวัฒนธรรมเขมร สำเนียงเสียงเพลงที่อยู่ในระบบบันได เสียงฟา (แบบดนตรีไทย) มีโน้ตหลัก 5 ตัวคือ ฟา ซอล ลา ที เร เป็นสำเนียงดนตรีแบบเขมรที่ ผู้ฟังสามารถรับรู้ได้ทันทีว่า คนตรีที่กำลังได้ยินเป็นสัญชาติใด คนตรีจึงเปรียบเสมือนเครื่องแสดง ถึงสัญชาติของกลุ่มสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี บทเพลงที่ใช้ภาษาเขมรและเนื้อหาที่ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตแบบเขมรก็เป็นภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่แสดงอัตลักษณ์ในวิถีชีวิตแบบชาว เขมรได้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม เป็นต้น คนตรีเรียม มะมัวด์จึงเป็นสื่อทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของชาวเขมร ที่สร้างสำนึกร่วมทาง สังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ตัวตนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มีความสำคัญ อย่างมากในยุคโลกาภิวัตน์ในยุคปัจจุบัน เพราะอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยืนยันที่แสดง ให้เห็นความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่รากเหง้ายังรากลึก ที่จะยืนหยัดต่อกระแสธารวัฒนธรรม ต่างชาติที่ไหลบ่าเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างรุนแรง และวิทยาศาสตร์ที่พยายามจะพิสูจน์ความจริง เกี่ยวกับโลกความเชื่อกับโลกวิทยาศาสตร์ที่มีการสวนกระแสกันอย่างเห็นได้ชัด คนตรีเรียมมะมัวด์ จึงเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงระบบชีวิตที่มีความอ่อนนุ่มถ่อมตนต่อระบบกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ และความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

5.1. สรุปผลการวิจัย

ในสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าแล้วมักจะใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือบำบัดโรคในเชิงจิตวิทยา เช่น ผ่อนคลายความตึงเครียด หรือ ปรับสภาพทางจิตที่มีอาการเหงาเศร้าซึม หรือ ใช้บำบัดในเรื่องของสภาพร่างกายไม่ปกติ เช่น อาการอ่อนเพลียของกล้ามเนื้อ เป็นต้น แต่ดนตรีประกอบพิธีเรียมมะมัวคไม่ได้เป็นแค่เรื่องของการผ่อนคลายทางจิตใจ แต่ศิลปะการดนตรีที่แฝงไว้ด้วยแนวคิดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “วิญญาณของบรรพบุรุษ” ที่มีความเชื่อว่ามนุษย์เราเมื่อเกิดมาแล้วย่อมจะมีแม่เชื้อ หรือ แม่เก่า คอยติดตามมาดูแลรักษาเสมอ เพราะ “สุขภาพ” ตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน กิน ความถึงสุขภาวะร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ กล่าวคือ สุขภาวะ และวิธีการใช้ดนตรีบรรเลงประกอบในพิธีเรียมมะมัวคจะมีระบบแบบแผนทางประเพณีวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดกันมาในกลุ่มชาติพันธุ์ หรือเรียกว่า วัฒนธรรมบำบัด ซึ่งเป็นการบำบัดโดยใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือญาติและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ใช่การบำบัดรักษาระหว่างหมอกับคนป่วยเท่านั้น การได้มีโอกาสเข้าร่วมพิธีถือว่าเป็นการสร้างโอกาสให้คนได้มาร่วมปะทะสังสรรค์กัน เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีการถามไถ่ถึงทุกข์ความเป็นของครอบครัว มีการแสดงถึงความเป็นห่วงเป็นใยต่อกัน และแสดงให้เห็นถึงสายใยทางสังคมที่ยังคงมีความเหนียวแน่นอยู่ และพร้อมที่จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ได้เสมอเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสบปัญหา

มีการนำดนตรีมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานรื่นเริง งานพิธีการ พิธีทางความเชื่อ หรือแม้กระทั่งพิธีกรรมการรักษาโรคที่ใช้ระดับเสียงเป็นเครื่องมือปรับสภาวะของเซลล์ร่างกายและสภาวะจิตให้มีความสมดุลซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าดนตรีเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์จรรโลงให้กิจกรรมต่างๆมีความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้นๆ ฉะนั้นความสำคัญของดนตรีต่อสังคมมนุษย์จึงไม่ใช่แค่เพียงเรื่องของเสียงที่เปล่งออกมาในรูปของทำนองและจังหวะ หรือดนตรีไม่ได้มีเพียงแค่คำว่า ไพเราะหรือไม่ไพเราะ แต่มันยังมีคุณค่าประโยชน์อยู่ด้วย การนำเสียงดนตรีมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสังคมด้านต่างๆดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถือได้ว่าเป็นภาระกิจกรรมของดนตรีที่มนุษย์นำมาใช้สนองตอบความต้องการของตัวเอง ทั้งในรูปแบบของบุคคลหรือสังคมโดยรวม นอกจากนี้ดนตรียังสะท้อนถึงภาพรวมของระบบเศรษฐกิจของสังคมได้ด้วย

การใช้ดนตรีในระบบพิธีกรรมทางความเชื่อ ทั้งในด้านศาสนา หรือระบบความเชื่อพื้นฐานทั่วไป ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เมื่อเกิดมาก็มีการประโคมเสียงดนตรีต้อนรับ และเมื่อตายก็ยังมีประโคมเสียงดนตรีเพื่อส่งดวงวิญญาณให้ไปสู่สุคติ เมื่อเจ็บป่วยก็ใช้ดนตรีบรรเลงเพื่อรักษาหรือบรรเทาอาการป่วย ในทางศาสนาแล้วดนตรีเป็นส่วนหนึ่งที่มิขาดหายอย่างยิ่ง เช่น ศาสนาคริสต์

ต้องมีเสียงดนตรีบรรเลงประกอบการสวนมนต์ในโบสถ์ เช่นเสียงอแกน เสียงเป็โย โกตาร์ หรือ การร้อง (สวดมนต์) ประสานเสียง ที่มีความไพเราะอย่างยิ่ง ในสังคมไทยต้องใช้เสียงดนตรีบรรเลง ขณะพระสวดมนต์หรือบรรเลงเพื่ออัญเชิญครูเทวดา เพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต หรือเมื่อตาย ต้องเปิดเพลงธรรมิกราชเพื่อเป็นการส่งวิญญาณ แนวคิดเหล่านี้ไม่ได้สะท้อนเพียงคำว่า เสียงดนตรีคือ ตัวโน้ต ทำนอง หรือจังหวะที่มีความสวยงามในเชิงสุนทรียศาสตร์เท่านั้น แต่กลับ เป็นความงามของเสียงที่แฝงไว้ด้วยพลังที่เชื่อมโยงกับโลกวิญญาณหรือเทพ ที่เป็นเรื่องลึกลับที่มนุษย์ จินตนาการสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม และ ระดับประเทศชาติ

ดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วดจึงเป็นแนวคิดและวิธีการที่นำเอาดนตรีพื้นบ้านของชาวเขมร เข้ามาใช้ร่วมกับพิธีกรรมบำบัดและการบวงสรวงหลังจากหายป่วย ที่มีดนตรีเป็นสายใยของเผ่าพันธุ์ โดยดนตรีเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีบรรพบุรุษที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นต้นเหตุแห่งอาการ ป่วย ซึ่งอาการป่วยก็เกิดจากการประทุพผิตทางศีลธรรม หรือกฎเกณฑ์ทางสังคมที่มีการบัญญัติ หรือมีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตเช่น ผู้เป็นลูกกล่าววาจาที่ไม่สุภาพกับบิดามารดา หรือ ผู้ที่เป็นพ่อ แม่ใช้คำพูดลูกหลาน ลงโทษลูกหลานเกินเหตุอันสมควร ถ้าเป็นชาวบ้านทั่วไปอาจหลงผิดไป ละเมิดกฎของชุมชน เช่น ตัดไม้ในป่าสาธารณะชุมชน ถ่ายของเสียลงในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจจึงลงโทษให้คนนั้นมีอาการเจ็บป่วยต่างๆ นานา เมื่อไปหาหมอแผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาหาย จึงตัดสินใจเลือกใช้พิธีเรือมมะมั่วดเป็น วิธีการบำบัดรักษา และเมื่อหายจากอาการเจ็บป่วยแล้ว จึงได้มีการจัดพิธีเรือมมะมั่วดให้ในภายหลัง และต้องทำติดต่อกันทุกปีในช่วงระยะสามปีแรก หลังจากนั้นสามารถปีเว้นปี หรือสามปีทำหนึ่งครั้ง ก็ได้ ในพิธีเรือมมะมั่วดนี้จะต้องมีการรำรำประกอบดนตรีเพื่อเป็นการบูชาหรือแก้บน ที่ได้มีการ บนบานไว้ตั้งแต่แรกว่าถ้าหายจากอาการป่วยแล้วจะจัดพิธีเรือมมะมั่วดให้ ดนตรีประกอบพิธีเรือม มะมั่วดจึงเป็นดนตรีบำบัด (Music Therapy) หรือ ศาสตร์ที่ใช้เสียง หรือองค์ประกอบอื่นๆ ทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เกี่ยวกันทางสังคมมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา ปรับเปลี่ยน หรือคงไว้ซึ่ง สุขภาวะที่ดีของร่างกาย จิตใจ อารมณ์

ระบบแบบแผนทางวัฒนธรรมประเพณีการใช้ดนตรีบรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วดของ ชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ จึงสะท้อนให้เห็นว่า วัฒนธรรมความเชื่อที่มีการใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือ ประกอบในการบำบัดรักษาโรค และ การเชื่อมโยงกับโลกวิญญาณนั้นยังคงมีคุณค่าและความสำคัญ อยู่ และยังมี การสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ดนตรีที่บรรเลงในพิธีเรือมมะมั่วดมีเครื่อง ดนตรีที่สำคัญ คือ ปี่แม่มด แคน ซอ โหม่ง กรับ ฉิ่ง กลองโทน และการขับร้อง เครื่อง ดนตรีเหล่านี้มีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ใช้บรรเลงที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของ เสียง หรือระบบโน้ตเพลงที่มีการจัดวางระดับเสียงและท่วงทำนองที่เหมาะสมกับ โครงสร้างของ ระดับเสียงบนเครื่องดนตรีด้วย ภาษาที่ใช้ในการขับร้องเป็นภาษาเขมร ที่มีการกล่าวถึงความดีงาม

ของบรรพบุรุษ การหยอกล้อกันระหว่างผู้เข้าร่วมงาน การอ้อนวอนให้สิ่งศักดิ์ช่วยเหลือให้เกิดแต่สิ่งดีงามขึ้นในชีวิต ทั้งปัจจุบันและอนาคต บทเพลงที่ใช้บรรเลงและใช้ขับร้องที่สำคัญมีดังนี้คือ

1. เพลงเพลาธม (ทางใหญ่)
2. เพลงตาเจนตาจีเวีย
3. เพลงมะลุบโดง (ร่มมะพร้าว)
4. เพลงอามวล (เพลงเร็ว)
5. เพลงเมินระเงียว (โก่ขัน)
6. เพลงจาเบริน (เพลงเร็ว)
7. เพลงแกน (ใช้แคนบรรเลง)
8. เพลงอมตุ๊ก (พายเรือ)
9. เพลงกันจันเจก (เชียดตะปาด)
10. เพลงสุรียา

แบบแผนที่สำคัญของดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วดที่สำคัญนั้น นักดนตรีทุกคนจะได้รับความเคารพจากกลุ่มที่เข้าร่วมพิธี หรือ เรียกว่า “แม่มด” นักดนตรีจะได้รับการไหว้ครูครั้งแรกก่อนจะเริ่มพิธี และ ไหว้ครูครั้งที่สองตอนเที่ยงคือ เรียกว่า “ปรมปริ” เพราะพิธีเรือมมะมั่วดจะต้องทำทั้งสิ้น คือตั้งแต่กลางวันจนถึงอีกวันหนึ่ง นักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีจึงต้องบรรเลงดนตรีและรำรำร่วมกันทั้งสิ้น

ประโยชน์ของคนตีบ่าบัดในพิธีเรือมมะมั่วดมีหลายด้าน เช่น ช่วยปรับสภาพจิตใจ, การมองโลกแง่ดี, ผ่อนคลายความเครียด ลดความวิตกกังวล, กระตุ้นเสริมสร้างและพัฒนาทักษะการเรียนรู้, กระตุ้นประสาทสัมผัส การรับรู้, สร้างสมาธิ, พัฒนาทักษะทางสังคม การสื่อสารและการใช้ภาษา ทักษะการเคลื่อนไหว, ลดความตึงของกล้ามเนื้อ ลดความเจ็บปวด, ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม, เสริมกระบวนการบำบัดทางจิตเวช ทั้งการประเมินความรู้สึก การควบคุมตัวเอง แก้ไขขัดแย้งต่างๆ และช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เพราะในสังคมของชาวบ้านเขมรเป็นสังคมที่มีการพึ่งพากันสูง ด้วยปัจจัยกลุ่มชาวบ้านเขมรเป็นกลุ่มประชากรที่มีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนกับกลุ่มภาษาลาวที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ในท้องถิ่น คนตรีในพิธีเรือมมะมั่วดจึงมีบทบาทอย่างยิ่งที่จะทำให้วัฒนธรรมแบบเขมรมีความเป็นอัตลักษณ์มากขึ้น สามารถแบ่งประโยชน์ของคนตรีเรือมมะมั่วดได้ดังนี้

ประโยชน์ในทางจิตวิทยา

- สร้างความสุขทางจิตใจจากเสียงดนตรี เมื่อผู้ที่เข้าพิธีเรือมมะมั่วดได้มีโอกาสแสดงออกเกี่ยวกับการรำรำประกอบเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบในพิธีเรือมมะมั่วด

- ผ่อนคลายความตึงเครียดของจิตใจ เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีได้มีโอกาสปะทะสังสรรค์ กับคนอื่นที่มาร่วมพิธีเรือมมะมั่วดด้วยทำให้ความรู้สึกดีจริงเครียดลง

- ลดความวิตกกังวล เมื่อผู้ที่เข้าร่วมพิธีเรียมมะมีวด ความวิตกกังวลเกี่ยวกับความเชื่อที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจหรือวิตกกังวลในจิตใจจะลดลงเมื่อได้ฟังดนตรีและแสดงออกเกี่ยวกับดนตรีเพื่อเป็นการถวายเป็นสิ่งศักดิ์ที่ตัวเองนับถือ

- กระตุ้นประสาทสัมผัส การฟังดนตรีและได้แสดงออกทางท่ารำเป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัสเกี่ยวกับการฟังและการเคลื่อนไหวร่างกาย ผู้เข้าร่วมพิธีจึงได้พัฒนาทักษะเกี่ยวกับประสาทสัมผัสของตัวเอง

- ระบบสมาธิและความมั่นใจต่อตนเอง เมื่อได้มีโอกาสแสดงออกร่วมกับดนตรีผู้เข้าร่วมพิธีจะมีสมาธิที่จะควบคุมตัวเองและมีความมั่นใจต่อตัวเองที่จะแสดงออกว่าตัวเองคือส่วนหนึ่งของพิธีหรือส่วนหนึ่งของสังคม

ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม

- การแสดงความเคารพต่อกฎเกณฑ์ของสังคม การเข้าร่วมพิธีเรียมมะมีวดสามารถแบ่งกลุ่มได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มนักดนตรี (ผู้บรรเลงดนตรี) และ กลุ่มแม่มด หรือ มะมีวด (ผู้รำ) สังคมของกลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีเรียมมะมีวดจะมีกฎเกณฑ์เพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมพิธีให้มีความเป็นเอกภาพอย่างเหมาะสม แต่จะต้องเคารพต่อบทบาทหน้าที่และสิทธิของตนเอง จึงเป็นการแสดงความเคารพต่อกฎเกณฑ์ของสังคมที่มีการมีจัดตั้งหรือบัญญัติขึ้น และกฎเกณฑ์ที่สังคมได้กำหนดไว้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสม หากไม่ปฏิบัติก็จะทำให้เกิดความเจ็บป่วย

- การแสดงความเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ระบบความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษของชาวเขมรในพิธีเรียมมะมีวด ที่เชื่อว่าเสียงดนตรีเป็นสื่อเชื่อมโยงได้ แสดงให้เห็นว่า คนเขมรมีการเชื่อมโยงกับระบบธรรมชาติที่ตัวเองอาศัยอยู่ ในเรื่องของฤดูกาลที่จัดพิธี และการนำเครื่องเช่นบวงสรวงจะใช้วัตถุที่มีอยู่ในธรรมชาติท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนประกอบหลายอย่างเช่น ดอกจัน เป็นต้น

- ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม นักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีมีการแสดงออกอย่างเหมาะสมกันทำให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ตัวเองเคยปฏิบัติส่วนตัว

- แก้ไขขัดแย้งต่างๆ และช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การแก้ไขขัดแย้งหมายถึงความรู้สึกไม่ดีต่อกันหรือการเข้าใจผิดกัน เมื่อมีโอกาสมาร่วมแสดงออกในพิธีความเชื่อเดียวกัน ความขัดแย้งหรือเข้าใจผิดที่มีต่อกันจะลดลงจากการได้ปฏิสัมพันธ์และปะทะสังสรรค์กันทางวัฒนธรรม และเสริมความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในระดับสังคม จนเกิดสังคมระดับเครือญาติที่มีระบบความเชื่อเดียวกันได้

- การแสดงออกถึงความเคารพต่อบรรพบุรุษ ระบบความเชื่อเกี่ยวกับผีในพิธีเรียมมะมีวด อาจจะมุ่งมาสำหรับระบบทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ แต่ในมิติวัฒนธรรมความเชื่อดังกล่าวแสดงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีการแสดงออกซึ่งความกตัญญูและความเคารพต่อบรรพบุรุษของตนเอง

5.2. อภิปรายผลการวิจัย

ดนตรี คือ เสียงที่จัดเรียงอย่างเป็นระบบระเบียบ และมีแบบแผนโครงสร้างในเรื่องของ ช่วงเสียง ทำนอง จังหวะ ที่แน่นอนชัดเจน ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม ดนตรีประกอบเรอิมมะมัวด์ก็เป็นวัฒนธรรมดนตรีหนึ่งที่มีระบบระเบียบและโครงสร้างทางดนตรีที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ เครื่องดนตรี บทเพลงแต่ละบทเพลง มีความสำคัญและ วัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ถึงแม้ยังไม่อาจสรุปได้ว่ากลไกเรื่อองค์ประกอบของดนตรีจะมีผลต่อ ร่างกายและจิตใจของมนุษย์มากนักน้อยเพียงไหน (วัดในเชิงปริมาณ) โดยเฉพาะในเรื่องของเซลล์ ร่างกาย แต่ก็มี การวิเคราะห์ในเชิงวิทยาศาสตร์ว่า ร่างกายคนเราตอบสนองต่อดนตรี 2 ลักษณะ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญต่อการนำไปใช้บำบัดอาการป่วยของมนุษย์ ได้แก่

การรับเสียงด้วยร่างกาย คือ เมื่อเสียงเพลงซึ่งเป็นคลื่นเสียงผ่านเข้ามาทางหู อวัยวะต่างๆ ใน ร่างกายจะปรับคลื่นความถี่ (การเคลื่อนไหว) ให้ใกล้เคียงกับเสียงที่ได้ยิน ทำให้เกิดความ เปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับอวัยวะ อะตอม และ โมเลกุล ในร่างกาย แสดงให้เห็นว่า เสียงของ ดนตรี เป็นคลื่นเสียงที่มีพลังเฉพาะตัวที่สามารถส่งผลกระทบต่อระบบเซลล์ของร่างกายได้

การรับเสียงด้วยประสาทหูและสมอง ในอีกด้านหนึ่งเมื่อเสียงผ่านเข้ามาในหู เซลล์รับเสียง (Hair Cell) จะเปลี่ยนคลื่นเสียงเป็นกระแสประสาทส่งไปสมองเพื่อแปลความหมาย ซึ่งหูขวาจะรับ เสียงพูดปกติและส่งไปแปลความยังสมองซีกซ้าย แต่หูซ้ายจะรับเสียงดนตรีหรือเสียงที่ไม่ใช่ เสียงพูด (ได้ดีกว่า) และส่งไปแปลความยังสมองซีกขวา ซึ่งมีงานวิจัยสรุปว่าสมองซีกขวาส่วน Temporal lobe เป็นส่วนที่ทำให้เกิดจินตนาการจากการฟังเพลง

คลื่นเสียงของดนตรีจึงเป็นคลื่นเสียงที่มีประโยชน์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบำบัด อาการผิดปกติของร่างกายได้ เสียงดนตรีในวัฒนธรรมเขมรมีช่วงของคลื่นเสียงที่มีความเป็น เอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์การใช้บรรเลงประกอบพิธีเรอิมมะมัวด์จึงเป็นการบำบัดโรคเฉพาะ กลุ่มชาติพันธุ์ (กรรมพันธุ์ทางสายเลือดเผ่าพันธุ์) อิทธิพลของดนตรี ยังก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ของร่าง 3 ด้าน คือ

ด้านร่างกาย เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตราการหายใจ การเต้นของชีพจร ความดันของเลือด การ ตอบสนองของม่านตา ความตึงตัวของกล้ามเนื้อ รวมถึงระบบไหลเวียนของเลือด

ด้านจิตใจและสมอง ดนตรีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสติสัมปชัญญะ จินตนาการ การยอมรับ ความจริง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (การปรับตัวเข้าสู่สังคม)

ด้านอารมณ์ ดนตรีช่วย ลดความกระวนกระวาย ความวิตกกังวล ความเจ็บปวด ความเครียด อารมณ์ซึมเศร้า ช่วยเบี่ยงเบนความสนใจ ทำให้จิตใจสงบ และเพิ่มภูมิต้านทานร่างกาย

องค์ประกอบต่างๆ ทางดนตรีก็มีประโยชน์ต่างกัน คือ

จังหวะหรือลีลา (Rhythm) ถ้าต้องการฟังเพลงเพื่อผ่อนคลาย หรือคลายเครียด ไม่ควรฟัง เพลงที่ดนตรีรุนแรงหรือจังหวะเร็วเกินไป

ระดับเสียง (Pitch) เสียงระดับต่ำ หรือสูงปานกลาง ทำให้รู้สึกสงบมากกว่าเสียงสูง

ความดัง (Volume/ Intensity) เสียงดังพอดีช่วยจัดระเบียบความคิด ควบคุมอารมณ์ได้ดี รู้สึกสงบ และมีสมาธิ นอกจากนี้เสียงที่เบานุ่มยังช่วยให้สงบสุข สบายใจ ในขณะที่เสียงดังทำให้กล้ามเนื้อเกร็ง กระตุก

ทำนองเพลง (Melody) ช่วยระบายความรู้สึกส่วนลึกของจิตใจ สร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และลดความวิตกกังวล

การประสานเสียง (Harmony) ช่วยวัดระดับอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ฟังเพลง สังกัดได้จากปฏิกิริยาที่แสดงออกเมื่อฟังเสียงประสานแบบต่างๆ จากบทเพลง อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยพบว่าเมื่อได้ฟังเพลงที่ชอบร่างกายจะลดการหลั่งสารคอร์ติซอล (Cortisone) ทำให้รู้สึกผ่อนคลายและคลายเครียด แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ต้องฟังเพลงที่ไม่ชอบก็จะเกิดความเครียด หงุดหงิด ได้

ดนตรีบำบัด (Music Therapy) ในวงการแพทย์ คือ ศาสตร์ที่ใช้ดนตรี หรือองค์ประกอบอื่นๆ ทางดนตรี และทางสังคมเข้ามา ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา ปรับเปลี่ยน หรือคงไว้ซึ่งสุขภาพจิตของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ดนตรีบำบัดถูกนำมาใช้ครั้งแรกในสมัยกรีกโบราณเพื่อรักษาอาการซึมเศร้า ซึ่งปัจจุบันดนตรีบำบัดถูกนำมาใช้ทั้งในโรงพยาบาล โรงเรียนสถานพินิจ ฯลฯ

จากการศึกษาวิจัยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมและหน้าที่ของดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีรักษาโรค

ผลจากการศึกษาความสอดคล้องงานศึกษาของ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ (2545 : 89-92) ที่ได้กล่าวถึงพิธีกรรมการรักษาผ่านความเชื่อไว้ว่า การรักษาตามแนวคิดแบบหมอแผนปัจจุบันใช้วิธีการแยกชุมชนออกจากวิธีการรักษาของหมอให้มากที่สุด โดยเชื่อว่าการรักษาโรคเป็นเรื่องของ “หมอกับคนป่วยเท่านั้น” ชุมชนไม่เกี่ยว ซึ่งแตกต่างจากวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อโดยสิ้นเชิง เพราะการรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อนับได้ว่าเป็นการรักษาโดยเอาชุมชนและความเชื่อมาเป็นพลังของกิจกรรมการรักษา เครื่องมือที่ใช้ในการทำพิธีก็คือ ดนตรีและการฟ้อนรำ ซึ่งถือว่าเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อสุขภาพจิตใจ ส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย และส่งผลต่อสุขภาพของชุมชนด้วย เรียกว่าการแพทย์แบบวัฒนธรรม สังคมหรือชุมชนต้องเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการบำบัดรักษาผู้ป่วย

ในพิธีเรือมมะม่วง เป็น การแพทย์แบบวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่อาศัยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม พิธีเรือมมะม่วงอาศัยเครื่องมือที่สำคัญคือ เสียงดนตรีและการฟ้อนรำ เข้ามาเป็นส่วนสำคัญของพิธี การรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อที่มีเสียงดนตรีประกอบจึงแสดงให้เห็นพลังวัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีการเอื้อเพื่อเอื้อเผ่ต่อกัน มีความเชื่อและศรัทธาต่ออำนาจเหนือธรรมชาติร่วมกันหรือเรียกว่าเป็นสายใยเดียวกัน

ผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ **วิพุธ พูลเจริญ (2544 : 1-12)** ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับระบบสุขภาพไว้ว่า “สุขภาพ” กินความถึงสุขภาวะร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ กล่าวคือ สุขภาวะ พิธีเรื่อมมะมั่วค เป็นกระบวนการหรือพฤติกรรมซึ่งมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิตที่มีดุลยภาพตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น “สุขภาพ” ในมิติความเชื่อในพิธีเรื่อมมะมั่วค จึงมิได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงการไม่เจ็บป่วยหรือพิการเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตที่ยืนยาว

ดนตรีประกอบพิธีเรื่อมมะมั่วค ถือว่าเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมสุขภาวะ ทางจิต ที่มีผลต่อสุขภาวะทางกายอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาถึงปัจจัยทางร่างกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อมและจิตวิญญาณ เป็นสำคัญ ประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องสุขภาวะทางจิตวิญญาณนั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับสมรรถนะในการพัฒนาธรรมชาติ ทางจิตวิญญาณของแต่ละคนให้เต็มตามที่ตามศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งก็คือการที่บุคคลแต่ละคนสามารถแสดงออกซึ่งจุดหมายอันเป็น อุดมการณ์ของชีวิตของตน มีความรู้สึกสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีประสบการณ์ในความรัก ความสนุกสนาน ความเจ็บปวด ความเศร้า มีความรักในสันติภาพ มีความต้องการที่พอเพียง และรู้จักให้ความเคารพต่อชีวิตทุกชีวิต

ผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ **เรวดี อังโพธิ์ : 2541** ดนตรีบำบัดเป็นการบำบัดทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจโดยใช้ดนตรีดึงปฏิกิริยาตอบสนองที่ดีของร่างกายออกมา สำหรับดนตรีบำบัดในพิธีเรื่อมมะมั่วคจะส่งผลดีทางด้านจิตใจคือและระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้ที่ร่วมฝึกดนตรีเกิดความสนุกสนานรื่นเริงสดใส มีมนุษยสัมพันธ์ดีขึ้น ลดความกังวลในเรื่องความเจ็บป่วย **ดนตรีประกอบพิธีเรื่อมมะมั่วคจึงเป็นดนตรีที่ใช้ในพิธีเรื่อมมะมั่วคซึ่งเป็นการบำบัดโรคทั้งด้านร่างกายและจิตใจโดยใช้ดนตรีเป็นสื่อเพื่อการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม**

ผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ **ไ้ นนทจันทร์** ที่กล่าวถึงประเพณีด้านความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้เจ็บป่วยและการรักษาด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ว่า ความเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาลในสังคมที่ล้าหลัง มีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ **สาเหตุทางธรรมชาติ (Natural)** เป็นสาเหตุธรรมดาที่ไม่ซับซ้อนและหาเหตุผลง่าย เช่น แมลงกัด ปวดฟัน มีบาดสาเหตุที่สองคือ **สาเหตุอันเกิดจากการผิดธรรมชาติ (Preternatural)** สาเหตุนี้มีความสลับซับซ้อนยากที่จะอธิบายด้วยเหตุผลทางธรรมชาติได้สาเหตุนี้ทำให้เกิดความเชื่อว่า “ถูกของ” หรือ “ถูกคุณ” ซึ่งเป็นเหตุที่เกิดจากคนทำเช่นหมอผี วิธีนี้ส่วนใหญ่แล้วแก้ไขโดยวิธีทางไสยศาสตร์เช่นหมอธรรม สาเหตุที่สาม **สาเหตุอันเกิดจากพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural)** โดยเชื่อว่าไม่ว่าจะเป็นความเจ็บป่วยที่เกิดจากสาเหตุธรรมชาติหรือผิดธรรมชาติก็ตามล้วนแต่เป็นเหตุที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติไม่ใช่ ฝีมือของมนุษย์หรือหมอผีแต่อย่างใด แต่เกิดจากอำนาจของ ภูตผี ปีศาจ วิญญาณของบรรพบุรุษหรือเจ้าประจำตระกูล และเจ้าประจำเผ่า ไม่พอใจต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนหรือ

ลูกหลานที่ทำผิดต่อกฎ ข้อห้ามหรือศีลธรรม (Taboos) การรักษาความเจ็บป่วยในกรณีนี้มักเกี่ยวกับพิธีกรรมการ “ขอขมา” หรือการเอาใจผี เช่น การเซ่นไหว้ และการสวดอ้อนวอน และยังได้มีการกล่าวถึงการเลือกรับการรักษาด้วยไสยศาสตร์ แทนหมอแผนปัจจุบันว่า โรคที่คนรักษาโดยไสยศาสตร์นั้นมีทั้งโรคทางจิตและโรคทางกาย การขาดการศึกษาอย่างจริงจังทางด้านนี้ทำให้ไม่มีตัวเลขยืนยันชัดเจนได้ว่า ระหว่างโรคทางจิตกับโรคทางกายอย่างไรหมอนิยมรักษาด้วยไสยศาสตร์มากกว่ากัน ผู้ป่วยบางรายอาจใช้วิธีการรักษาหลายอย่างสำหรับโรคอย่างเดียวกัน คือ อาจจะเริ่มด้วยวิธีไสยศาสตร์ก่อนเมื่อเห็นไม่ได้ผลจึงเปลี่ยนมาเป็นหมอแผนปัจจุบัน หรือในทางกลับกันผู้ป่วยอาจจะเริ่มรักษาด้วยวิธีแบบหมอแผนปัจจุบันก่อนเมื่อหมดหวังว่าหมอแผนปัจจุบันรักษาไม่หายจึงเลือกใช้วิธีแบบไสยศาสตร์ พิธีกรรมเรือมมะมั่วด เป็นประเพณีทางความเชื่ออย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักการการเกิดเหตุที่เกี่ยวกับอาการป่วยของชาวบ้านเขมร ที่ผลจากการศึกษาได้ข้อมูลว่า เป็นผลจากการประพาศติผิดกฎระเบียบของสังคมจนทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจ แล้วดลบันดาลให้เกิดอาการเจ็บป่วยแก่บุคคลนั้นหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่าดนตรีเรือมมะมั่วดเป็นผลจากความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มสังคมชาติพันธุ์เขมร และเป็นสิ่งที่สนองตอบได้ด้วยการเรียนรู้ การสืบทอด ระบบความเชื่อ ดนตรีเรือมมะมั่วดจึงเป็นการสื่อสารความหมายต่อกลุ่มชนที่เข้าใจในสื่อการแสดงออกนั้นเช่นเดียวกับการใช้ภาษา ดนตรีในฐานะที่เป็นวิชาการหรือที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต แต่ละวัฒนธรรมคิดพัฒนาดนตรีขึ้นมาใช้หรือเพื่อสนองตอบต่อจุดประสงค์ของตนเอง จนกระทั่งดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและอารยธรรม ถ้าจะกล่าวอย่างกว้างๆแล้ว ดนตรีเรือมมะมั่วดเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเช่นเดียวกับความเชื่อทางศาสนา ศีลธรรมกฎหมาย ประเพณีและศิลปะซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมกระทำให้เกิดขึ้นจนเกิดความเคยชิน และเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองและอัตลักษณ์ของชาวเขมร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาระบบ แบบแผนการใช้ดนตรีในการบรรเลงประกอบการบำบัดโรคของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ โครงการเรียนรู้ร่วมกันสร้างสรรค์ชุมชนสถาบันราชภัฏศรีสะเกษ (2544 : 232-237) ที่ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับผีเพื่อการรักษาโรคในจังหวัดศรีสะเกษว่า ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีระบบวัฒนธรรมที่คล้ายกันแต่ต่างกันว่าภาษาอาศัยอยู่ถึง 4 ชาติพันธุ์คือ เขมร ส่วย (กวย กูย โกย) ลาว และเขอ พิธีกรรมการรักษาโรคตามความเชื่อเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือ”ผี”ตามเชื้อสายหรือชาติพันธุ์ ลำผีฟ้า หรือ หมอธรรมผีฟ้า หรือลำส่อง หรือลำแดน เป็นพิธีกรรมที่อยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมแบบลาว รำแม่มด เป็นพิธีกรรมที่อยู่ในเชื้อสายชาติพันธุ์เขมร บางทีเรียกว่า เรือมมะมั่วด รำแม่สะเองหรือรำแม่สะเองหรือ

ลำแณ เป็นประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กวย (ฮ่าว) และเขอ บางพื้นที่เรียกรำแม่นางออ พิธีกรรมเหล่านี้เป็นกระบวนการรักษาโรคตามความเชื่อซึ่ง มีกิจกรรมการละเล่นดนตรีและฟ้อนรำ หรือ อาจจะมีการร้องเป็นสื่อเพื่อการรักษาโรค ที่ไม่ได้ใช้ยาที่เป็นยาแผนปัจจุบัน หรือยาสมุนไพรใดๆ รักษา แบบแผนในการปฏิบัติพิธีกรรมเหล่านี้ต้องมีการให้ความเคารพแม่ครู และครูทางดนตรี มีการไหว้อย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาระบบความสัมพันธ์และคุณค่าด้านความเชื่อระหว่างดนตรีกับ พิธีกรรมรักษาโรคและผู้ป่วย

ผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ **อนง นาวิกมูล** ที่ได้กล่าวถึงดนตรีรักษาไข้ไว้ว่า การรักษาคนไข้ด้วยเพลงและดนตรีของชาวเขมรในจังหวัดอีสานใต้ มีชื่อเรียกเป็นภาษาเขมรว่า **“เรียมมะมัวค” แปลเป็นภาษาไทยว่า “รำแม่มด” ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีมี โทณ ซอฮู้ ปี่ อ้อ** และอื่นๆอีกหลายอย่าง ผู้ที่เป็นหัวหน้าเรียกว่า **“ครูมะมัวค” เสียงดนตรีและเสียงเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้พิธีกรรมรักษาคนไข้ประสบผลสำเร็จ** ในพิธีเรียมมะมัวคให้ความสำคัญต่อดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบอย่างมาก เพราะมีผลต่อความสำเร็จของผู้เข้าร่วมพิธี และดนตรีในพิธีกรรมเรียมมะมัวคถือว่าเป็นสายใยอย่างหนึ่งที่เชื่อมโยงให้คนในสังคมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ **วีระ สดสังข์** ที่มีการ กล่าวถึง พิธีกรรมการถือศีลของชาวกวย (ฮ่าว) ไว้ว่า ลูกหลานของชาวกวยในอดีตมักจะมีเชื่อตัวเอง (ผีแม่สะเอง) คิดตัว ซึ่งเชื่อกันว่าเชื่อสะเองจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองชีวิตให้ปลอดภัยและมีความสุข ผู้รับเชื่อแม่สะเองมักจะเป็นสตรีที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว ไม่ค่อยปรากฏว่ามีหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานรับเชื่อแม่สะเองไว้ในตัว ทุกเดือนสาม (เดือนกุมภาพันธ์) ครอบครัวใดที่นับถือเชื่อผีสะเอง มาแต่บรรพบุรุษต้องจัดงานรำสะเอง เป็นกิจกรรมที่ใช้ดนตรีและการฟ้อนรำ เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และจัดงานเลี้ยงอาหารแต่บรรพบุรุษและญาติมิตร อันแสดงถึงความกตัญญูทเวทและความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือญาติ บางครั้งครอบครัวใดที่มีสมาชิกในครอบครัวเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สบาย ไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หายก็จะมี การบนบานศาลกล่าวกับแม่สะเอง ถ้าหายเป็นปกติก็จะต้องถือแม่สะเองและต้องทำพิธีกรรมการรำแม่สะเองร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการบูชาแม่สะเอง ดนตรีและการฟ้อนรำในพิธีเรียมมะมัวค ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นสื่อเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และจัดงานเลี้ยงอาหารแต่บรรพบุรุษและญาติมิตร อันแสดงถึงความกตัญญูทเวทและความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือญาติของชาวเขมร

ผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ **สีลาภรณ์ บัวสาย** กล่าวถึงพลังทางสังคมที่เกิดจากมิติของความเชื่อและระบบเครือข่ายว่า ความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง ประเภทของความสัมพันธ์ที่ยึดโยงคนเอาไว้ด้วยกันเป็นเครือข่าย ในการทำให้กลุ่มมีความผูกพันกันเหนียวแน่น

มีความสามัคคี ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน เครือข่ายบางอย่างเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยระบบเครือญาติเป็นตัวยึดโยงความสัมพันธ์ การยึดโยงบางอย่างเกิดขึ้นจากการมีระบบความเชื่อร่วมกันเช่น ศีบรรพบุรุษ ระบบความเชื่อทำหน้าที่ที่สำคัญคือ การจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน การทำความเข้าใจถึงระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ จะทำให้เข้าใจถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนรวมถึงความผูกพันที่เขามีต่อกันและต่อธรรมชาติ ส่วนในระดับที่กว้างขึ้นเรื่องยึดโยงสายสัมพันธ์ของกลุ่มคนเอาไว้ด้วยกันคือ “วัฒนธรรม” โดยเฉพาะกลุ่มที่มีระบบวัฒนธรรมที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมักจะมีระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “ผี” และเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ของคนในระดับครอบครัว เครือญาติ และชุมชน

ผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ จักรทิพย์ นาดสุภา กล่าวถึงพิธีกรรมของชาวอาหมว่า เป็นผลมาจากความเชื่อ พิธีหลักคือ พิธีบูชาผี บูชาผีธรรมชาติ และศีบรรพบุรุษ เพราะชาวอาหมเชื่อว่าผีมีส่วนบันดาลให้ชีวิตมีความเป็นไปในแนวทางใดก็ได้ตามที่ผีต้องการ การบูชาผีของชาวอาหมจึงเป็นการบูชาเพื่อแสดงความเคารพต่อผี เนื่องจากผีของชาวอาหมมาจากธรรมชาติ เช่น ฟ้า ดิน แสง ฝน เดือน ตะวัน ฯลฯ และมาจากบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วและเป็นผีที่คอยปกป้องรักษาลูกหลาน ชาวอาหมเรียกศีบรรพบุรุษว่า “ด้า” ดังที่มีคำพูดว่า “ผีซ้าด้าพลอย” หมายถึงผีอื่นให้โทษแล้วผีบรรพบุรุษยังซ้าเดิมอีก จากการศึกษาความเชื่อของชาวอาหมข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างความเชื่อเกี่ยวกับที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความคล้ายคลึง และเป็นเครือญาติทางความสัมพันธ์โดยมี “ผี” เป็นเส้นใยยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติไว้ได้อย่างสมดุล ตลอดจนเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อระบบเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน (การทำมาหากิน) โดยเฉพาะการจัดการและการควบคุมการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชน มีกฎข้อห้ามโดยมีผีเป็นกฎหมายที่สำคัญคอยควบคุมพฤติกรรมของคน ในพิธีกรรมเรือมมะมัวด ถือว่าเป็นระบบความเชื่ออย่างหนึ่งที่ สร้างเครือข่ายและสายใยทางสังคม ที่โยงใยยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้มีความผูกพันซึ่งกันและกัน

5.3. ข้อเสนอแนะ

งานศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ข้อคือ

- (1) เพื่อศึกษาริบททางวัฒนธรรมและหน้าที่ของคนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีรักษาโรค
- (2) เพื่อศึกษาระบบ แบบแผนการใช้คนตรีในการบรรเลงประกอบการทำบำบัดโรคของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ
- (3) เพื่อศึกษาระบบความสัมพันธ์และคุณค่าด้านความเชื่อระหว่างคนตรีกับพิธีกรรมรักษาโรคและผู้ป่วย

ผลจากการศึกษาจึงมีความสำคัญและประโยชน์ในระดับหนึ่ง เพื่อให้งานวิชาการเกี่ยวกับดนตรีบำบัดที่เป็นเรื่องเฉพาะสังคมวัฒนธรรม หรือ กลุ่มชาติพันธุ์ จึงเป็นเรื่องที่ควรได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง ทั้งในระดับกว้างและระลึก เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องตรงประเด็น สอดคล้องกับยุคสมัย เพราะจากการศึกษาภาคสนามทำให้ได้ข้อที่สำคัญคือ กลุ่มผู้ที่นับถือพิธีเรื่อมมะมั่วดในสังคมชาวเขมร มีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี เพราะเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพที่วิทยาศาสตร์การแพทย์ไม่สามารถให้คำตอบและไม่สามารถรักษาให้หายได้ พิธีเรื่อมมะมั่วดเป็นพิธีกรรมรักษาโรคที่มีความละเอียดอ่อน การที่จะรับพิธีเรื่อมมะมั่วดเพื่อใช้รักษาโรคเป็นทางเลือกสุดท้ายที่ผู้ป่วยจะเลือกหลังจากหมดหนทางรักษาอย่างอื่นแล้ว เพื่อให้ดนตรีบำบัดโรคสามารถใช้ประโยชน์ได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการส่งเสริมการศึกษาวิจัยในเรื่องของคุณภาพเสียง หรือ คุณสมบัติของมิติด้านเสียงหรือตัวโน้ตที่มีผลต่อเซลล์ร่างกาย หรือ ภาวะทางจิตของผู้ป่วย
2. ควรมีการศึกษาวิจัยการนำดนตรีเรื่อมมะมั่วดมาประยุกต์ในงานดนตรีบำบัดอย่างเป็นระบบและมีหลักทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง
3. ควรมีการศึกษาดนตรีบำบัดในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเพื่อใช้ในการบำบัดโรค เฉพาะวัฒนธรรม (เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์)
4. ส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าเกี่ยวกับการบำบัดโรคของดนตรีที่ใช้ในพิธีเรื่อมมะมั่วดเพื่อให้เยาวชนหรือกลุ่มคนในสังคมเดียวกันเข้าใจและเห็นคุณค่าอย่างจริงจัง
5. ปัจจุบันผู้นับถือพิธีเรื่อมมะมั่วดมีจำนวนมากขึ้น แต่นักดนตรีที่บรรเลงเพื่อใช้ในพิธีเรื่อมมะมั่วดมีจำนวนน้อยลง จึงควรมีการส่งเสริมและปลูกฝังนักดนตรีรุ่นใหม่เพื่อเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

บทที่ 6

วิเคราะห์ผลการวิจัย

ดนตรีรักษาโรค (Music for Treating Disease) หรือ ดนตรีบำบัด (music therapy) ในทางการแพทย์แผนปัจจุบันมีการนำมาใช้อย่างเป็นระบบตามหลักทางวิทยาศาสตร์มาตั้งแต่อดีต โดยมีหลักการนำมาใช้ในเรื่องการบำบัดทางจิต และ กายภาพบำบัด เป็นส่วนใหญ่ เช่น ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ช่วยผ่อนคลายความเครียดของแม่ก่อนคลอดบุตร เป็นต้น มีผลการศึกษาที่ชี้ชัดว่าเสียงดนตรีมีผลต่อระบบการไหลเวียนของเลือด การเต้นของหัวใจ ระบบประสาท และสภาวะทางจิตได้ (ผู้ป่วยทางจิต และ ออทิสติก) ในด้านกายภาพการเล่นดนตรีจะช่วยให้ผู้ป่วยที่มีอาการเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวร่างกายที่ผิดปกติ เช่น แขน มือ นิ้ว ขา เคลื่อนผิดปกติ กลับคืนสภาวะปกติได้ ลักษณะของดนตรีที่ใช้ในการบำบัดหรือรักษาโรสดังกล่าวมาจึงเป็นเรื่องที่มุ่งเน้นงานด้านการแพทย์เชิงวิทยาศาสตร์กายภาพเป็นหลัก ที่เป็นเรื่องระหว่างผู้ป่วยกับผู้รักษาเท่านั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีรักษาโรคหรือดนตรีบำบัดในมิติเชิงวัฒนธรรมด้านจิตวิญญาณ ที่มีความซับซ้อนในเรื่องของแบบแผนทางวัฒนธรรมที่เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับเหตุแห่งการเกิดโรค หรือ ปัญหาที่ทำให้มนุษย์มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับโลกของวิญญาณ หรือ ผีบรรพบุรุษ ที่เป็นผู้ดลบันดาลทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยขึ้นมา เหตุที่ทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจจนดลบันดาลให้ลูกหลานมีอาการไม่สบายจนเจ็บป่วยหาทางรักษาไม่หายแม้ว่าจะพึ่งพาการรักษาแบบวิทยาศาสตร์ที่มีความเจริญก้าวหน้าจนสามารถผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจ หรือ ผ่าตัดสมองมนุษย์ได้แล้วก็ตาม แต่ไม่สามารถอธิบายเหตุผลการเกิดโรคตามความเชื่อของชาวบ้านและไม่สามารถแก้ไขปัญหาระเบิดสุขภาพให้ชาวบ้านได้ มิติทางความเชื่อจึงเป็นประเด็นที่ถูกนำมาเกี่ยวข้องกับอาการป่วย ส่วนใหญ่จะเกิดจากการประพาศพิศดารกรรม และกฎเกณฑ์ทางสังคมที่มีการบัญญัติไว้ การใช้ดนตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงเป็นมิติทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างศาสตร์ในเรื่องของดนตรี ระบบความเชื่อ และระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้ชื่องานวิจัยว่า ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรียมมะมัวด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ (Music for Treating Disease with the “Ruemmamud” Rite of Khmer Ethnic Group : A Case Study of Areas in Sisaket Province. เป็นการศึกษาในมิติทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับระบบแบบแผนทางวัฒนธรรม และคุณค่า ความสำคัญของดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบในพิธีเรียมมะมัวด ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตพื้นที่อีสานใต้ ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น มีแบบแผนทางวัฒนธรรมประเพณี และประวัตินี้ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมหลายอย่างเช่น วัฒนธรรมดนตรี วัฒนธรรมภาษา จารีต

ประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งเป็นประเภทหลักๆ คือ วงเรือมมะมั่วด วงมโหรี วงปี่พาทย์ วงตุ้มโหม่ง วงเจรียง วงตรด กันตรึม เป็นต้น วงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วด เป็นวงดนตรีชนิดเดียวที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อด้านสุขภาพโดยตรง ความสำคัญของวงดนตรีเรือมมะมั่วดจึงมีความพิเศษกว่าวงดนตรีอื่นๆ ในวัฒนธรรมของชาวเขมรเพราะเกี่ยวข้องกับที่อยู่รอดของชีวิต ที่อยู่ในมิติชีวิตที่เป็นสุขภาพร่างกาย และ มิติชีวิตที่เป็นสุขภาวะทางสังคม ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษอาจกล่าวได้ว่า หมู่บ้านไหนที่เป็นหมู่บ้านเขมร หรือ มีชาวบ้านเขมรอยู่ จะต้องมิพิธีเรือมมะมั่วดในหมู่บ้านนั้นเสมอ การเก็บข้อมูลในภาคสนามพบข้อมูลที่สำคัญคือ กลุ่มที่นับถือพิธีเรือมมะมั่วดจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งชาวบ้านมีเหตุผลที่สำคัญคือ “ไม่สามารถพึ่งพาหมอแผนปัจจุบันได้ จึงเลือกใช้วิถีทางความเชื่อ” หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นหนทางสุดท้ายที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอด เมื่อพิธีเรือมมะมั่วดเป็นหนทางสุดท้ายที่ทำให้อาการป่วยหายหรืออาการเบาเทาลง ความสำคัญของดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วดจึงมีความสำคัญไปด้วย เพราะดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมถือว่าเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้พิธีเรือมมะมั่วดประสบผลสำเร็จ (ทำให้สิ่งศักดิ์ที่ชาวบ้านนับถือมีความพอใจ) วัฒนธรรมดังกล่าวถือว่าเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้

วงดนตรีเรือมมะมั่วด เป็นวงดนตรีที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญในเรื่องของแบบแผนและขนบธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต นักดนตรีที่บรรเลงในวงจะเป็นลูกหลานชาวเขมรทั้งหมด สิ่งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมบางอย่างเป็นเรื่องเฉพาะของคนในวัฒนธรรมเดียวกันเท่านั้นที่จะเข้าใจและสัมผัสได้ถึงคุณค่าที่แท้จริง การสืบทอดและถ่ายทอดเป็นไปอย่างไม่มีระบบที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับผู้ใดมีความสามารถบรรเลงก็เข้าร่วมกลุ่มได้ ปัจจุบันนักดนตรีที่บรรเลงดนตรีประกอบพิธีเรือมมะมั่วดส่วนใหญ่อายุประมาณ 40 ปีขึ้นไป ไม่มีคนรุ่นใหม่สืบทอดเพราะเกี่ยวข้องกับค่านิยมและความเจริญก้าวหน้าในเรื่องของระบบสังคมที่เชื่อมโยงกันในทุกเชื้อสายและเผ่าพันธุ์ จึงเป็นข้อสังเกตที่สำคัญว่า เมื่อกลุ่มคนที่นับถือพิธีกรรมเรือมมะมั่วดมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี แต่จำนวนของนักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วดกับคงที่ และ เริ่มจะลดน้อยลงทุกปี จึงสันนิษฐานได้ว่าในอนาคตอาจจะไม่มีวงดนตรีบรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วด ที่บรรเลงโดยนักดนตรีโดยตรง เพราะบางหมู่บ้านมีการเปิดเพลงที่บันทึกเป็นซีดี จึงทำให้หม่อมองทางความเชื่อที่เคยมีคุณค่าทางสังคมลดน้อยลง วงดนตรีเรือมมะมั่วดถือว่าเป็นอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับนักดนตรีผู้ที่มาจะเป็นนักดนตรีในวงส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านธรรมดาที่มีฐานะพออยู่พอกิน ถึง ยากจน จากอดีตที่ผ่านมามีการช่วยเหลือกันตามแรงศรัทธาและความนับถือกัน แต่ปัจจุบันต้องมีค่าจ้างอย่างต่ำ ก็นละ 3,000 บาท แต่นักดนตรีต้องบรรเลงทั้งคืน สิ่งนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่เห็นคุณค่า และดนตรีเรือมมะมั่วดเป็นดนตรีที่เกี่ยวกับของกับระบบความเชื่อที่ซับซ้อน และมีจารีตการปฏิบัติที่เป็นระบบ ซึ่งหากปฏิบัติไม่ถูกต้องตามจารีตประเพณีจะทำให้มีผลเสียต่อพิธีกรรมจึงเป็นเรื่องที่ยุ่ยากสำหรับคนรุ่นใหม่ จากข้อสังเกตของผู้ศึกษาพบว่าดนตรีเรือมมะมั่วดไม่ใช่ดนตรีที่เด็กหรือวัยรุ่นจะเข้า

มาร่วมบรรเลงได้หรือถ้าคุณวุฒิและวัยวุฒิยังไม่พร้อมก็ยังไม่เหมาะที่จะร่วมบรรเลงในวงอย่างเป็นทางการ
 กิจลักษณะ และดนตรีเรียมมะมัวดไม่ใช่ดนตรีที่บรรเลงเพื่อความเพลิดเพลิน หรือ เน้นในเรื่องความ
 สนุกสนานเหมือนดนตรีสมัยใหม่ วัยรุ่นส่วนใหญ่จึงไม่สนใจและไม่เข้าร่วมกิจกรรม จารีตประเพณี
 ที่ยึดถือปฏิบัติในพิธีเรียมมะมัวดบางอย่างจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่า “เป็นไปตามวัย
 หรืออายุ หรือความพร้อมทางประสบการณ์”

ดนตรีในพิธีเรียมมะมัวดเป็นดนตรีเชิงปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับมิติทางจิตวิญญาณที่ยังปรากฏใน
 สายเลือดของชาวเขมร ที่ผู้จะเข้าใจและซาบซึ้งได้จึงเป็นคนในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน หรือเป็นเชื้อ
 สายทางวัฒนธรรมของชาวเขมร ที่เกี่ยวโยงเชื่อมสัมพันธ์กันในเชื้อสายของผีแม่มด (มะมัวด) เท่านั้น
 ความเป็นเอกลักษณ์ของวงดนตรีมีความโดดเด่นที่สำคัญคือ เครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงเป็นเครื่อง
 ดนตรีที่มีการประดิษฐ์ขึ้นใช้เฉพาะพิธีเท่านั้น บทเพลงที่ร้องประกอบดนตรีเป็นเนื้อหาที่สะท้อนวิถี
 ชีวิตที่มีการปฏิบัติต่อกันในสังคมวัฒนธรรมของชาวเขมร และเป็นการอ้อนวอนของความช่วยเหลือ
 จากผีบรรพบุรุษที่คลั่งคลั่งทำให้เกิดอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ให้ช่วยขจัดปัดเป่าความทุกข์ความโศก
 ออกจากชีวิต หากเปรียบเทียบดนตรีพิธีเรียมมะมัวดกับวัฒนธรรมดนตรีในสังคมอื่นเช่น ในสังคม
 ตะวันตก มีการนำเพลงหรือดนตรีมาบรรเลงประกอบเพลงสวดในระบบศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์
 บทเพลงหรือดนตรีในศาสนาล้วนแต่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการอ้อนวอนพระเจ้าให้ช่วยดูแล ปกป้อง
 รักษาให้ผู้ที่มีความศรัทธาต่อพระเจ้ามีความสุขในการดำเนินชีวิต ศาสนาพุทธ มีการบรรเลงเพลง
 สาธุการบูชาคุณพระพุทธรูป คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ เป็นต้น ในสังคมไทยยังมีกลุ่มสังคมหลาย
 กลุ่มที่ยังใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือประกอบพิธีกรรมการบำบัดรักษาโรคตามความเชื่อของตน เช่น
 ภาคใต้ มีวงตรีอตรี เป็นดนตรีบรรเลงประกอบการบำบัดโรคของชาวมุสลิม คำว่า "ตรีอตรี" เป็นชื่อ
 ของรายอมูดอ หมายถึง กษัตริย์หนุ่มหรือยุพราช ปัจจุบันชาวบ้านเชื่อว่ารายอมูดอเป็นสายลมหรือ
 วิญญาณที่จะมาช่วยเหลือผู้เจ็บไข้ได้ป่วย เดิมรายอมูดอเดินทางจากอินเดียมาสู่แหลมมลายู ดั่ง
 นั้นตรีอตรีจึงเป็นความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนภาคใต้ของไทย (ชาวมุสลิม) โดย
 ได้รับอิทธิพลจากชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามาถึงได้ของไทย
 ภายหลัง “รายอมูดอ” สภาพเดิมของท่านเหมือน “วอลี” คล้ายนักบวชผู้มีคาถาอาคมลูกหลานคน
 ไคระลิกถึงจะให้ให้คุณ ถ้าเมินเฉจะให้โทษ ความเชื่อดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับความเชื่อในพิธี
 เรียมมะมัวดและมีวิธีแก้ไขปัญหามาโดยการใช้ดนตรีเป็นสื่อเหมือนกัน “รายอมูดอ” ของชาวมุสลิม
 และ “ผีแม่มด” ของชาวเขมร ต่างก็เป็นบรรพบุรุษที่ชาวมุสลิมและชาวเขมรให้ความเคารพนับถือ
 การปฏิบัติต่อความเชื่อจึงส่งผลดี แต่การเมินเฉหรือทำผิดต่อความเชื่อย่อมส่งผลร้าย ในภาคอีสาน
 กลุ่มชาติพันธุ์ลาว ใช้แคนบรรเลงประกอบพิธีรำผีฟ้า พิธีนางเทียม ที่เชื่อว่าผีฟ้าหรือผีแถนเป็นผู้ทำ
 ให้มีอาการป่วย เสี่ยงแคนคือยารักษาโรคที่สำคัญที่จะทำให้ผีฟ้าหรือแถนพอใจหรือช่วยให้อาการ
 ป่วยเหล่านั้นหายไป กลุ่มชาติพันธุ์ภูไท ใช้แคนและกลองตุ้มเป่าบรรเลงในพิธีเหยาเมื่อมีคนป่วยที่
 หาสาเหตุของอาการป่วยโดยใช้ระบบวิทยาศาสตร์ไม่ได้ จึงใช้พิธีเหยาเป็นเครื่องมือบำบัด มีเสียง

แคนและเสียงกลองเป็นเครื่องมือบำบัดอาการป่วยนั้นๆ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีดนตรีประกอบพิธีราแม่สะเอิง มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนคือช่าง ที่คอยคลบบันดาลให้ลูกหลานที่ทำผิดศีลธรรมมีอาการเจ็บป่วย หากต้องการหายจากอาการป่วยจะต้องทำพิธีสะเองโดยมีการตั้งปราสาทและบรรเลงดนตรีโดยมีเสียงกลองและเสียงร้องเป็นหลัก เมื่อทำพิธีดังกล่าวแล้วจะทำให้อาการป่วยนั้นหายไป วัฒนธรรมดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีทางความเชื่อเกี่ยวกับระบบสุขภาพที่มีอยู่ในสังคมไทย จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ดนตรีพื้นบ้านเป็นสื่อทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่างโลกแห่งความเชื่อกับโลกแห่งความจริง มีวิทยาศาสตร์มองตรงข้ามกับแนวคิดดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องของความมกมาย ศาสตร์ด้านเสียงดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะพิธีกรรมการรักษาโรคของชาวบ้าน ล้วนแต่เป็นศาสตร์ที่มีการประดิษฐ์ วิเคราะห์ และนำมาสังเคราะห์อย่างมีเหตุผลตามระบบความเชื่อของกลุ่มวัฒนธรรมนั้นๆ อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับระบบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และบรรทัดฐานทางสังคมของตน

ดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วด ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ของตัวเองในเรื่องของการบำบัดโรค ดังที่ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่ ได้อธิบายไว้ว่า สังคมแต่ละสังคมจะมีโครงสร้างทางสังคมในรูปแบบที่เหมาะสมกับลักษณะหรือความพร้อมของคนในสังคม ในโครงสร้างใหญ่จะมีโครงสร้างย่อยเพื่อสนับสนุนให้ระบบในโครงสร้างใหญ่นำไปอย่างมีประสิทธิภาพ หากโครงสร้างแต่ละส่วนไม่รับผิดชอบหน้าที่ของตัวเองก็จะส่งผลกระทบต่อระบบการทำงานของโครงสร้างส่วนอื่นไปด้วย เปรียบเทียบได้ง่ายๆ กับระบบของร่างกายมนุษย์ ถ้าหากอวัยวะ (โครงสร้าง) ส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ทำหน้าที่ของตัวเองหรือทำเกินหน้าที่ก็จะทำให้ร่างกายมีอาการผิดปกติหรือเจ็บป่วยได้ บรรพบุรุษของคนเขมรสร้างระบบความเชื่อเกี่ยวกับดนตรีในพิธีเรือมมะมั่วดขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือทางสังคม และใช้เป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ความเชื่อต่างๆ คงอยู่หรือเสื่อมสลายไปจากสังคมก็ขึ้นอยู่กับว่า ความเชื่อนั้นๆ สนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้หรือไม่ ความเชื่อเกี่ยวกับดนตรีในพิธีเรือมมะมั่วดจึงเป็นรูปแบบทางความเชื่ออีกรูปหนึ่งที่บรรพบุรุษชาวเขมรสร้างสรรค์ด้วยสติปัญญา ที่เป็นความรู้และความเข้าใจต่อปัญหาอย่างแท้จริง

ยังไม่มีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับระบบเสียงทางดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วดว่ามีผลกระทบต่อระบบเซลล์ร่างกายอย่างไร แต่งานวิจัยครั้งนี้สามารถยืนยันได้ว่า ดนตรีในพิธีเรือมมะมั่วดมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มสังคมเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ เพราะความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนมีลักษณะที่ไม่เหมือนกัน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพันธุกรรม ระบบทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ด้วยการใช้ดนตรีบำบัดในมิติทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบความเชื่อของสังคม ประวัติศาสตร์ พฤติกรรมทางสังคม ตลอดจนบรรทัดฐานทางสังคมเป็นเรื่องสำคัญ ปัจจุบันแม้วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์จะเจริญก้าวหน้าไปมาก แต่ระบบความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพที่มี

ดนตรีเป็นเครื่องมือสำคัญในการบำบัดหรือเป็นสื่อสำคัญที่จะทำให้ระบบความเชื่อนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการถือว่าเป็นระบบการแพทย์ทางเลือก ที่ผู้ที่มีบทบาทต่อสุขภาพโดยตรงของประชาชนควรรู้ให้ความสำคัญและศึกษาทำความเข้าใจอย่างจริงจัง การมองแค่ว่าการเกิดโรคเป็นปัญหาของเซลล์ทางร่างกายผิดปกติ หรือ เกิดจากเชื้อโรค เป็นการมองปัญหาเพียงมิติร่างกายที่เป็นวัตถุ แต่ลืมมองปัญหาที่อยู่ในส่วนของมิติเชิงจิตวิญญาณที่เป็นเรื่องเฉพาะวัฒนธรรม

เสียงดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมมีความถี่ของเสียง จังหวะท่วงทำนอง สำเนียงที่แตกต่างกัน ความรู้สึกและความเข้าใจเกี่ยวกับสุนทรีภาพทางดนตรีจึงแตกต่างกัน และมีผลต่อพฤติกรรมของในสังคมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า “ศิลปะมีทั้งแบบหยาบและแบบละเอียด” ดนตรีก็เหมือนกัน มีทั้งดนตรีที่หยาบกระด้าง และ ดนตรีที่ละเอียดอ่อน วัฒนธรรมดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมโรค ถือว่าเป็นดนตรีที่ละเอียดอ่อน มีวัตถุประสงค์เฉพาะด้านที่แต่ละสังคมให้ความสำคัญแตกต่างกันไป งานศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อมิติด้านความเชื่อเชิงจิตวิญญาณที่มีดนตรีเป็นส่วนหนึ่งในระบบความเชื่อนั้น ศาสตร์ทางด้านดนตรีจึงไม่ใช่แค่เรื่องของศิลปะบันเทิงที่ส่งผลในเรื่องของความเพลิดเพลินทางใจเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่โยงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในระดับบุคคลและระดับสังคมให้มีความเป็นเอกภาพอย่างเหมาะสม ตามแบบแผนทางวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในแต่ละสังคม

บรรณานุกรม

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. วิถีชุมชน : คู่มือการเรียนรู้ที่ทำงานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก. กรุงเทพฯ : บริษัทดีไซร์จำกัด, 2545.

คมสันต์ วงศ์วรรณ. ดนตรีจีน : กรณีศึกษาวงมุลนิธิทุ่งเชียงเต็ง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, ภาควิชาสารัตถศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2548.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : รามาการพิมพ์. 2543 .
จารูวรรณ ธรรมวัตร. คหิชาชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา. มปป. 2540.

จินตนา สงค์ประเสริฐ และคณะ กรมสุขภาพจิต วารสารจิตวิทยาคลินิก ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2538 .

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. จากประวัติศาสตร์หมู่บ้านสู่ทฤษฎีสองระบบ. สถาบันราชภัฏสุรินทร์. 2545.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและประนุช ทรัพย์สาร. “เจ้าผู้มีบุญหนองหมากแก้ว” ใน รวมบทความประวัติศาสตร์ 1. สมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ. 2523

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540.

เดิม วิพากษ์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2535.

ไต้ นนทจันทร์. มานุษยวิทยาประยุกต์. โรงพิมพ์อมรการพิมพ์. กรุงเทพฯ .2541 .

นฤมล จิตต์หาญ. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบวชนาคช้างของชาวกูย : กรณีศึกษาหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม .2546.

นวลลักษณ์ เลหาพันธ์. ผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎี REBT ร่วมกับดนตรีบำบัดที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ (ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง) ของผู้ป่วยโรคจิตเภท ณ โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์. 2550.

เบญจา ยอดดำเนิน-แอตติก และคณะ .บรรณาธิการ. การศึกษาเชิงคุณภาพ:เทคนิคการวิจัยภาคสนาม.พิมพ์ครั้งที่ 4. โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม. 2541.

บุญเทียน ทองประสาน .แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา .สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา .กรุงเทพฯ. 2531.

ประมวล พิมพ์เสน. ความเชื่อเรื่องผี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน. ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์, มปป.

ปารีชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) .กรุงเทพฯ. 2543.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๘ ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, วัดราชโอรสาราม กรุงเทพฯ : 2548.

พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอุ้น). เรียบเรียง.ปารีชาติ วัลย์เสถียร.บรรณาธิการ .เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547.

พัชรินทร์ ดำรงกิตติกุล ประองชน พูลสวัสดิ์. บรรณาธิการ. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น : ประสบการณ์จากชุมชนไทย. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ลาดพร้าว. 2546.

พัชรินทร์ ม.รัตนพล. รายงานการศึกษาฐานข้อมูลวิชาชีพครูพันธุ์ใหม่ สภาวิชาชีพครู สว่างคนิवास. 2547.

มธุรส สว่างบำรุง. การเปรียบเทียบผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มและการใช้ดนตรีบำบัดที่มีต่อความเครียดของสตรีวัยหมดประจำเดือน : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีแม่บ้าน ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ , 2544.

มารีโกะ กาโตะ การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน : กรณีศึกษาหมอลำผีฟ้า บ้านหนองใหญ่ อำเภอบางบาล จังหวัดขอนแก่น . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2544

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ. 2540.

เรวดี อึ้งโพธิ์. ดนตรีบำบัดในศูนย์วิชาชีพครูพันธุ์ใหม่ สว่างคนิवास สภาวิชาชีพครู. 2541
_____. ดนตรีประกอบพิธีงเด็ก (แบบจินตเจี๊ว) ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่
สงขลา : ภาควิชาสารัตถศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2548

วัฒนธรรมแห่งชาติ. สำนักงาน . การวิจัยเชิงคุณภาพ กับการศึกษาผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของโครงการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2538.

วิพุธ พูลเจริญ. สุขภาพ อุดมการณ์และยุทธศาสตร์ทางสังคม. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. นนทบุรี. 2544.

วีรวรรณ มูลตัน. กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระบือธรรม อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม . 2543.

วีระ สุกสังข์. กวย. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ไต้ฝุ่น, กรุงเทพฯ. 2545.

ศิริลักษณ์ จรรย์ยานนท์. ความเชื่อผีปูดของชาวบ้านหนองต้น ตำบลเขวาสัน อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม . 2542

ศรีศักร วัลลิโภดม, สยามประเทศ ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคคึกคักบรรพจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ราชอาณาจักรสยาม .บริษัท พิงแคง พรีนติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด .กรุงเทพฯ. 2547.

ศรีศักร วัลลิโภดมและคณะ “ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย” มองอนาคตบทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. มูลนิธิภูมิปัญญา . 2536.

ศรีศักร วัลลิโภดม, แอ่งอารยธรรมอีสาน : แผลหลักฐานทางโบราณคดีพลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย. สำนักพิมพ์มติชน. กรุงเทพฯ. 2533.

สมบัติ กาญจนกิจ, สมหญิง จันทรุไทย. จิตวิทยาการกีฬา : แนวคิด ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดศรีสะเกษ. แหล่งศิลปกรรมจังหวัดศรีสะเกษ. อุบลราชธานี : อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.มปป.

สุกรี เจริญสุข. ดนตรีและความหมาย, ถนอมดนตรี. ฉบับที่ 1 เดือนตุลาคม. ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์.กรุงเทพฯ. 2549.

สุภักดิ์ ตลับทอง. ผีปะกำ ช้าง กุญแจเงา. สุรินทร์ : ศรีรัตนการพิมพ์, 2533.

สีลาภรณ์ บัวสาย. พลังท้องถิ่น บทสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ. 2547.

อดิศร เพียงเกษ. ของดีอีสาน. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, มปป.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541 .

อุทัย คุลยเกษม.บรรณาธิการ. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพ. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.

อ้างอิงจากเว็บไซต์

Center, C. "ดนตรีบำบัด Music Therapy."

from http://counsel.spu.ac.th/story/therapy_story/newstory.php?status=1&story=045.

โบราณมูล, เ. (2007). "ดนตรีบำบัด" โรคมะเร็ง" ความสุขจากมูลนิธิโลกสีฟ้า."

from <http://www.healthcorners.com/2007/news/Read.php?id=2829>.

ไทรพิพิธ สิริวัฒน์, ค. from http://www.balavi.com/content_th/exercise/mind42.asp.

กระทรวงสาธารณสุข, (2004). "ดนตรีบำบัด-คณิตศาสตร์ทางอารมณ์ (Music therapy-Mathematics of Feelings)." from <http://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=894>.

นิตยสารบันทึกคุณแม่. (2547, 2 ธ.ค. 2007). "ดนตรีบำบัดสำหรับเด็กน้อย." 10 from http://www.elib-online.com/doctors47/child_song003.html.

เสาวนีย์ สังฆโสภณ, เ. (2007). "การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งด้วยดนตรีบำบัด ", from <http://www.dtam.moph.go.th/alternative/viewstory.php?id=454>

แบบประเมินผลงานวิจัย

ที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๐

ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ชื่องานวิจัย ภาษาไทย ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรียมมะมู๊ด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร
กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่องานวิจัย ภาษาอังกฤษ **Music for Treating Disease with the “Ruemmamud”
Rite of Khmer Ethnic Group : A Case Study of Areas
in Sisaket Province.**

ผู้รับทุนวิจัย นายเชดศักดิ์ ฉายถวิล

ข้าพเจ้า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชลิต ชัยครรชิต ที่ปรึกษาโครงการวิจัยดังกล่าว
ได้พิจารณาตรวจสอบผลงานวิจัยของ นายเชดศักดิ์ ฉายถวิล แล้ว มีความเห็นดังนี้

- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับดีเยี่ยม เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับดี เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัยมีความสมบูรณ์ในระดับผ่าน เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัย ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไขดังนี้

.....
.....
.....
.....

ความเห็นอื่นๆ

.....
.....
.....

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลิต ชัยครรชิต)

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

แบบประเมินผลงานวิจัย
ที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๐
ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

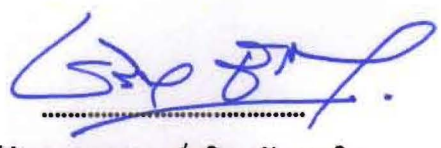
ชื่องานวิจัย ภาษาไทย ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรียมมะมัวด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร
กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่องานวิจัย ภาษาอังกฤษ **Music for Treating Disease with the “Ruemmamud”
Rite of Khmer Ethnic Group : A Case Study of Areas
in Sisaket Province.**

ผู้รับทุนวิจัย นายเชิดศักดิ์ ฉายถวิล
ข้าพเจ้า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชลิต ชัยครรชิต ที่ปรึกษาโครงการวิจัยดังกล่าว
ได้พิจารณาตรวจสอบผลงานวิจัยของ นายเชิดศักดิ์ ฉายถวิล แล้ว มีความเห็นดังนี้

- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับดีเยี่ยม เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับดี เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัยมีความสมบูรณ์ในระดับผ่าน เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัย ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไขดังนี้

ความเห็นอื่นๆ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลิต ชัยครรชิต)
ที่ปรึกษาโครงการวิจัย